

วิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ในนวนิยายไทยร่วมสมัย

ในบทนี้จะได้อภิปรายถึงประเด็นเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ ที่นักเขียนนำเสนอในนวนิยายไทยร่วมสมัย ซึ่งสะท้อนถึงความสนใจและหรือกังวลใจของนักเขียนที่มีต่อเรื่องวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ในสังคมไทย ทักษะความคิดเห็นเหล่านี้ได้ให้ภาพของสังคมไทยที่มีความแตกต่าง หลากหลาย ในด้านแนวคิดและการดำเนินชีวิตของคนไทยในหลายระดับ ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ จากระบบการสื่อสารไร้พรมแดนไหลบ่าสู่สังคมไทย การศึกษาจากวรรณกรรมทำให้ได้ข้อมูลทั้งอย่างตั้งใจจากผู้สื่อ และโดยปริยายจากที่ปรากฏในสังคม ซึ่งมีความน่าสนใจสำหรับการวิเคราะห์

เนื้อหาที่จะอภิปรายต่อไปนี้เป็นประเด็นร่วมที่พบมากในนวนิยายที่ศึกษา และบางประเด็นเฉพาะที่น่าสนใจหรือเป็นที่ถกเถียงในสังคมไทย การวิเคราะห์หรืออภิปรายได้เน้นพิจารณาเนื้อเรื่องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ และไสยศาสตร์ในฐานะแนวคิดที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมความรู้ (epistemic culture) ของสังคมไทย โดยอาจจำแนกประเด็นเป็นทักษะต่อวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ในแง่มุมต่าง ๆ นับตั้งแต่ ต่อตัวศาสตร์ ต่อธรรมชาติ ต่อโลก และต่อตัวมนุษย์ ซึ่งแบ่งเป็นหัวข้อคือ ๓.๑ วิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ ๓.๒ การต่อกรกับกฎธรรมชาติ ๓.๓ โลกหลากหลายมิติ ๓.๔ ศักยภาพของมนุษย์ และ ๓.๕ สูดยอดปรารถนาของมนุษย์

การพิจารณาในประเด็นเหล่านี้ทำให้เห็นภาพสังคมไทย ที่มีอิทธิพลของแนวคิดสำคัญ ๓ แบบคือ วิทยาศาสตร์ พุทธศาสนา และไสยศาสตร์ แสดงบทบาทผสมผสานกัน และเชื่อมต่อกันในการให้คำอธิบายหรือเหตุผลแก่ส่วนที่อีกศาสตร์หนึ่งบกพร่อง ซึ่งลักษณะนี้สะท้อนถึงบุคลิกประนีประนอมและประสานประโยชน์ของคนไทย รายละเอียดของแต่ละประเด็นมีดังต่อไปนี้

๓.๑ วิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์

ประเด็นเรื่องวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ในนวนิยายไทยร่วมสมัยที่จะอภิปรายต่อไป จะพิจารณาเนื้อหาในส่วนที่นักเขียนนำเสนอเรื่องวิทยาศาสตร์เทียบเคียง ปะทะหรือเผชิญหน้ากันกับไสยศาสตร์ โดยนักเขียนต้องการเสนอทักษะและวิพากษ์วิจารณ์ ระบบความรู้ทั้งสองนี้

ว่า ดีหรือด้อย เหมาะสมหรือมีประโยชน์กว่ากันอย่างไร จากกลุ่มข้อมูลที่ศึกษาซึ่งครอบคลุมเวลารวม ๑๗ ปี (พ.ศ.๒๕๓๐ - ๒๕๔๖) นักเขียนไทยร่วมสมัยได้เสนอมุมมองเปรียบเทียบวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ที่คลี่คลายแตกต่างกันไปตามช่วงเวลา โดยสัมพันธ์กับความแพร่หลายของแนวคิดและการศึกษาวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ทักษะที่นักเขียนได้สื่อไว้ล้วนสะท้อนถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีอยู่ในสำนึกของคนไทยทั่วไป

นวนิยายในช่วงต้นของกลุ่มข้อมูลที่ศึกษา นักเขียนได้เสนอทัศนะไม่ไว้วางใจความรู้วิทยาศาสตร์อย่างชัดเจน โดยชี้ข้อเสียของวิทยาศาสตร์ว่า ให้ความสนใจแต่เรื่องวัตถุและละเอียดเรื่องของจิตใจ ความรู้สึก ขณะเดียวกันก็เสนอความคิดเห็นต่อไสยศาสตร์ว่า เป็นความรู้ของท้องถิ่นโดยเฉพาะในชนบท เป็นเครื่องมือใช้แก้ไขปัญหาเรื่องที่พ้นจากความรู้ความเข้าใจของชาวบ้าน เป็นเรื่องที่ดูเหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงต้องแก้ไขด้วยพิธีกรรมหรือวิธีการตามความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติเช่นกัน

นวนิยายระยะต่อมาในช่วงกลาง นักเขียนได้เสนอทัศนะที่มองวิทยาศาสตร์ในเชิงบวกมากขึ้น ทั้งนี้เพราะนักเขียนสนใจและมีการศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์ (โดยสะท้อนผ่านตัวละครเอก) ผู้แต่งนำเสนอว่าวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล และดำเนินความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ (หมอดู/โหราศาสตร์) ว่าเป็นเรื่องงมงาย ไร้สาระ นอกจากนี้ผู้แต่งยังตำหนิระบบการศึกษาที่ขาดประสิทธิภาพของไทย ที่ไม่ฝึกฝนให้คนไทยคิดด้วยหลักเหตุผลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

ส่วนนวนิยายในระยะหลังซึ่งมักแต่งโดยนักเขียนรุ่นใหม่หรือเยาวชน ได้เสนอทัศนะที่ก้าวหน้าขึ้น โดยยอมรับว่าทั้งวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ต่างก็เป็นปรากฏการณ์หรือความรู้ที่มีอยู่ในสังคมไทย ควรมีบทบาทและพัฒนาไปด้วยกัน โดยนักเขียนพยายามเสนอเรื่องไสยศาสตร์เชื่อมโยงกับความรู้วิทยาศาสตร์ รายละเอียดประเด็นเรื่องวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์มีดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ วิทยาศาสตร์ความรู้ใหม่ที่ไม่น่าวางใจและรุกไล่ไสยศาสตร์

วรรณกรรมแนวเหนือธรรมชาติ หรือแนวจินตนาการวิทยาศาสตร์นับเป็นพื้นที่ที่นักเขียนสามารถเสนอทัศนะและจินตนาการต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางหลากหลาย ความคิดหรือข้อสังเกตมากมายจากวรรณกรรมเหล่านี้ เป็นข้อเตือนใจและบางครั้งก็นำทางสังคมได้เป็น

อย่างดี นักวิจัยทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และวรรณคดีจึงต่างสนใจศึกษาทัศนะความคิดเห็นต่าง ๆ จากวรรณกรรมเหล่านี้

นวนิยายเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* (นันทนา วีระชน, ๒๕๓๐) ได้รับคัดเลือกจากโครงการวิจัยหนังสือดีวิทยาศาสตร์¹ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้เป็น ๑ ใน ๘๘ เล่ม หนังสือดีวิทยาศาสตร์ จุดเด่นที่ทำให้นวนิยายเรื่องนี้ได้รับคัดเลือก น่าจะเป็นเพราะการเสนอจินตนาการเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องและมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม จากเนื้อเรื่องผู้อ่านอาจเห็นทัศนะที่ผู้แต่งเสนอต่อวิทยาศาสตร์นั้นว่า เป็นไปในแง่ลบ แสดงความไม่ไว้วางใจ และตำหนิอยู่ในที่ ดังข้อความบางตอนจากเรื่อง [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

“...วันข้างหน้าเมื่อมนุษย์โลกพ้นจากยุคที่ล้าหลังซึ่งเป็นอยู่ขณะนี้ มนุษย์จะรักษาการป่วยไข้ด้วยแสงพลังงาน และผ่าตัดความเจ็บป่วยทางอารมณ์ต่าง ๆ ที่ตั้งแต่วัยที่เป็นทารก... ไม่มีความรู้สึกทางอารมณ์ เกลียด โกรธ รักใคร่ และผิดหวัง... เหลืออยู่ในชีวิตมนุษย์อีกต่อไป” [มายา, ๑๖๕]²

“ผมไม่ชอบดาวที่คุณอยู่... รู้สึกว่าผู้คนไม่มี..ไม่มีความรัก ไม่ศรัทธาในการดำรงชีวิต...” “ผมรู้สึกว่าโลกของผมน่าอยู่ ถึงแม้ว่ามันจะเป็นโลกของคนที่มีไอคิวต่ำกว่าคนในดวงดาวของคุณ...” [เกิน, ๕๒, ๕๓]

“เขานึกถึงมายา ชีวิตของหล่อนเหมือนชีวิตอมตะ หล่อนไม่ต้องอาบน้ำกินข้าว ดันรนเหมือนมนุษย์โลกนี้เลยแม้แต่น้อย แต่เขาก็ไม่ชอบชีวิตที่ประหลาดนั้น มันเหมือนกับเป็นชีวิตของสิ่งประติษฐ์ที่เรียกว่า หุ่นยนต์” [เกิน, ๖๔]

ผู้แต่งได้ใช้มนุษย์ต่างดาวเป็นตัวแทนของความรู้วิทยาศาสตร์ ซึ่งสื่อนัยยะว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาด ห่างไกลจากความเข้าใจของคนทั่วไป นอกจากนี้ยังกำหนดให้มนุษย์ต่างดาว

¹ หัวหน้าโครงการวิจัยคือ รศ.ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล ระยะเวลาการวิจัยระหว่าง ๑ ธ.ค. ๔๒ - ๑ มิ.ย. ๔๔ (รวม ๑๘ เดือน) หนังสือที่อยู่ในข่ายการพิจารณา คือหนังสือภาษาไทยที่ตีพิมพ์เป็นเล่มเก่าแก่ที่สุด จนถึงปลายปี ๒๕๓๖ ผลการคัดเลือกได้หนังสือดีวิทยาศาสตร์ แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ บันเทิงคดี ๒๙ เล่ม สารคดี ๓๐ เล่ม และ ความรู้ทั่วไป ๒๙ เล่ม (จุฬารัตน์ (นามแฝง), ๒๕๔๕: คำนิยม)

² ข้อความในเครื่องหมาย [ ] เป็นการขยายความของผู้เขียนวิทยานิพนธ์

มีความคิดล้ำยุค เช่น ถู้อาามณักรักร โกรธ เกลียด เป็นความเจ็บป่วย และในยุคนาคตเมื่อโลกเจริญด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้ว ความรู้สึกเหล่านี้จะหมดไปด้วยการผ่าตัด ในส่วนแนวคิดไสยศาสตร์ผู้แต่งเสนอผ่านตัวละครชาวโลกคือ “แม่เฒ่า” ซึ่งเป็นแม่ของตัวละครเอก ภาพของแม่เฒ่าเป็นเสมือนตัวแทนของแนวคิดล้าหลังอันได้แก่ไสยศาสตร์ ซึ่งคนชนบท (แม่เฒ่า) ใช้แก้ปัญหาที่ดูเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ พ้นจากความรู้ความเข้าใจของตน เช่น เพียงชั่วข้ามคืนลูกชายของนางก็หายจากอาการเจ็บป่วย เพราะถูกทำร้ายร่างกายอย่างหนักได้ หรือลูกชายของนางมีพฤติกรรมชอบออกจากบ้านในยามค่ำคืน แม่เฒ่าคิดว่าความแปลกประหลาดเหล่านี้เป็นเพราะ “ผีทำ” ลูกชาย จึงให้หมอมีมาทำพิธีแก้ เป็นต้น

ข้อกังวลสำคัญที่ผู้แต่งแสดงความห่วงใยไว้โดยตลอดเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* นี้ คือคุณค่าของจิตใจที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมองข้าม โครงเรื่องของนวนิยายเป็นเรื่องราวของมนุษย์ต่างดาวหญิงนาม มายา จากดาวพินัส ได้นำยานอวกาศของตนมาจอดที่โลกมนุษย์ในชนบทแห่งหนึ่งเพื่อซ่อมแซมอาการขัดข้องของยาน ตัวละครเอกของเรื่องเป็นชายหนุ่มชื่อ เกินอาชีพทำนา อาศัยอยู่บริเวณใกล้กับที่ยานอวกาศมาจอด เขาจึงเห็นเหตุการณ์และรู้จักกับมายา ได้รู้ถึงความก้าวหน้าทางวิทยาการของชาวพินัส

ผู้แต่งได้เสนอภาพความเจริญทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีของมนุษย์ต่างดาว แต่ละทิ้งคุณค่าทางจิตใจความรู้สึก เปรียบเทียบกับวิถีชีวิตที่ดูล้าหลัง งมงายของมนุษย์โลก นอกจากนี้ยังแสดงทัศนะทำนายนีกด้วยว่า ในกาลข้างหน้าโลกมนุษย์จะดำเนินรอยตามความก้าวหน้าอย่างดาวพินัส ทัศนะของผู้แต่งที่เน้นถึงความสำคัญและคุณค่าของจิตใจ ขณะเดียวกันก็ไม่วางใจและกังวลต่ออันตรายที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาจนำมาสู่โลกได้เช่นนี้ อาจจัดได้ว่าผู้แต่งมีทัศนะในแบบ “จิตนิยม” กล่าวคือ เห็นว่าโลกแห่งวัตถุนั้น มีความสำคัญน้อยกว่า โลกนามธรรมที่ตนคิดว่ายั่งยืนและมีค่ามากขึ้นขมกว่า คนที่มีทัศนะเช่นนี้จะคิดว่าศักดิ์ศรีของมนุษย์อยู่ที่จิตใจมิใช่วัตถุ ปัญหาของคนและของสังคมอยู่ที่จิตใจคน ถ้าจิตใจของคนได้รับการขัดเกลาดีแล้ว ทุกสิ่งก็จะสงบเรียบร้อย (วิทย์ วิศทเวทย์, ๒๕๓๖: ๑๗๗)

จากเนื้อเรื่องของ *อุบัติจากดวงดาว* ที่ผู้แต่งเสนอทัศนะ “รังเกียจ” ความรู้วิทยาศาสตร์ผ่านตัวละครเอกนั้น เป็นการสะท้อนความไม่เห็นด้วยของผู้แต่ง ต่อการยอมรับความเจริญทางวัตถุ (วิทยาศาสตร์) แทนการรักษาคุณค่าทางจิตใจความรู้สึกไว้ การกำหนดให้ตัวละครเอกของเรื่องมีการศึกษาน้อย (จบ ป.๔ และเป็นชาวนา) และฉากของเรื่องเป็นชนบท ช่วยทำให้เห็น

ประเด็นคำถามที่ผู้แต่งเสนอผ่านเนื้อเรื่องว่า ความรู้วิทยาศาสตร์นั้นไว้วางใจได้ละหรือ? เป็นความรู้ที่น่ายินดีต้อนรับละหรือ หากต้องแลกกับการไร้จิตใจความรู้สึก?

นอกจากนี้ตัวละครและฉากชนบทของเรื่อง ยังสื่อความหมายถึงประเด็นเรื่อง การศึกษา ซึ่งผู้แต่งเสนอไว้เป็นประเด็นรองในเรื่อง โดยตัวละครเอกชายที่มีการศึกษาน้อยและฐานะต่ำต้อย (เป็นชาวนา) ทำให้เขาไม่คู่ควรกับตัวละครหญิงอาชีพครูในเรื่อง ผู้แต่งได้ทิ้งประเด็นความไม่เหมาะสมนี้ไว้จนจบเรื่อง เช่นเดียวกับประเด็นที่มนุษย์ต่างดาวหญิงซึ่งเมื่อได้ใกล้ชิดกับตัวละครเอกชายแล้ว ทำให้เธอเริ่มสนใจเขา ซึ่งผู้แต่งสื่อความนัยว่าอาจกลายเป็นความรักได้ต่อไป แต่เรื่องก็จบลงด้วยการหนีไปของมนุษย์ต่างดาวที่ไม่ต้องการให้มนุษย์โลกจำนวนมากรู้เรื่องของเธอ นัยยะเกี่ยวกับการศึกษาหรือความรู้ในทั้งสองประเด็นนี้ จึงให้ภาพของการเป็น “เครื่องแบ่งชนชั้น” ทั้งมนุษย์โลกด้วยกันและกับมนุษย์ต่างดาว

ภาพของ “ความรู้” ใน *อุบัติจากดวงดาว* ทั้งที่เป็นความรู้ในระบบการศึกษา ซึ่งจากเนื้อเรื่องถูกแทนด้วยตัวละคร ครูชไมพร และความรู้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ที่แทนด้วยตัวละครมนุษย์ต่างดาวมา ยา ถูกสื่อว่าเป็นสิ่งพิเศษที่ “เกินความจำเป็น” ของชีวิตชาวชนบท เกิน ตัวละครเอกของเรื่องมีความรู้เพียงชั้นประถม ๔ ไม่ได้เรียนหนังสือต่อ เพราะต้องทำงาน (ทำนา) เลี้ยงชีพ ซึ่งอาชีพนั้นไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้จากระบบโรงเรียน และเมื่อเกินเผชิญกับความรู้อื่นสูงอย่างวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งผู้แต่งสื่อให้มี “ความเป็นอื่น” มากขึ้นด้วยการเป็นความรู้ของมนุษย์ต่างดาว จึงยิ่งให้ภาพว่าความรู้นั้น “เกินความต้องการ” หรือความเข้าใจของชาวชนบทมากขึ้น ผู้แต่งยังเน้นข้อเสียของความรู้นี้ด้วยการที่ทำให้ขาดจิตใจความรู้สึก ภาพของความรู้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีจึงยิ่ง “ไม่พึงประสงค์” มากขึ้น

นอกจากทัศนะไม่ไว้วางใจความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ปรากฏโดยตลอดเรื่องแล้ว ผู้แต่งยังได้พยากรณ์ให้น่าหวั่นใจยิ่งขึ้นว่า สิ่งที่จักตามมาพร้อมกับวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าให้ความสะดวกสบายนั้น คือความผิดพลาดของเครื่องจักรที่มนุษย์จะควบคุมไม่ได้ นัยยะของสิ่งที่ควบคุมไม่ได้นี้ ไม่ใช่แต่เพียงด้านวัตถุเท่านั้น แต่จิตใจของมนุษย์ผู้ใช้เครื่องยนต์กลไก ที่ไร้อารมณ์ความรู้สึก ไม่มีความรักความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ในยุคที่วิทยาศาสตร์เป็นใหญ่นั้น ก็จะไม่อาจควบคุมได้เช่นกัน ซึ่งจะเป็นเรื่องน่ากลัวและน่าเศร้าใจไปยิ่งกว่า ดังที่ผู้แต่งสื่อไว้ในเนื้อความของเรื่อง ดังนี้

“มัน [คอมพิวเตอร์] เหมือนสัตว์ร้ายที่สร้างขึ้นด้วยกลไก มีไหมที่เราจะไม่สามารถควบคุมมันได้ ผมว่าน่าจะมีนะ... วันหนึ่งคอมพิวเตอร์ที่มนุษย์คิดขึ้นมาจะไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของมนุษย์ ผมกลัวว่ามันจะล้างโลกนี้จิงเลย...” [เถิน, ๒๓๐-๑]

“...มันมีวันนั้นจริง ๆ ด้วย มันต้องมีสักวันหนึ่งเมื่อคอมพิวเตอร์เหล่านั้นไม่อาจที่จะควบคุมอาวุธร้ายทำลายโลก... แต่มันเกิดจากสมองและพลังงานของมนุษย์ทั้งสิ้น มันเป็นยุคที่มนุษย์ทุกดวงดาวไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้... มันต้องเกิดขึ้น” [มายา, ๒๓๑]

“ความเจริญที่รุกไล่ใกล้เข้ามา ได้หอบเอาความโหดร้ายและเครื่องทุ่นแรงในการเข่นฆ่ามนุษย์เข้ามาถึงด้วย... เถินเกิดความรู้สึกเศร้าหมองเมื่อนึกถึงจุดดับของการเข่นฆ่า เขาเป็นคนเดียวในหมู่บ้านที่รู้ว่ามียุคซึ่งมนุษย์จะต้องใช้เทคโนโลยีสูง เข่นฆ่ามนุษย์ด้วยกันเอง มันจะเกิดสงครามล้างโลก” [เถิน, ๒๖๐]

การเปรียบคอมพิวเตอร์เป็นสัตว์ร้าย ที่จะควบคุมไม่ได้สักวันหนึ่ง และการยืนยันว่าจะมีวันที่มนุษย์เข่นฆ่ากันด้วยเครื่องกลไกที่เป็นเครื่องทุ่นแรงอย่างดีเช่นนี้ เป็นการเตือนภัยและแสดงความไม่ไว้วางใจในความรู้วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีอย่างจริงจังของผู้แต่ง ซึ่งก็สื่อความต่อไปได้ว่า มนุษย์ต้องก้มหน้ารับกรรมไป เพราะมนุษย์เองเป็นผู้สร้าง “สัตว์ร้าย” เหล่านั้น ขึ้นด้วยสมองและพลังงานของมนุษย์ทั้งสิ้น แนวคิดของผู้แต่งที่ปรากฏในเรื่องนี้นอกจากจะมีลักษณะจิตนิยมแล้ว ยังสะท้อนถึงความเชื่อแบบพุทธศาสนาในเรื่อง กรรม ที่ยอมเป็นไปตามเหตุปัจจัยอีกด้วย กล่าวคือเมื่อก่อกรรมใดไว้กรรมนั้นก็ทำตามสนอง

ตรงข้ามกับความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ผู้แต่งได้เสนอความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ของชาวบ้านที่ถูกมองว่า เป็นเรื่องมลายมาเปรียบเทียบ ไสยศาสตร์นับเป็นความรู้และเครื่องมือในการรับมือ หรือแก้ไขปัญหาที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ความรู้ของชาวบ้าน ผู้แต่งสะท้อนว่าเรื่องราวหรือความรู้ที่คนชนบทมีเป็นหลักนั้น คือ ตำนานและเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อน ซึ่งเนื้อหาของเรื่องเหล่านั้นมักถูกประเมินว่าเป็นเพียง “ความเชื่อ” ที่ถือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา ไม่มีคำอธิบายที่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งก็สะท้อนถึงวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบมุขปาฐะ และการใช้พิธีกรรม “ตอรอง” กับอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“การมาของมายาอยู่ในสายตาของแม่เฒ่า แม่เฒ่าคิดว่าเป็นปีศาจ มาในรูปเงาที่สัมผัสไม่ได้ตามตำนานความเชื่อถือเก่าแก่ของคนในหมู่บ้าน...” [ผู้แต่ง, ๑๑๑-๒]

“...ข้าเห็นจะต้องนิมนต์พระมาบัตร์ถึงความเสียที่... ฝีมืออาจจะทำเขาก็ได้ ที่นาของเราติดกับป่าช้าเก่า... มันอาจจะเกิดอาเพศเพราะผีทำก็ได้...” [แม่เฒ่า, ๑๑๕-๖]

“...ต่อไปนี้นั่งผีร้ายจะไม่มารังควานเชิงอีกแล้วละ พ่อบุญคำ [หมอไสยศาสตร์] เขาเสกด้ายไว้รอบ ๆ บ้านดักมัน...” [แม่เฒ่า, ๑๔๐]

“เดินไม่อาจที่จะทำลายความเชื่อของคนรุ่นแม่เฒ่าได้ คนในหมู่บ้านนี้ต่างมีความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจอยู่ เป็นความเชื่อทางไสยเวทย์ที่ไม่เคยเจือจางลง มันมีอยู่เท่ากับอายุอันยืนยาวของหมู่บ้าน...” [ผู้แต่ง, ๑๑๔]

ไสยศาสตร์ที่ผู้แต่งนำเสนอในเรื่องข้างต้น ได้แก่ พิธีกรรม (การเสกด้าย) ของหมอไสยศาสตร์ ซึ่งเชื่อกันในหมู่ชาวบ้านว่า สามารถป้องกันอำนาจเหนือธรรมชาติของ ภูตผีปีศาจได้ นอกจากนี้อำนาจอีกอย่างที่ชาวบ้านคิดว่าเหนือกว่า หรือเอาชนะสิ่งเหนือธรรมชาติได้เช่นกัน คือ อำนาจทางพระพุทธศาสนา (นิมนต์พระมาบัตร์ความ) การกล่าวถึงอำนาจทั้งสองแบบ คือ ไสยศาสตร์ และ พุทธศาสนา ว่าเอาชนะสิ่งเหนือธรรมชาติได้ น่าจะเป็นไปตามที่ผู้แต่งได้พบเห็นอยู่ในสังคมไทย แต่หากพิจารณาตามทัศนะของนักวิชาการแล้ว ความเชื่อในอำนาจของไสยศาสตร์ และพุทธศาสนา นั้นมีแนวคิดที่ต่างกัน

ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (นิธิ เอียวศรีวงศ์ และคณะ, ๒๕๓๘) อธิบายว่า ความเชื่อแบบศาสนา (พุทธ) นั้น เป็นแนวคิดที่ยอมสยบต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ผู้มีแนวคิดเช่นนี้จะดำเนินชีวิตหรือปฏิบัติตนอย่างสอดคล้อง ยอมจำนนต่อธรรมชาติ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ [เช่น อุทกภัย วาตภัย ฟ้าผ่า หรือภาวะแห้งแล้ง เป็นต้น] โดยแสดงออกในรูปของการบูชากราบไหว้ [สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา] เคารพเชื่อถือ [หลักคำสอน] และอ้อนวอนให้ช่วยคุ้มครอง สรุปว่าแนวคิดนี้ถือว่าสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นมนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ ได้แต่ขอความเมตตาและการช่วยเหลือจากอำนาจเหนือธรรมชาติอันเป็นที่เคารพนับถือนั้น จากเนื้อเรื่องของ อุบัติจากดวงดาว การนิมนต์พระมา “บัตร์ความ” จึงเท่ากับการขอให้อำนาจของศาสนา (พระพุทธ

พระธรรม และพระสงฆ์) ช่วยคุ้มครองป้องกันจากภัยของอำนาจที่ชาวบ้าน (แม่เต่า) ไม่รู้แน่ชัดว่าคืออะไร

ในส่วนของความเชื่อแบบไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่มนุษย์พยายามควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อให้ประโยชน์หรือให้เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการ ซึ่ง ศรีศักร เปรียบว่าเสมือนกับการใช้เทคโนโลยีในปัจจุบัน คือเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้เป็นสำคัญ และสรุปว่าแนวคิดนี้ถือว่าสิ่งเหนือธรรมชาติพอจะควบคุมได้ ตัวอย่างจากเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* คือ การให้หมอไสยศาสตร์มาเสกด้าย เพื่อป้องกันอำนาจเหนือธรรมชาติบางอย่างที่มองไม่เห็นหรือไม่รู้แน่ชัดว่าคืออะไร แต่ชาวบ้านก็เชื่อว่าหมอไสยศาสตร์ มีความรู้ (คาถา) ที่จะใช้ควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นได้ 'ไสยศาสตร์ในลักษณะนี้จึงเป็น "ความรู้" ที่หมอไสยศาสตร์ได้เรียนรู้มาเป็นความรู้เก่าแก่ที่มีอยู่กับชุมชนมาช้านาน และคงให้ผลในทางจิตใจได้ จึงทำให้ความรู้นั้นยังคงใช้กันต่อมา

ประเด็นความเชื่อ ๒ แบบ (ศาสนา และไสยศาสตร์) ที่ได้กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า "ความรู้" หรือเครื่องมือที่ชาวบ้านมี และใช้จัดการกับปัญหาเกี่ยวกับ "สิ่งที่มองไม่เห็น" นั้น เป็นความรู้ในแบบและยุคที่ มนุษย์สนใจโลกภายในของตนเอง คือ เรื่องจิตใจ และใช้วิธีแก้ไขให้จิตใจรู้สึกดี ด้วยพิธีกรรมทางศาสนาหรือไสยศาสตร์ ที่แม้แนวคิดเบื้องหลังจะต่างกัน แต่ก็มุ่งผลที่จิตใจความรู้สึกเช่นเดียวกัน ความรู้ในระบบเดิมนี้อาจถึงยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับระบบใหม่ คือวิทยาศาสตร์ที่มุ่งสนใจโลกภายนอกหรือด้านวัตถุ และละเลยเรื่องของจิตใจไปเช่นนี้ นักเขียนซึ่งเป็นผู้ใช้ความรู้ (ทางภาษาและการประพันธ์) ที่เกี่ยวข้องกับด้านจิตใจเป็นหลัก จึงได้เสนอข้อสังเกตและแสดงความคิดเห็น ต่อระบบความรู้ที่แตกต่างกันนี้ (จิตใจ กับ วัตถุ) เพื่อช่วยสังคมตรวจสอบว่า ความรู้ยุคใหม่ (วิทยาศาสตร์) นี้ดีแน่ละหรือ และด้านจิตใจความรู้สึกไม่สำคัญอีกต่อไป สามารถ "ตัดทิ้ง" ไปได้ละหรือ

ความแตกต่างของระบบความรู้ระหว่างไสยศาสตร์ กับวิทยาศาสตร์ ดังที่นวนิยายเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* ได้แสดงไว้ แม้ผู้แต่งจะมีความระแวงแคลงใจต่อความรู้วิทยาศาสตร์อยู่มาก แต่ก็ยอมรับว่าความรู้วิทยาศาสตร์นั้นลึกซึ้งซับซ้อน และสิ้นคลอนความเชื่อในระบบเดิมน้อย ดังที่ผู้แต่งบรรยายถึงความคิดของตัวละครเอกหลังจากได้รู้จักกับมนุษย์ต่างดาว ความตอนหนึ่งว่า

"...ในความมืดของเมื่อก่อนนี้ เขา [เกิน] เคยคิดถึงจิตวิญญาณที่เร่ร่อน ภูติผี ปีศาจ สิ่งเหล่านี้ฝังรากลึกอยู่ในความคิดของผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อยเช่นเกินอยู่เสมอ แต่เมื่อเขาพบมายา [มนุษย์ต่างดาว] เขาเริ่มเรียนรู้ถึงสิ่งที่ก้าวไกลกว่า วิทยาศาสตร์ พื้นฐานมันมีสิ่งลึกล้ำไปกว่านั้น จนเรื่องวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วในโลกมนุษย์ กลายเป็นเรื่องของสิ่งสามัญที่ไม่น่าเชื่อถือว่าจะเป็นเช่นนั้น ได้" [ผู้แต่ง, ๑๓๘]

ตอนจบของเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* ผู้แต่งให้ความรู้วิทยาศาสตร์ (มนุษย์ต่างดาว) หนีไปจากสังคมไทยที่ยังมีระบบคิดและความเชื่อ ห่างไกลจากวิทยาศาสตร์อยู่มาก การผูกเรื่องให้มนุษย์ต่างดาว หรือความรู้วิทยาศาสตร์มา "หยั่งเชิง" ทดสอบปฏิกิริยาของคนไทยนี้ ได้ช่วยสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความรู้ของไทย ที่มีจุดเน้นแตกต่างจากความรู้วิทยาศาสตร์อยู่มาก ซึ่งจากกรณีสมมติของนวนิยายเรื่องนี้ ผู้แต่งมิได้เสนอแนะทางออกไว้แต่อย่างใด เพียงแต่ได้เตือนภัยและชี้ข้อเสียของวิทยาศาสตร์ไว้เท่านั้น

จากประเด็นเกี่ยวกับความรู้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการศึกษาที่ปรากฏใน *อุบัติจากดวงดาว* อาจสรุปได้ว่า ผู้แต่งได้แสดงทัศนคติวิพากษ์การศึกษาในระบบโรงเรียนของไทยว่า ไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชาวชนบท ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ยิ่งความรู้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีด้วยแล้วยิ่งเกินความเข้าใจ รวากับเป็นเรื่องจากโลกอื่นที่เดียว คำถามที่อาจได้จากประเด็นนี้คือ ระบบการศึกษาหรือการให้ความรู้แก่คนในสังคมไทย ควรเป็นไปอย่างมีช่องว่างและเกินความจำเป็นสำหรับชาวชนบทไปเรื่อย ๆ เช่นเดิม หรือจำเป็นที่ควรมีการปรับเปลี่ยนให้การศึกษากลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยต่อการดำรงชีวิตของคนไทย เป็นความรู้ที่ชาวบ้านอาจหยิบมาใช้ได้เสมอทำนองเดียวกับไสยศาสตร์ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแม้จะไม่ช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้หมดไปได้จริง แต่ก็ช่วยให้ผู้ใช้สบายใจขึ้นได้

ผู้วิจัยเห็นว่าความรู้จากระบบการศึกษาหรือความรู้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีก็ตาม ควรได้รับการ "จัดแต่ง" ให้มีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ดังเช่นที่ไสยศาสตร์มีสภาพเป็นอยู่ จึงจะเป็นที่ต้อนรับและสนใจของคนส่วนใหญ่ เรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์ควรได้รับการมองและศึกษาในแง่มุมใหม่ ไม่ใช่ในกรอบความคิดที่เห็นว่าล้าสมัยหรือมลาย เช่นที่ผ่านมา จึงจะให้ประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษายุคปัจจุบันและอนาคต ที่ต้องการให้ความรู้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและแนวคิดเหตุผลนิยมเป็นหลักความคิดของสังคมไทยต่อไป

๓.๑.๒ วิทยาศาสตร์ในฐานะแนวคิดพึงประสงค์ที่มาแทนที่ไสยศาสตร์

ภายหลังการพิมพ์เผยแพร่นวนิยายเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* ที่นำเสนอภาพความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าไว้อย่าง “น่าระทึกใจ” ประมาณ ๗ ปี นวนิยายเรื่อง *โครงทิพย์ร่างทอง* (วีรวัดน์ กนกนุเคราะห์, ๒๕๓๗) ได้พิมพ์เผยแพร่ออกมา โดยนำเสนอประเด็นเรื่องวิทยาศาสตร์ในแง่บวกมากขึ้น ผู้แต่งชื่นชมหลักและวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ ขณะเดียวกันก็เห็นว่าความเชื่อในแบบไสยศาสตร์ เช่น โหราศาสตร์หรือหมอดูเป็นเรื่องงมงาย ไม่ช่วยให้ชาติพัฒนา ประเด็นที่น่าสนใจคือผู้แต่งได้แสดงทัศนะเปรียบเทียบว่า การศึกษาแบบไทยซึ่งในเรื่องแทนด้วยตัวละครชื่อ ขอพร ผู้มีอาชีพครูนั้น ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สอนให้คนมีหรือใช้ความคิดตรงข้ามกับการศึกษาแบบ “ฝรั่ง” แม้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แต่ก็สอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องผู้แต่งเสนอฉากให้ ตัวละครปุณนิทมเชยที่หลานสองคนรู้จักคิดและตั้งคำถามเรื่องที่สงสัย ในขณะที่อีกตอนหนึ่งก็บรรยายถึงตัวละครชื่อ ขอพร ซึ่งเป็นครู (โรงเรียนไทย) แต่ก็นิยมเรื่องหมอดูซึ่งสะท้อนว่าเป็นคนที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อผู้อื่นคือหมอดูมากกว่า ซึ่งผู้แต่งเห็นว่าไม่น่าเชื่อถือ [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

“อ้อ เข้าท่า เข้าท่ามีเสียแรงที่ส่งไปเรียนโรงเรียนฝรั่งใหญ่ ๆ โต ๆ เออ โรงเรียนพวกนี้มันก็ดีนะ ทำให้เด็กรู้จักคิด ไม่โง่งมงาย แม้ค่าเล่าเรียนจะแพงไปหน่อยก็นับว่าใช้ได้” ... “...หลานไปเรียนหนังสือแล้วไม่เสียเปล่า สามารถใช้ความคิดเป็น ใช้ความคิดได้ ซึ่งตรงนี้นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับปู่มากที่สุด การมีคำถามหรือมีปัญหา แสดงว่าหลานสองคนรู้จักคิดอย่างนักวิทยาศาสตร์...” [ปุณนิท, ๑๑]

“ขอพรสนใจโหราศาสตร์ หล่อนชอบไปดูหมอดูที่โน่นที่นี่ ไม่เป็นหลักแหล่ง หมอไหนที่เขาว่าทำนายแม่น หล่อนจำต้องไปลอง... พอกลับมาถึงบ้านก็มานั่งปลงนั่งกลัวว่าจะมีเหตุการณ์ที่เป็นไปตามคำทำนายเกิดขึ้น

เพื่อนครูที่โรงเรียนของหล่อนก็เป็นเหมือนหล่อนเสียเป็นส่วนใหญ่ ทุกคนเชื่อในเรื่องดวงชะตาทำนายทายทักของคนอื่น ไม่เชื่อในการกระทำของตัวเอง ไม่ว่างพอที่จะคำนึงว่า หมอดูก็เป็นแค่สถิติศาสตร์ ทำนายไปตามสิ่งที่เขาจดบันทึกต่อ ๆ กันไว้... เป็นเพียงที่ฟังทางใจ เชื่อได้บ้างเชื่อไม่ได้บ้าง ที่เชื่อไม่ได้นั่นเป็นส่วนใหญ่มากกว่าจะเชื่อได้ หล่อนเป็นถึงครู แต่เรื่องอย่างนี้หล่อนกลับงมงาย...” [ผู้แต่ง, ๕๔]

“เขา [ระลึกชาติ] ไม่อยากให้มีเมีย [ขอพร] ของตัวเองต้องมลายไปกับ
เรื่องไร้สาระ จะทำอะไรที่เป็นต้องไปพึ่งหมอดู โลกทุกวันนี้เป็นโลกสมัยใหม่ เต็มไป
ด้วยไฮเทคโนโลยี ถ้ายังมีคนอย่างหล่อนอยู่อีกเยอะ ๆ โลกจะพัฒนาได้อย่างไร
อนาคตอยู่ในกำมือของผู้เป็นเจ้าของชีวิตต่างหาก ใครจะมารู้ดีกว่าตัวเราเอง...” [ผู้
แต่ง, ๕๔]

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้แต่งได้มุ่งเปรียบเทียบอย่างชัดเจน ระหว่างวิทยาศาสตร์ว่าเป็น
ความคิดที่มีเหตุผล เป็นการศึกษาแบบ “ฝรั่ง” กับความเชื่อแบบไสยศาสตร์ (หมอดู) ที่ดงมลาย
และเป็นแบบไทย ผู้แต่งยังจับวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์มาผูกเป็นเงื่อนไขด้วยว่า โลก
สมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยไฮเทคนิโณลินั้นมีการพัฒนา แต่ถ้ามีคนเชื่อไสยศาสตร์ (หมอดู) มาก ๆ
(อย่างขอพร) โลกจะไม่พัฒนา น้ำเสียงของผู้แต่งจึงเห็นได้ชัดจากตัวอย่างข้างต้นว่าสนับสนุน
แนวคิดวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้แต่งสรุปว่ามี “เหตุผล” และตำหนิแนวคิดไสยศาสตร์ว่า “งมมลาย”
เพราะเป็นการเชื่อผู้อื่นมากกว่าตนเอง แม้ผู้แต่งจะยอมรับว่าโหราศาสตร์เป็นความรู้ทางสถิติ
แต่น้ำเสียงของผู้แต่งก็ดูจะไม่เชื่อว่า สถิติที่จับบันทึกต่อ ๆ กันมานั้นถูกต้องเชื่อถือได้

การวิพากษ์เรื่องไสยศาสตร์โดยเชื่อมโยงกับเรื่องการศึกษา และเปรียบเทียบกับ
วิทยาศาสตร์ของผู้แต่งข้างต้น ดูออกจะเป็นการแสดงทัศนะที่ขาดการพิจารณาปัจจัยรอบด้าน
เพราะเป็นที่ทราบกันว่าบทบาทของไสยศาสตร์นั้น ช่วยเหลือในด้านจิตใจของผู้เชื่อถือ
ประกอบกับมีปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมหลายอย่าง ที่สนับสนุนให้ไสยศาสตร์ยังมีบทบาท
อยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งเหตุผลหนึ่งดังเช่นที่ พระยาอนูมานรธาชน (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๘:
๓๖ และ ๒๙๔) ได้อธิบายไว้ว่า โดยทั่วไปมนุษย์มี “ความเชื่อ” บางอย่างเป็นพื้นฐาน ไม่อาจจะ
ทิ้งหรือขจัดให้หมดไปได้ แม้จะนับถือศาสนา แต่ศาสนาก็ไม่สามารถเปลี่ยนหรือแทนที่ความ
เชื่อ (แบบไสยศาสตร์) ได้ แม้ในศาสนา (พุทธ) เอง ก็ไม่ได้มีแต่หลักคำสอนที่เป็นเหตุเป็นผล
เพียงอย่างเดียว คงมีความเชื่อหรือคติแบบไสยศาสตร์สอดแทรกอยู่ด้วย การปฏิบัติไสยศาสตร์
หลายอย่างก็เป็นการทำตามประเพณีที่ถือสืบต่อกันมา

ฉากของเรื่อง *โครงทิพย์ร่างทอง* นี้เป็นสังคมเมือง และช่วงเวลาของผู้แต่งเขียนเรื่องก็เป็น
ยุคที่โรงเรียนต่างชาติ หรือนานาชาติเริ่มแพร่หลายในสังคมไทย โรงเรียนเหล่านี้ซึ่งมีวิธีการ
เรียนการสอนแบบตะวันตกเป็นที่นิยมของผู้มีฐานะในสังคมเมือง และมักได้รับคำชมเชยว่าทำ
ให้ผู้เรียนเฉลียวฉลาดกว่าโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนแบบไทยทั่วไป หากเทียบประเด็น
เรื่องการศึกษาในระบบของเรื่อง *โครงทิพย์ร่างทอง* กับเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* ที่กล่าวถึงมาแล้ว

นักเขียนทั้งสองดูจะมีความคิดในแนวเดียวกันว่า ระบบการศึกษาหรือโรงเรียนของไทยนั้น “ยังไม่ดีพอ” ทั้งในด้านวิชาความรู้ที่สอน (เรื่อง อุบัติจากดวงดาว) และวิธีการสอน (เรื่อง โครงทึพย์ ร้างทอง) ทศนะทั้งสองนี้ไม่ใช่ประเด็นใหม่สำหรับสังคมไทย เพราะเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป แต่ปัญหานี้อาจเกินความสามารถของผู้แก้ไข หรืออาจไม่ได้รับความสนใจแก้ไข สภาพการณ์จึงยังคงอยู่ในสังคมไทยร่วมสมัย และนักเขียนได้ร่วมกันสื่อสู่สาธารณะเพื่อมิให้ลืมนั่น

แนวการเขียนที่โดดเด่นของผู้แต่ง *โครงทึพย์ ร้างทอง* คือการแสดงทัศนะวิพากษ์เรื่องต่าง ๆ ในสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องลักษณะของคนไทย อาทิ การตื่นข่าวและชอบมอง การขอยุบายจากสิ่งประหลาด การนิยมหมอดู จนถึงการพึ่งไสยศาสตร์เมื่อมีปัญหาแก้ไม่ตก เป็นต้น ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“เมื่อลือกันมากเข้า [พญานาคปรากฏที่บริเวณลำน้ำของหมู่บ้าน]... ไหนเลยจะหนีพ้นหูและสายตาของสื่อมวลชน... มากันครบทุกแขนง ทั้งนักข่าว โจรทศน์ ชาววิทยุ นักหนังสือพิมพ์ ชาวเคเบิลทีวี นักวิทยาศาสตร์ นักสัตววิทยา พวกบ้าหอยขอละก็มา คนชอบเป็นไทยมุงก็มา... [ผู้แต่ง, ๔]

“จะมีหนทางอะไรอีก จู๋ ๆ ลูกสาวก็หายไป ไม่มีร่องรอยอะไร ไม่มีวีแววสักนิดว่าจะเจอ นี่ขนาดไปหาหมอดูให้ทำพิธีเพ่งกลืน นั่งทางในแล้วนะ หมอายังมองไม่เห็นที่อยู่ของยายน้ำหวานเลย จะพึ่งอะไรดี วิทยาการเทคโนโลยีทุกอย่างก็ลองดูแล้วประกาศทางหน้าหนังสือพิมพ์ ประกาศผ่านดีเจชื่อดังทางวิทยุ ไสยศาสตร์ก็พึ่งทั้ง ๆ ที่ไม่น่าจะเข้าไปพึ่ง ตอนนี้นั่นจันจนด้วยเกล้าแล้ว” [ระลึกชาติ, ๑๕๗]

“ข้อเสีย” ต่าง ๆ ของคนไทยที่ผู้แต่งหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์ใน *โครงทึพย์ ร้างทอง* นี้ เป็นสื่อที่ผู้แต่งใช้เสนอทัศนะที่ให้ความสำคัญต่อแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ และดำเนินการเชื่อมโยงมายแบบไสยศาสตร์ ส่วนที่นับได้ว่าเป็นจุดเด่นของเรื่องคือ การกำหนดให้ตัวละครส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง และเน้นไปในด้านวิทยาศาสตร์ ตัวละครเหล่านี้เป็นเสมือนตัวแทนของแนวคิดที่ปรากฏผสมผสานกันอยู่ในสังคมไทย อาทิ ราชตระกูล (ตัวละครเอก) จบการศึกษาปริญญาเอกทางนิวเคลียร์ฟิสิกส์จากสหรัฐอเมริกา สนใจทั้งเรื่องวิทยาศาสตร์และเรื่องเหนือธรรมชาติ ปารมิตา ด็อกเตอร์สาขาไบโอฟิสิกส์ จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติอินเดีย ผู้มีพลังจิตพิเศษจากการฝึกทำสมาธิแบบพุทธ (ความจริงเป็นมนุษย์ต่างดาว) ดร.ทิวา นายแพทย์และ

นักวิทยาศาสตร์ ทำงานวิจัยด้านชีวโมเลกุล ผู้อธิบายคำในพุทธศาสนาด้วยหลักวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ตัวละครส่วนใหญ่ของเรื่องเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน จัดว่าเป็นชนชั้นกลางมีการศึกษาสูง และมีแนวความคิดเหตุนิยมนิยมแบบวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ปุสนิท (พ่อของตัวละครเอก) เป็นนักดาราศาสตร์ที่ถือหลักประสบการณ์นิยม กล่าวคือไม่เชื่อสิ่งใดจนกว่าจะเห็นประจักษ์ ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง

“...ไม่มีจันบินอยู่จริง เพราะตั้งแต่ปู่เกิดมาจนถึงเดี๋ยวนี้ ปู่ยังไม่เคยเห็นจันบินจริง ๆ สักที ถ้าปู่ยังไม่เห็นด้วยตาตัวเอง ปู่จะไม่เชื่อว่ามี... อย่าเพิ่งสรุปว่าเป็นผีมือมนุษย์ต่างดาว อย่าเพิ่งปักใจเชื่อว่ามีจันบินจริง จนกว่าจะพิสูจน์ได้และมีความจริงปรากฏ” [ปุสนิท, ๑๓]

ตัวละครเอกของเรื่องเป็นบุตรชายของ ปุสนิท ชื่อ ราชตระกูล เป็นด็อกเตอร์ทางนิวเคลียร์ฟิสิกส์ มีพี่ชายชื่อ ระลึกชาติ เป็นนักจิตวิทยา ราชตระกูลนั้นมั่นใจในแนวความคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่ตนร่ำเรียนมา แต่ก็สนใจเรื่องเหนือธรรมชาติ ซึ่งจุดนี้น่าสังเกตว่าผู้แต่งได้แยกเรื่องเหนือธรรมชาติ ซึ่งเขาหมายถึง “ผี” ออกจากไสยศาสตร์ เช่น โหราศาสตร์ หรือเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ แนวคิดที่ผู้แต่งแสดงในประเด็นนี้คือ พยายามอธิบายเรื่องเหนือธรรมชาติด้วยหลักการแบบวิทยาศาสตร์ และรวมถึงเรื่องนามธรรมในพุทธศาสนา ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง ผู้แต่งบรรยายถึงความคิดของตัวละครเอกที่ไม่เชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์ โดยไม่รวมเรื่องผีหรือวิญญาณเข้าไว้ด้วย และให้ตัวละครนายแพทย์อธิบายเรื่องการทำสมาธิด้วยภาษาในแบบวิทยาศาสตร์

“...ถ้าเป็นเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์อะไรนี้ ผมไม่ค่อยเชื่อ เรื่องเจ้าเข้าทรง หมอผี นี่ยิ่งไม่เชื่อใหญ่ขึ้นเชื่อก็แย่ ผมเรียนมาทางด้านฟิสิกส์ กล่าวถึงธรรมชาติอย่างใจแจ้งแจ่ม จะให้ความเชื่ออย่างงมงายมาบดบังไว้ได้อย่างไร ถ้าเป็นอย่างนั้น... ปัญญาก็คงไม่เกิด” [ราชตระกูล, ๑๙๒]

“...ราชตระกูลศึกษาเรื่องความสัมพันธ์กับสิ่งเร้นลับ เขาเข้าใจถึงผี ‘อย่างดี’ เป็นความเข้าใจลึกซึ้ง เข้าใจด้วยตัวเอง... เนื่องจากเขาเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ธรรมชาติเป็นฟิสิกส์รูปแบบหนึ่ง ผีก็เป็นธรรมชาติ เป็นสากล นิวเคลียร์ ฟิสิกส์ยากกว่าหลายเท่า ต้องใช้การคำนวณ แต่ผีไม่ใช่... เป็นอะไรที่ซับซ้อนด้วยตัว

ของมันเอง... ทุกคนกลัวผี แต่ไม่ยอมรับว่าผีมีจริง... ถึงแม้จะยอมรับบางสิ่งก็ยังไม่เชื่อว่ามีอยู่จริง... 'ผี' จะรวมตัวได้ อากาศต้องเย็น นิ่งสงบ ไม่เร่าร้อน แสงสลัวราง จะช่วยให้การรวมตัวของโมเลกุลของสิ่งเหนียวมนุษย์นั้นรวมตัวได้เร็วและง่ายเข้า" [ผู้แต่ง, ๓๘-๙]

"[สัญญา] คล้าย ๆ สามัญสำนึก เอ้อ..จิตใต้สำนึกทำนองนั้นแหละครับ คือโดยทั่วไปแล้วในอากาศที่เราอาศัยอยู่นี้มีสัญญากระจายตัวอยู่มากมาย คราวนี้สุดแต่แต่ว่าใครจะสัมผัสกับสัญญาเหล่านั้นได้มากน้อยแค่ไหน ถ้าฝึกสมาธิจนถึงระดับหนึ่งที่สามารถควบคุมจิตใจของตัวเองได้ ก็สามารถดึงสัญญาที่อยู่รอบรอบมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ และถ้าฝึกติดต่อกันไปก็อาจจะทำให้ย้อนอดีตของตัวเองได้ มองเห็นชาติภพของตัวเองอย่างระลึกราชาติได้..." [หมอบทวิชา, ๑๙๔-๕]

หากพิจารณาการแบ่งแยกเรื่องเหนือธรรมชาติหรือผี จากเรื่องไสยศาสตร์ของผู้แต่ง แล้วอาจเห็นว่า ผู้แต่งมีทัศนะแบบเหตุผลนิยมอย่างเด่นชัด การยอมรับว่าเรื่องเหนือธรรมชาติหรือผีมีอยู่นั้น เนื่องจากผู้แต่งเข้าใจและอธิบายสิ่งนี้ด้วยเหตุผลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ได้ ในขณะที่ผู้แต่งปฏิเสธ "ความเชื่อ" ในเรื่องหมอดูหรือเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะเรื่องเหล่านั้นเป็นเรื่องในระดับ "จิตใจ" ไม่ใช่เรื่องในระดับ "ปัญญา" ที่ใช้การคิดและเหตุผลอธิบายได้ ลักษณะของผู้แต่งเช่นนี้จึงอาจประมวลเข้าในกลุ่มผู้มีแนวคิดวิทยาศาสตร์ ที่ไม่ให้ความสำคัญต่อเรื่องจิตใจดังที่เข้าใจกันทั่วไป

ความคล้ายคลึงกันของเรื่อง ไครงทิพย์ร่างทอง นี้กับเรื่อง อุบัติจากดวงดาว ในประการสำคัญคือ การแทนความรู้วิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าด้วย "มนุษย์ต่างดาว" ซึ่งดูจะเป็นสัญลักษณ์ที่นักเขียนส่วนใหญ่นิยมใช้กันทั่วไป การแทนด้วยมนุษย์ต่างดาวนั้นให้ความรู้สึกแก่ผู้อ่านทั้งในด้านที่คล้ายคลึงและแปลกแยก กล่าวคือ มนุษย์ต่างดาว เป็นสิ่งมีชีวิตที่นับเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับมนุษย์โลก ส่วนที่แปลกแยกคือ ในความเป็นจริงมนุษย์โลกไม่เคยเห็นหรือรู้จักมนุษย์ต่างดาว การจินตนาการถึงมนุษย์ต่างดาวนับเป็นเรื่องที่นักเขียนสามารถสร้างสรรค์ คิดแต่งได้อย่างอิสระไม่จำกัดขอบเขต

อย่างไรก็ตาม ทัศนะที่นักเขียนทั้งสองเสนอผ่านความรู้วิทยาศาสตร์ หรือมนุษย์ต่างดาวในนวนิยายสองเรื่องนี้มี ความต่างกันไม่น้อย วิรวัฒน์ กนกนุเคราะห์ด้วยมุมมองของผู้ศึกษาและสนใจวิทยาศาสตร์ได้เสนอทัศนะต่อวิทยาศาสตร์ในเชิงบวกผ่านเรื่อง ไครงทิพย์ร่าง

ทอง เขากำหนดให้มนุษย์ต่างดาวมาয়งโลกมนุษย์เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลไปใช้ประโยชน์ ภายหลัง โดยจินตนาการว่ามนุษย์ต่างดาวอาจเป็นทายาทของมนุษย์โลกในปัจจุบัน เหตุการณ์หรือการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ต่างดาวในเรื่องล้วนดูเหนือธรรมชาติ แต่ผู้แต่งก็อธิบายทุกประเด็นด้วยหลักของวิทยาศาสตร์ จุดนี้จึงสะท้อนถึงทัศนคติของผู้แต่งเชื่อมั่นใน "อำนาจ" การอธิบายความต่าง ๆ ของวิทยาศาสตร์ ดังเห็นได้จากตัวอย่างเนื้อความบางตอน จากเรื่อง

"ปารมิตาเป็น 'ทิพย์' บังคับด้วย 'แก่น' ของโมเลกุลที่เล็กเป็นอนุเท่ากับน อนุภาค หล่อนไม่ได้อยู่ในสภาพของสสาร..." [ผู้แต่ง, ๖๒]

"เวลานี้ทั้งวัสถุและแท่งเต็ง [มนุษย์ต่างดาว] แปรเปลี่ยนเป็นสิ่งไม่มีรูปร่าง ... หมายถึงการเปลี่ยนแปลงให้เป็นอะตอม... ซึ่งไม่ได้กลมเหมือนลูกบิลเลียด แต่เป็น กลุ่มก้อนพลังงานที่เรียงตัวเป็นระเบียบอย่าง 'คลื่น'" [ผู้แต่ง, ๑๕๒]

"...มนุษย์มีสายใยของการวิวัฒนาการมาจากลิง..เช่นเดียวกับบรรพบุรุษของ หล่อน [ปารมิตา] ที่มีวิวัฒนาการมาจาก 'ไพรเมท' เซลล์ของพวกหล่อนและมนุษย์ มีรายละเอียดของสารพันธุกรรมใกล้เคียงกันมาก เพียงแต่เนื้อแท้เท่านั้นที่ แตกต่างกันออกไป..." [ผู้แต่ง, ๑๐๕]

การใช้คำศัพท์ที่มักใช้กันในวิชาวิทยาศาสตร์ เช่น โมเลกุล สสาร พลังงาน คลื่น อะตอม เซลล์ เป็นต้น นับว่าเป็นเทคนิคการทำให้เนื้อเรื่องมีบรรยากาศเป็นวิทยาศาสตร์ นอกเหนือไปจากการมีตัวละครมนุษย์ต่างดาว ซึ่งเป็นประเด็นที่ความรู้วิทยาศาสตร์ หรือนว นิยายวิทยาศาสตร์ให้ความสนใจศึกษาหรือกล่าวถึงอยู่เสมอ ภาพของวิทยาศาสตร์ที่ผู้แต่ง นำเสนอในนวนิยายเรื่องนี้ จึงอยู่ในรูปของ "คำอธิบาย" ที่เป็นเหตุเป็นผล ความมั่นใจของผู้ แต่งต่อความรู้หรือคำอธิบายแบบวิทยาศาสตร์นี้ น่าจะเป็นผลมาจากการศึกษา และความ แพร์หลายของความรู้วิทยาศาสตร์ในสังคมไทย ซึ่งมีมากขึ้นกว่าช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ (ช่วงเวลาการแต่งเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว*) และได้ขยายขอบข่ายไปถึงศาสตร์อื่น โดยเฉพาะ พุทธศาสนา ซึ่งเป็นแหล่งอิทธิพลหลักทางความคิดของสังคมไทย

การอธิบายพุทธศาสนาด้วยภาษาและแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ใน *โครงทิพย์ร่างทอง* ของผู้แต่ง นับเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความเชื่อมั่นในความรู้วิทยาศาสตร์และระบบคิดแบบ เหตุผลนิยม อย่างไรก็ตามจากเนื้อเรื่องผู้อ่านก็ยังคงอาจเห็นร่องรอย อิทธิพลของแนวคิดแบบ

พุทธศาสนาปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ซึ่งจุดนี้ก็สะท้อนว่าพุทธศาสนาเป็นความรู้ที่หยั่งรากลึกอยู่ในสังคมไทย และความรู้วิทยาศาสตร์ก็พยายามเชื่อมโยงอาศัยพุทธศาสนา เพื่อเผยแพร่แนวคิดและความรู้ของตน ดังเห็นได้จากตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“...สตรีผู้นี้คือดอกเตอร์ปารมิตา จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติประเทศอินเดีย สาขาวิชาไบโอฟิสิกส์ เธอเป็นสุภาพสตรีที่มีความสามารถพิเศษ... เพิ่งค้นพบด้วยตัวเองเมื่อไม่นานมานี้เอง หลังจากที่ได้ฝึกทำสมาธิแบบชาวพุทธ เธอทราบว่าเธอสามารถควบคุมจิตของตัวเองได้ เธอมีพลังจิตครบ พลังจิตอันเร้นลับ...” [โฆษกงานประชุม, ๑๑๒-๓]

“...ทุกอย่างขึ้นอยู่กับกรรมด้วย ไม่ว่าจะเป็นอย่างใ้ใครก็ตาม กรรมเป็นสิ่งกำหนด ถ้าฉันช่วยให้อาการท่าน [ปฐนิต] ดีขึ้นได้ในคราวนี้ ก็ไม่ใช่ว่าฉันเก่งแต่อย่างไร แสดงว่าท่านมีบุญอยู่ก่อนหน้านั้นเองแล้ว ฉันเพียงแต่กระตุ้นให้บุญนั้นแสดงอาณาภาพมากขึ้นเท่านั้น” [ปารมิตา, ๑๔๑]

“ต้องบอกก่อนนะคะว่า วิธีการของฉันนี้ไม่ใช่การทำคุณไสย ไม่ใช่วิธีการไสยศาสตร์ ไม่มีการเล่นกล หรือหลอกหลวงอะไรทั้งนั้น เป็นวิทยาศาสตร์ล้วน ๆ เป็นวิธีการที่แพทย์ปัจจุบันยังก้าวไปไม่ถึง...” [ปารมิตา, ๑๔๒]

การให้ตัวละครมนุษย์ต่างดาวซึ่งผู้แต่งกำหนดให้ มีความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงกว่ามนุษย์โลก แต่เมื่อทำการรักษาตัวละครชื่อปฐนิต ให้หายจากโรคแพ้ภูมิตัวเองได้ ผู้แต่งกลับให้ตัวละครอ้างว่าเป็นเพราะ “บุญ” หรือกรรมของตัวละครนั่นเองดังเนื้อความข้างต้น เช่นนี้ทำให้ประเด็นของเรื่องและผู้แต่งสนับสนุน และมั่นใจในความรู้วิทยาศาสตร์มาแต่ต้นเรื่อง เปลี่ยนจุดเน้นไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้แต่งมีแนวคิดเชื่อในพุทธศาสนามากกว่าวิทยาศาสตร์ หรืออาจเพราะต้องการเชื่อมโยงความรู้วิทยาศาสตร์เข้ากับพุทธศาสนาก็เป็นไปได้ทั้งสองทาง

จากที่ได้อภิปรายมาอาจสรุปในที่นี้ได้ว่า เรื่อง *โครงทิพย์ร่างทอง* เป็นตัวอย่างหนึ่งของนวนิยายไทยร่วมสมัยที่สะท้อนถึงความแพร่หลายของความรู้วิทยาศาสตร์ในสังคมไทย และส่งอิทธิพลถึงความรู้อื่น อาทิ ไสยศาสตร์ (โหราศาสตร์) และพุทธศาสนา ที่ถูกประเมินเป็นเรื่องทันสมัยมกมาย หรือต้องปรับตัวด้วยการอธิบายความใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในส่วนของความรู้วิทยาศาสตร์เองก็ไม่ได้มีความสมบูรณ์ทุกประการ จุดอ่อนที่นวนิยายไทยร่วมสมัยหลายเรื่องได้สะท้อนไว้ตรงกันคือ การมองข้ามความสำคัญด้านจิตใจ

การไม่สามารถอธิบายในเรื่องนามธรรมได้ชัดเจน ซึ่งด้านนี้เป็นส่วนสำคัญของมนุษย์ไม่ยิ่งหย่อนกว่าด้านกายภาพหรือวัตถุ ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง *โครงทิพย์ร่างทอง* ดังนี้

“...ดวงดาวที่หล่อน [ปารมิตา] จากมามีแต่ความโดดเดี่ยว และความเหงา หล่อนไม่เคยรู้จักคำว่า ‘รัก’ ต่างเพศหมายถึงความแตกต่างในเรื่องของความ ต้องการและสรีรวิทยา...เพียงเท่านั้น ชายและหญิงทำงานของตนไป **ไม่มีความรัก** อยู่ร่วมกันเหมือนพี่น้องท้องเดียวกัน...” [ผู้แต่ง, ๑๑๙]

การที่ผู้แต่งให้โลกหรือดวงดาวของมนุษย์ที่มีความรู้วิทยาศาสตร์ก้าวไกล แต่มีความโดดเดี่ยว ขาดความรักนั้น เท่ากับเป็นการยอมรับข้อเสียของวิทยาศาสตร์ที่สนใจแต่ด้านวัตถุ และละเลยเรื่องจิตใจไป ซึ่งจุดนี้ตรงกับเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* ดังนั้น จึงไม่ว่าความรู้วิทยาศาสตร์จะก้าวหน้าและอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ได้มากเพียงใด วิทยาศาสตร์ก็ไม่อาจทดแทนความรู้อื่น ๆ ได้โดยสิ้นเชิง การยอมรับระบบความรู้อื่น และส่งเสริมให้มีโอกาสเผยแพร่ไปพร้อม ๆ กันจึงเป็นเรื่องจำเป็น ซึ่งความหลากหลายของความรู้นี้จะช่วยให้ความรู้แต่ละอย่างมีการปรับตัวพัฒนาอยู่เสมอ และอาจเติมเต็มส่วนที่ขาดให้แก่กัน และกัน

๓.๑.๓ วิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ความรู้คู่ขนานในโลกเดียวกัน

นับจากที่ประเทศไทยเริ่มสนใจความรู้วิทยาศาสตร์และมีการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๓๔) เป็นต้นมา การศึกษาและความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์จะดำเนินไปอย่างเชื่องช้าและมีประสิทธิภาพน้อย เห็นได้จาก รายงานของกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (สำนักนโยบายและแผน, ๒๕๓๙: ๗๑) เพื่อจัดทำแผนพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๙) ที่ระบุว่าบุคลากรทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยยังขาดแคลนอยู่มาก หากเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านแล้ว (มาเลเซีย สิงคโปร์ ไต้หวัน และเกาหลีใต้) มีจำนวนน้อยกว่าถึง ๑๐ เท่าตัว

จากทัศนะที่สะท้อนผ่านนวนิยายไทยร่วมสมัยดังได้อภิปรายมาแล้ว ก็ช่วยสนับสนุนว่าความรู้หรือแนวคิดวิทยาศาสตร์สำหรับคนไทยส่วนใหญ่แล้ว ยังเป็นเรื่องไกลตัว แปลกแยก และอาจเป็นภัย อย่างไรก็ตาม เค็ดารางของความแพร่หลายของเรื่องวิทยาศาสตร์ก็ส่อแวว

ปรากฏอยู่บ้าง โดยเฉพาะในแวดวงสื่อสารมวลชนทั้งทางภาพ (ภาพยนตร์) และตัวอักษร (หนังสือ) นวนิยายที่จะได้อภิปรายวิเคราะห์ต่อไปนับเป็นตัวอย่างประกอบที่ชัดเจนเรื่องหนึ่ง ได้แก่เรื่อง *สุดขอบจักรวาล* (๒๕๔๕) แต่งโดยนักเขียนหญิงรุ่นใหม่นามปากกา จุฑารัตน์ นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการคัดเลือกจากโครงการวิจัยหนังสือดีวิทยาศาสตร์ โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้เป็น ๑ ใน ๔๔ เล่ม หนังสือดีวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกับเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* (นันทนา วีระชน, ๒๕๓๐)

ความน่าสนใจของ *สุดขอบจักรวาล* นั้นนอกจากจะมีเนื้อเรื่องสนุกสนานชวนติดตาม โดยเฉพาะสำหรับนักอ่านที่เป็นเยาวชนแล้ว ประวัติการพิมพ์เผยแพร่หนังสือเรื่องนี้ก็มีความน่าสนใจด้วย เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าการพิมพ์หนังสือวรรณกรรมในประเทศไทย มักมีจำนวนเพียงประมาณ ๓,๐๐๐ เล่ม แต่เรื่อง *สุดขอบจักรวาล* นั้นได้รับความนิยมมาก นับจากการพิมพ์ครั้งแรกในปี ๒๕๔๐ แล้วยังมีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้งจนล่าสุด (ฉบับที่ใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้) ครั้งที่ ๖ เมื่อปี ๒๕๔๕ จำนวนที่เผยแพร่แล้วน่าจะไมต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ เล่ม ด้วยยอดพิมพ์จำนวนมากเช่นนี้จึงน่าจะพิจารณาว่า เรื่องราวและทัศนคติต่อวิทยาศาสตร์ของผู้เขียนเป็นเช่นไร จึงเป็นที่ต้อนรับและนิยมในหมู่ผู้อ่านชาวไทย

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าในเรื่อง *สุดขอบจักรวาล* นี้ ถูกแทนด้วยมนุษย์ต่างดาวเช่นเดียวกับเรื่อง *อุบัติจากดวงดาว* และ *โครงทิพย์ร่างทอง* ความแตกต่างกันคือมนุษย์ต่างดาวในเรื่องนี้มีความคล้ายคลึงกลมกลืนกับชาวโลกมนุษย์มาก จนในตอนจบของเรื่องก็ได้แต่งงานกับผู้หญิงชาวโลก เนื้อเรื่องเช่นนี้สะท้อนถึงทัศนะของผู้แต่งที่นำเสนอเรื่องวิทยาศาสตร์ในลักษณะที่เป็นเรื่องใกล้ตัวและเป็นมิตรกับคนมากขึ้น ไม่ใช่เครื่องยนต์กลไกที่พิเศษพิสดารเกินความรู้ความสามารถที่คนทั่วไปจะเข้าใจ

จุดเด่นของเรื่อง *สุดขอบจักรวาล* คือการที่ผู้แต่งอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมนุษย์ และรวมไปถึงความเชื่อที่เหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ด้วยหลักการวิทยาศาสตร์ แม้การอธิบายนี้จะคล้ายคลึงกับของผู้แต่งเรื่อง *โครงทิพย์ร่างทอง* แต่น่าเสียดายความเชื่อมั่นในอำนาจการอธิบายความของวิทยาศาสตร์ ใน *สุดขอบจักรวาล* ก็มีน้อยกว่าและเป็นไปแบบเรียบง่าย ไม่ใช่ศัพท์แสงทางวิทยาศาสตร์จ้นเกินไป ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“...จิตวิญญาณ [ผี] เป็นกลุ่มพลังงานจึงไม่จำเป็นต้องมีรูปร่างที่แน่นอน แต่จิตวิญญาณส่วนใหญ่จะยึดติดกับรูปร่างในอดีตของตนเอง และจะยังยึดติดกับช่วงที่มีความรู้สึกรุนแรงที่สุด เช่นรักมาก อาฆาตมาก หรือเจ็บปวดมาก นี่คือการกำหนดโดยจิตวิญญาณเอง... และอีกอย่างหนึ่งคือถูกกำหนดจากบุคคลอื่น อย่างที่เจ้าเรียกว่าหมอผี บุคคลพวกนี้มีการฝึกจิตจนมีพลังมากกว่าจิตวิญญาณของคนหรือสัตว์ที่ตายไปแล้ว จึงใช้พลังงานที่เหนือกว่าควบคุมและกำหนดรูปแบบของจิตวิญญาณไว้ใช้งาน...” [ราเอล, ๖๑๔]

“...เวลาที่พลังงานสองกลุ่มมาปะทะกัน พลังงานกลุ่มที่อ่อนด้อยกว่าจะถูกกระทบกระเทือน ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น..คนเจออะเจอกับผีหรือพวกคุณไสย ถ้าคนพลังจิตอ่อนกว่า คนคนนั้นก็จะมีเจ็บป่วยกระเสาะกระแสะเจ็บไข้หัวโกรัน หรือนึกหน่อยก็อาจจะตาย..แต่ถ้าผีหรือคุณไสยพลังอ่อนกว่าก็จะถูกกระเทือนจนเปลี่ยนสภาพไป...” [ราเอล, ๖๑๕]

วิทยาศาสตร์ใน สุดขอบจักรวาล ที่ผู้แตงนำเสนอคือ “คำอธิบาย” สิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล ทำนองเดียวกับเรื่อง โครงทิพย์ร่างทอง แต่สิ่งที่ผู้แตงอธิบายใน สุดขอบจักรวาล เป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่า เช่นเรื่อง ผี (จิตวิญญาณ) หมอผี การรับรู้สิ่งที่มองไม่เห็น (ทำนองการระลึกชาติ) เป็นต้น ทักษะของผู้แตงต่อวิทยาศาสตร์ที่เห็นได้ใน สุดขอบจักรวาล มีทำที่ที่เป็นมิตรและสนับสนุน ส่วนทักษะต่อไสยศาสตร์ก็ได้รังเกียจมีลักษณะยอมรับ และเห็นได้ชัดว่าผู้แตงพยายามเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งสองเข้าหากัน ด้วยการผูกเรื่องให้วิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์สัมพันธ์ดูเป็นเรื่องเดียวกัน ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“ใคร..เดี๋ยวนี้มีมนุษย์โลกเรียกพวกเราว่า เอเลี่ยน หรือ?” “คำเรียกต่าง ๆ คงเปลี่ยนแปลงไปจากเก่า เพราะข้อมูลที่เราได้มาเป็นของเมื่อนานมาแล้ว” ... “แต่ก่อนพวกคุณถูกเรียกว่าอะไรล่ะ?” ลินินถามแทรก “เทพเจ้า!!” ... “บางทีก็ปีศาจ หรือมารร้าย..แล้วแต่มนุษย์โลกเหล่านั้นจะรู้สึกเป็นมิตรหรือศัตรูแค่นั้น” [มิวส์ / ไคน์ / ลินิน / เซธ, ๘๙]

“ที่นี่ [โลกมนุษย์] พวกเจ้าแบ่งแยกว่าวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่แน่นอนพิสูจน์ได้ แต่ไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่ยังพิสูจน์ไม่ได้... แต่ที่ ‘เฮตต้า’ [โลกของมนุษย์ต่างดาว] ไม่ได้เป็นเช่นนี้ ศาสตร์ทั้งสองฝ่ายต่างเจริญรุดหน้าจนถึงขั้นสูงสุดแล้ว และแบ่ง

บุคคลออกเป็นสี่ประเภทด้วยกันคือ ผู้ใช้แรงงาน นักรบ นักวิทยาศาสตร์ และ ผู้วิเศษ" [มิวส์, ๙๙]

"สำหรับเขา [ผู้วิเศษโอดิน] ไม่จำเป็นต้องอาศัยการฆ่าตัดด้วยซ้ำ...เพราะเขามีพลังพิเศษมากพอจะเปลี่ยนเซลล์ทุกหน่วยในร่างกายตามแต่ใจปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นเพศใดหรือลักษณะใดก็ได้..." [ราเอล, ๕๓๕]

จากเนื้อความข้างต้นผู้แต่งพยายามเชื่อมโยงว่า ความคิดเกี่ยวกับเทวดาหรือเทพเจ้าตลอดจนปีศาจ และรวมถึงมนุษย์ต่างดาว (เอเลี่ยน) นั้น เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งมนุษย์ใช้เรียกสิ่งมีชีวิตอื่นที่คล้ายกับมนุษย์แต่มีใช้เสียทีเดียว คำที่ใช้เรียกนั้น เปลี่ยนไปตามยุคสมัยและขึ้นกับว่ามนุษย์จะรู้สึกเป็นมิตรหรือศัตรู อีกประเด็นที่ผู้แต่งเสนอความคิดเชื่อมโยงวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์คือ การให้โลกต่างดาว (เอต้า) ยอมรับวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ว่ามีสถานะเป็นความรู้อย่างเท่าเทียมกัน มีประเภทบุคคลเป็นนักวิทยาศาสตร์ หรือผู้วิเศษที่ไม่ต้องยกว่กัน นอกจากนี้จากเนื้อเรื่องหลายตอน ผู้แต่งได้บรรยายจากหรือการกระทำที่คล้ายเรื่องไสยศาสตร์ เช่น การหายตัวจากสถานที่หนึ่งไปปรากฏในอีกที่หนึ่งในที่ หรือการสร้างมายาภาพ (การเสก) ขึ้นลงให้เห็นว่าเป็นสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมอื่น เป็นต้น ผู้แต่งมักอธิบายขยายความเสมอว่าเหตุการณ์เหล่านั้น เกิดขึ้นได้ตามหลักการของวิทยาศาสตร์ เช่น การหายตัว ใช้หลักเรื่องการย้ายมวลสาร (teleportation) หรือ การเสกจากให้เปลี่ยนไป เป็นการใช้พลังจิตสะกดจิตให้ผู้อื่นเห็นไปเช่นนั้น เป็นต้น

การมีทัศนคติผสมผสานระหว่างแนวคิดวิทยาศาสตร์ที่เน้นด้านวัตถุ กับแนวคิดไสยศาสตร์ที่มุ่งด้านจิตใจนี้ อาจกล่าวได้ว่าผู้แต่งมีทัศนคติหรือโลกทัศน์แบบ "มนุษยนิยม" กล่าวคือ (วิทย์ วิศทเวทย์, ๒๕๓๖: ๑๗๗) เป็นทัศนคติที่คล้ายกับแบบสสารนิยม^๓ แต่ก้าวหน้ากว่า โดยมีลักษณะประนีประนอมระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ ระหว่างความสำคัญของวัตถุกับของจิตใจ ระหว่างวิทยาศาสตร์กับศาสนาและศิลปะ ระหว่างแบบแผนอันตายตัวกับเสรีภาพ

^๓ "โลกทัศน์ของกลุ่ม [สสารนิยม] นี้ก็คือ ไม่มีพระเจ้า ไม่มีโลกอันเป็นแบบแผนแม่บทของเพลโต โลกนามธรรมมีอยู่เฉพาะในความคิด วัตถุเท่านั้นที่เป็นจริง... จิตใจคนเป็นไปตามเงื่อนไขของวัตถุ เราไม่สามารถแก้จิตใจคนโดยการสั่งสอน แต่ต้องปรับสภาพวัตถุให้ดีขึ้น มนุษย์ไม่ควรแสวงหาอะไรนอกจากความสุขสบาย คนที่หลงใหลกับสิ่งนามธรรมอันไม่มีจริงนั้นหลอกตัวเองเป็นพวกหนีชีวิต ชีวิตต้องสู้ต้องแข่งขัน แต่ก็ควรจะมึกฎเกณฑ์และกติกาบ้างเพื่อประโยชน์ของคน"

เป็นทัศนคติที่มองรอบด้านไม่เห็นว่าจะร้ายอย่างไรอย่างหนึ่งสำคัญที่สุด เหมือนอย่างที่จิตนิยมเชื่อว่าจิตสำคัญที่สุด และสสารนิยมเชื่อว่าวัตถุสำคัญที่สุด

โลกทัศน์ข้างต้นดูจะเป็นแนวคิดของผู้นิยมทางสายกลาง เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ขณะเดียวกันก็คุ้นเคยกับวัฒนธรรมความเชื่อในสังคมไทยด้วย เนื้อเรื่องของ *สุดขอบจักรวาล* จึงมีลักษณะที่ผสมผสานยอมรับทั้งวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ ที่คนทั่วไปอาจเห็นว่าตรงกันข้าม แต่ผู้แต่งกลับนำเสนอในลักษณะที่ทั้งสองศาสตร์เป็นความรู้ที่เท่าเทียมกัน และอาจเชื่อมโยงกันได้ ทัศนคติของผู้แต่งน่าสนใจว่า หากพิจารณาแนวคิดและจุดมุ่งหมายของความรู้วิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์แล้ว ก็มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือความรู้ทั้งสองมุ่งที่จะเอาชนะกฎธรรมชาติเหมือนกันแต่ต่างกันที่วิธีการ โดยวิทยาศาสตร์ใช้ความรู้ด้านกายภาพคิดสร้างเครื่องมือขึ้นใช้เอาชนะ แต่ไสยศาสตร์ใช้พิธีกรรมบางอย่างมุ่งหมายเพื่อควบคุมธรรมชาติ ให้เป็นไปตามต้องการ จุดนี้สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์นั้นพยายามต่อสู้และเอาชนะธรรมชาติมาทุกยุคทุกสมัย เมื่อยุคที่ความรู้เน้นไปทางด้านจิตใจหรือโลกภายใน มนุษย์ก็มีไสยศาสตร์เป็นเครื่องมือ แต่เมื่อถึงยุคที่ความรู้ด้านวัตถุเจริญก้าวหน้าขึ้น วิทยาศาสตร์ก็เป็นเครื่องมือแบบใหม่ของมนุษย์

กล่าวได้ว่าลักษณะเด่นของ *สุดขอบจักรวาล* อยู่ที่การนำเสนอเรื่องวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ ในลักษณะที่เป็นความรู้ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นวิธีเข้าใจและจัดการกับธรรมชาติของมนุษย์ เทคนิคที่ผู้แต่งใช้สื่อแนวคิดนี้ คือการใช้ความรู้วิทยาศาสตร์ในระดับทั่วไปมาอธิบายเปรียบเทียบกับเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ แต่หากเป็นเรื่องที่ไม่ชัดเจนหรือเป็นนามธรรม ผู้แต่งก็จะอธิบายด้วยพุทธศาสนาที่คนไทยคุ้นชิน วิธีการนี้ทำให้ประเด็นเกี่ยวกับไสยศาสตร์ดูมีความร่วมสมัยกับยุคปัจจุบัน ไม่ดูเป็นเรื่องงมงายล้าสมัย ในส่วนของวิทยาศาสตร์ก็ไม่ล้ำยุคเป็นเรื่องจินตนาการเกินจริงหรือไกลตัวเกินไป ลักษณะเช่นนี้จึงคงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ *สุดขอบจักรวาล* ได้รับความนิยมนับจำนวนการพิมพ์หลายครั้งและต่อเนื่องถึง ๑๐ ปี ตัวอย่างเนื้อเรื่องที่สะท้อนการผสมผสานเรื่องวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ เช่น

“สิ่งที่มองไม่เห็นที่ไม่ใช่ผีก็มีออกตั้งมากนะโยม อย่าง..ไฟฟ้าหรืออากาศไง”

[หลวงพ่อบุญ, ๒๕]

“...พลางร่างนั้นก็ทำท่าแหวกอวกหอลอกหลอน ลินินได้คิดว่าสิ่งที่กำลังเผชิญหน้าอยู่เป็นเพียงกลุ่มพลังงานเท่านั้น... จึงเปลี่ยนวิธีจัดการใหม่... เธอก็เลยถีอ

โอกาสกำหนดจิตให้เครื่องในของร่างปีศาจแปรสภาพไป... ปอดกลายเป็นไม้
ปึงปอง หัวใจเปลี่ยนเป็นนาฬิกาปลุก กระเพาะเป็นลูกฟุตบอล..." [ผู้แต่ง, ๘๑]

"อาจารย์สมหมอมิ้วยกสิบเศษผู้ชำนาญไสยเวท กลั่นหายใจบริการ
คาถาจนครบเจ็ดคาบ แล้วเป่าพรวดไปยังร่างของบริวารที่กำลังทนทุกข์ทรมาน... 'ภู
พลิตตำราจนหมดไส้หมดพุงแล้วนะไว้อิปริม... มึงเจียบ ๆ หนอยให้ภูใช้ความคิดบ้าง
สิวะ'" [ผู้แต่ง / อาจารย์สม, ๘๒]

"มันเป็นกรรมจ๊ะ..พระพุทธรูปท่านทรงสอนว่า ทุกสิ่งล้วนเกิดแต่กรรม ถ้า
ถูกหมดกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ [ร่างกายไม่เติบโต] แล้ว เราก็คงหาวิธีรักษาลูกได้" [พร
จันทร์, ๑๕๙]

เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ของ *สุดขอบจักรวาล* เป็นฉากและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างดาว
(ดาวเอต้า) แต่ในช่วงต้นเรื่องซึ่งยังเป็นฉากบนโลก ผู้แต่งก็สะท้อนให้เห็นภาพของสังคมไทยได้
ชัดเจน กล่าวคือ มีเรื่องของพุทธศาสนา (ตัวละครหลวงพ่อบุญ) ไสยศาสตร์ (อาจารย์สมหวัง
หมอมิ) และเรื่องวิทยาศาสตร์ (นายแพทย์) ข้อที่น่าสังเกตคือ ผู้แต่งนำเสนอเรื่องจากมุมมอง
พุทธศาสนา และไสยศาสตร์อย่างสมัยใหม่ ดังตัวอย่างข้างต้น หลวงพ่อบุญสอนผู้ที่มาปรึกษา
เพราะความกลัวผีว่า เหตุการณ์หรือสิ่งที่มองไม่เห็น ไม่จำเป็นต้องเป็นผีเสมอไป การให้ตัว
ละครพระชีประเด็นนี้ นับว่าเป็นการนำเสนอที่แตกต่างออกไป ในนวนิยายที่ศึกษาเมื่อมีเรื่อง
เกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ ผู้แต่งมักกำหนดให้มีตัวละครพระมา
ช่วยเหลือ ซึ่งก็อาจเป็นการทำพิธีกรรมให้ เช่น สวดมนต์ รดน้ำมนต์ หรือให้เครื่องรางของขลัง
เป็นการเสนอบทบาทพระตามแบบฉบับ (stereotype) หรือจากตัวอย่างข้างต้น ตัวละครเอกใช้
พลังจิตต่อสู้กับหมอมิผ่านตัวละครผี (อิปริม) นับว่าเป็นเนื้อเรื่องที่แปลกจากทั่วไป

ในด้านข้อเสียที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ซึ่งนักเขียนหลายคนมักชี้ถึงภัยที่อาจเกิดขึ้นจาก
การใช้วิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี ในส่วนที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ก็มักดำเนินว่าเป็นเรื่องมงาย
เชื่อถือไม่ได้ ผู้แต่ง *สุดขอบจักรวาล* ได้กล่าวถึงข้อเสียของวิทยาศาสตร์บ้างเล็กน้อย แต่ในส่วน
ไสยศาสตร์กลับชี้ถึงประโยชน์ของศรัทธาความเชื่อที่เป็นคุณค่าของไสยศาสตร์ นับว่าผู้แต่งมี
มุมมองที่ต่างจากนักเขียนทั่วไป และมีทัศนะในเชิงบวกต่อไสยศาสตร์อยู่ไม่น้อย ตัวอย่าง
เนื้อความบางตอนจากเรื่องในประเด็นนี้ ได้แก่

“ถ้าธรรมชาติสวย ๆ อย่างนี้กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ไปด้วยกันได้ก็คงจะ
ดีนะคะ แต่...ที่ที่นี้ยังมีธรรมชาติสวย ๆ อยู่ก็เพราะมันไม่ได้ใช้เทคโนโลยีแผนใหม่
ผู้คนยังต้องเหน็ดเหนื่อยทำงานหนัก ไม่มีเครื่องผ่อนแรง ส่วนที่โลก..ตรงไหนเครื่องมือ
ของใช้ทันสมัยเข้าไปถึง ก็เกิดมลพิษตรงนั้น” [ลินิน, ๔๗๒]

“...พระเครื่อง เป็นเครื่องรางของขลังป้องกันภัยอันตราย... หรือเป็นสิ่ง
เตือนใจไม่ให้จิตตกอยู่ในอำนาจฝ่ายต่ำ” ... “...ต่อมาจุดประสงค์เก่าก็ชักจะเลื่อน
ไป รูปบูชาที่เคยกลายเป็นที่พึ่งทางใจว่าจะช่วยให้คนที่ไหว้หรือสวมไว้ปลอดภัย หรือ
ได้ในสิ่งที่ต้องการ ก็เลยมีคนขอลาก ขอลูก ขอแฟน หรือขอให้ได้เป็นนางงามกันให้มั่ว
ไปหมดเลย..ตกลงดีไหม?” [ลินิน, ๑๖๐]

“... [ลินิน] ได้รู้ซึ่งถึงคุณค่าของความ ‘ศรัทธา’ ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ
นับถือ ซึ่งเป็นที่พึ่งพิงของจิตใจ..ว่ายามที่จิตใจใกล้จะสิ้นหวังมากเพียงไร ก็ยิ่ง
ต้องการอะไรสักอย่างมาประคองสายใยแห่งความหวังนั้นไว้” [ผู้แต่ง, ๖๘๗]

การให้ตัวละครเอกของเรื่องปรารถนาถึง ธรรมชาติกับเทคโนโลยีที่มักสวนทางกันดัง
เนื้อความจากเรื่องข้างต้น เป็นการชี้ถึงข้อเสียของความรู้วิทยาศาสตร์ ที่แม้จะช่วยผ่อนแรงให้
มนุษย์ไม่ต้องทำงานหนักด้วยแรงงานตนเอง แต่ก็ได้ละเลยและทำลายธรรมชาติไป คำปรารถนา
นี้อาจถือว่าเป็นกระทำที่ผู้แต่งเรียกร้องให้ความรู้วิทยาศาสตร์ หันมาใส่ใจต่อธรรมชาติและช่วย
รักษาให้คงอยู่ไปพร้อมกับความเจริญทางวัตถุที่วิทยาศาสตร์สรรค์สร้างขึ้น ข้อเสียเรื่อง
ไม่ให้ความสนใจในด้านจิตใจของวิทยาศาสตร์ ที่นักเขียนส่วนใหญ่มักชี้ไว้ไม่พบในเรื่อง
ขอบจักรวาล นี้ ในส่วนเรื่องไสยศาสตร์แทนการตำหนิว่าล้าหลังหรือมลายุดังที่มักพบใน
นวนิยายเรื่องอื่น ๆ ผู้แต่งได้ชี้ถึงคุณค่าของความเชื่อในไสยศาสตร์ (สิ่งศักดิ์สิทธิ์) ว่าเป็นที่พึ่งทาง
จิตใจ โดยเฉพาะในยามสิ้นหวังหรือไม่อาจพึ่งสิ่งอื่นใดได้ นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้ชี้ให้เห็นถึง
แนวคิดไสยศาสตร์ที่แปรเปลี่ยนไปจากอดีต ที่เดิมเน้นเป็นที่ยึดเหนี่ยวหรือเป็นกำลังใจ แต่
ปัจจุบันความเชื่อกลายเป็นว่า ไสยศาสตร์ (เช่น พระเครื่อง) เป็นเสมือน “แก้วสารพัดนึก”
กล่าวคือ มนุษย์ต้องการสิ่งใดก็นึกขอจากสิ่งที่ตนเคารพบูชา และรอคอยให้ความปรารถนานั้น
บรรลุผล

ความเชื่อในไสยศาสตร์ที่ผิดเพี้ยนไปเช่นนี้ โดยทั่วไปคนมักไม่ตระหนักหรือใส่ใจรับรู้
 อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้นับว่าเป็นข้อน่าสังเกต เพราะแนวคิดหรือความเชื่อใดที่เปลี่ยนแปลง
 ไป ย่อมสะท้อนว่าสิ่งแวดล้อมหรือสภาพสังคมได้แปรเปลี่ยนไปด้วย จึงส่งผลกระทบต่อมา
 แนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่เปลี่ยนไปจากเดิมนี่ ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลจากความ
 เจริญก้าวหน้าของความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่สามารถเอาชนะกฎเกณฑ์ของ
 ธรรมชาติได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เรื่องความเชื่อทั้งหลายถูกพิสูจน์ว่าไม่เป็นจริง ความเชื่อใน
 แบบศาสนาที่มนุษย์เคยยอมจำนนต่อธรรมชาติ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติตามที่มนุษย์เคยเข้าใจ
 ค่อย ๆ ลดลง ขณะเดียวกันความเชื่อแบบไสยศาสตร์ที่คิดว่าธรรมชาติหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ
 นั้น พอจะควบคุมได้ ยิ่งมีความมั่นใจยิ่งขึ้น (ว่าควบคุมได้) เพราะเห็นตัวอย่างความสำเร็จของ
 ความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เอาชนะและควบคุมธรรมชาติได้ผลเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม หากมนุษย์ยังคงมีความเชื่อในเรื่อง กายกับจิต อยู่เมื่อใด ความรู้
 วิทยาศาสตร์ก็ควรมีไสยศาสตร์และศาสนาเคียงคู่ไปด้วย เพื่อตอบสนองความต้องการของ
 มนุษย์ได้ครบถ้วนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งไม่เพียงแต่ความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะ
 ส่งผลกระทบต่อแนวคิดความเชื่ออื่น ในทางกลับกันความรู้แบบไสยศาสตร์หรือศาสนาก็อาจ
 ส่งผลต่อวิทยาศาสตร์ได้ และอาจช่วยให้วิทยาศาสตร์หันมาคำนึงถึงหรือให้คุณค่าแก่ด้านจิตใจ
 ด้วย ซึ่งน่าจะทำให้ความรู้ทั้งสองฝ่าย (ด้านจิตใจและวัตถุ) มีความสมบูรณ์ขึ้นด้วยกัน

จากข้อมูลการศึกษานวนิยายไทยร่วมสมัยดังได้อภิปรายมา สะท้อนให้เห็นว่าใน
 ระยะเวลาทศวรรษกว่า ทศนะของคนไทยต่อวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ มีความเปลี่ยนแปลง
 ไปตามสังคม ซึ่งมีการพัฒนาทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมไปตามยุคสมัย แนวโน้มที่
 ปรากฏเกี่ยวกับเรื่องวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกับเรื่องไสยศาสตร์นั้น สำหรับผู้สนับสนุนหรือมุ่ง
 ส่งเสริมเรื่องวิทยาศาสตร์คงพอใจ ที่สังคมไทยมีท่าทีที่เข้าใจและต้อนรับเรื่องวิทยาศาสตร์มาก
 ขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันการเริ่มเปลี่ยนมุมมองต่อเรื่องไสยศาสตร์ ในลักษณะที่มีความร่วม
 สมัยกับยุคที่วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าขึ้นนี้ ก็ควรนับว่าน่าพอใจด้วยเช่นกัน เพราะในสังคมหนึ่ง ๆ
 การพัฒนาความรู้ไม่ว่าศาสตร์ใดก็ตาม ควรมีความหลากหลาย อิสระ และเป็นไปเพื่อ
 ประโยชน์ของทุกคนในสังคม

การมุ่งส่งเสริมเพียงศาสตร์ใดโดยเฉพาะ และละเลยบางศาสตร์ที่ดูล้าสมัยหรือไม่ตรง
 กับหลักเหตุผลของศาสตร์ที่มีบทบาทนำนั้น คงไม่ใช่วิธีที่ถูกต้อง ศาสตร์ต่าง ๆ ในแต่ละสังคม
 ล้วนได้ผ่านการสั่งสม บ่มเพาะมาด้วยระยะเวลาที่ยาวนานกว่าที่จะมีสถานะเป็นความรู้ หรือ

ศรัทธาความเชื่อของสังคม ดังนั้นทุกศาสตร์จึงควรมีพื้นที่ในการพัฒนาหรือแสดงบทบาทของตนได้อย่างอิสระ เมื่อใดก็ตามที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปจนศาสตร์บางอย่างถูกละเลยหรือหลงลืมไป นั่นก็นับว่าเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งในโลก มิใช่เรื่องผิดแปลก ข้อที่คนในสังคมควรระมัดระวัง คือการส่งเสริมเพียงศาสตร์เดียวให้ก้าวหน้าจนเกินไป และละทิ้งบางศาสตร์อย่างจริงจังกำจัดให้หมดไป เช่นนี้หากความรู้ที่ก้าวไกลไปนั้นผิดพลาด สังคมนั้นอาจขาดความรู้อื่น ๆ ที่จะชดเชย ช่วยเหลือหรือแก้ไขให้อยู่รอดต่อไป การศึกษาเรื่องวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ในนวนิยายไทยร่วมสมัยของการวิจัยนี้ ก็มุ่งหวังสนับสนุนแนวคิดที่กล่าวมา ด้วยการสำรวจทัศนะและท่าทีในสังคมไทยต่อเรื่องวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ และพิจารณาวិเคราะห์เพื่อชี้ถึงสภาพการณ์หรือความเป็นไปของศาสตร์ทั้งสองในสังคมไทย เพื่ออาจช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์ทั้งสอง และในทางอ้อมอาจเป็นการช่วยอนุรักษ์หรือพัฒนาศาสตร์ต่าง ๆ ต่อไปด้วย

๓.๒ การต่อกรกับกฎธรรมชาติ

ในนวนิยายที่ศึกษาเรื่องกฎธรรมชาติเป็นประเด็นที่นักเขียนนำมาเสนอควบคู่กับวิทยาศาสตร์และหรือไสยศาสตร์อยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของศาสตร์ทั้งสอง โดยการเทียบเคียงว่าวิทยาศาสตร์หรือไสยศาสตร์สามารถเอาชนะกฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎสูงสุดของโลกได้ เท่ากับว่าศาสตร์ทั้งสองนั้นสำคัญหรือเหนือกว่า นักเขียนมักนำเสนอว่าทั้งวิทยาศาสตร์ และไสยศาสตร์สามารถฝืนกฎธรรมชาติบางอย่างได้ หรือได้ในระยะเวลาหนึ่ง แต่ท้ายที่สุดก็จะพ่ายแพ้ไป

การนำเสนอเนื้อเรื่องเช่นนี้ สะท้อนถึงทัศนะของนักเขียนว่าแม้วิทยาศาสตร์หรือไสยศาสตร์ จะเป็นความรู้ที่เข้าใจกฎเกณฑ์บางอย่างของธรรมชาติได้ แต่ก็ไม่ทั้งหมด ที่สุดแล้วธรรมชาติก็ยังมีกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ไม่สามารถเอาชนะได้โดยสิ้นเชิง ยังคงเป็นปริศนาให้ต้องค้นคว้าหาความรู้ต่อไป นวนิยายบางเรื่องนำเสนอว่า กฎธรรมชาติเป็นวัฏจักรที่แน่นอนตายตัวต้องเกิดขึ้นและเป็นไปเป็นปกติ ไม่มีใครฝืนหรือเปลี่ยนแปลงได้ ผู้ที่คิดจะฝืนกฎธรรมชาติจะได้รับการลงโทษ ตัวอย่างนวนิยายที่เสนอประเด็นนี้อย่างชัดเจนได้แก่เรื่อง *ภวภาพ* (อาริตา, ๒๕๓๓)

โครงเรื่องของ *ภวภาพ* เป็นเรื่องของชายซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลที่มีฐานะคนหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งใช้สรรพนามอย่างยกย่องในเรื่องว่า “ท่าน” เป็นคนในยุคประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “ท่าน” นี้มีพลังอำนาจไสยศาสตร์พิเศษ มีชีวิตและร่างปรากฏให้คนทั่วไปเห็นได้ มีสภาพเป็นอมตะ “ท่าน” มีความต้องการให้วิญญาณของลูกชาย ซึ่งเกิดใหม่ในชาติปัจจุบันชื่อ เอกราช มาสืบทอดวงศ์ตระกูลและครอบครองทรัพย์สมบัติแทนตน ซึ่งใกล้หมดเวลาที่ผีมีชีวิตข้ามภพข้ามชาติมานาน ด้วยอำนาจไสยศาสตร์หรือมนต์ดำที่เรียนรู้มาจากยุโรป

ผู้แต่งนำเสนอไสยศาสตร์ในเรื่องนี้ว่า เป็นความรู้บางอย่างหนึ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ และเสนอมุมมองของตัวละครต่อไสยศาสตร์ที่ต่างกันคือ ฝ่ายสนับสนุนเห็นว่าไสยศาสตร์เป็นความรู้ความสามารถพิเศษที่น่าชื่นชม แต่ฝ่ายคัดค้านเห็นว่าเป็นวิชาที่ชั่วร้ายไม่ควรเกี่ยวข้องกับดังตัวอย่างข้อความบางตอนจากเรื่อง [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

“มัน [พิธีกรรม] เป็นสิ่งที่ฉันเรียนรู้มาเท่านั้นเอง” คุณพวงสร้อยตอบเรียบ ๆ “ถ้าคุณเรียนมาแบบเดียวกับฉัน คุณก็ทำได้เหมือนกัน” [พวงสร้อย, เล่ม ๑ : ๑๓๐]

“...ความเป็นอมตะที่ท่านหลงใหลใฝ่ฝัน มันเป็นวิชามืด...เป็นมนต์ดำ คงจะได้มาจากตอนที่ไปเรียนหนังสือที่ยุโรป...” [คุณหลวงไกรสรฯ, เล่ม ๑ : ๓๔๑]

“ที่อื่นยอมต่างพร้อยในวงศ์ตระกูล ยอมให้ถูกตราหน้าว่าร้ายเรียนวิชา ลึกลับ จะเป็นแม่มด ก็เพื่อท่าน...” [พวงสร้อย, เล่ม ๑ : ๑๙๐]

จุดที่น่าสังเกตจากเนื้อความข้างต้นคือ ความรู้ไสยศาสตร์ไม่ได้มีแต่ในสังคมไทย ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครฝ่ายร้าย (antagonist) ในเรื่องเรียนวิชานี้มาจากยุโรป ซึ่งในบทสนทนาของตัวละครประกอบมีน้ำเสียงชื่นชมว่า ความรู้นี้เป็นความสามารถพิเศษที่น่าชมเชย นัยยะของประเด็นนี้ ผู้แต่งอาจต้องการให้ไสยศาสตร์ดูเป็นความรู้สากล ไม่ใช่เรื่องงมงายที่มีเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาอย่างไทย แม้ในประเทศที่เจริญอย่างยุโรปก็ยังมีความรู้นี้ อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งก็ให้ตัวละครยอมรับเองว่า ไสยศาสตร์เป็นวิชาชั่วร้าย ซึ่งมีการเน้นย้ำในหลายตอนของเนื้อเรื่อง เจตนาของผู้แต่งในส่วนนี้อาจต้องการชี้ว่า ความรู้หรือวิทยาการจากประเทศตะวันตกนั้นมีทั้งที่ดีและร้าย

แม้ผู้แต่งจะเสนอเนื้อเรื่องว่าไสยศาสตร์มีพลังอำนาจพิเศษหลายอย่าง อาทิ ทำให้บุคคลเป้าหมายฝันร้ายประสาทเสียด้วยการสวดบริกรรมคาถา ใช้อำนาจไสยศาสตร์บังคับวิญญาณให้สิงร่างผู้อื่นและทำร้ายหรือฆ่าเหยื่อ หรือการมีชีวิตยืนยาวเป็นอมตะโดยคัดเลือกผู้อื่นเป็นอาหาร เป็นต้น แต่ผู้แต่งก็เสนอไปพร้อมกันว่าอำนาจไสยศาสตร์นั้นผืนกฎธรรมชาติได้เพียงชั่วคราว เมื่อถึงเวลาอันควรผู้ฝ่าฝืนกฎจะถูกลงโทษ ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“...เธอคิดว่าฉันไม่อยากจะทำแบบนั้น [เอาชีวิตสุริยา] หรือใจพวงสร้อย... ฉันอยากจะทำ แต่ฉันไม่มีอำนาจเพียงพอ ฉันไม่อาจจะล่วงเกินอำนาจของ ‘ท่าน’ [เบ็องบน] ได้ เท่านี้ฉันก็ยังไม่ว่าจะถูกลงโทษอีกสักเพียงใด...” [พ่อของเอกราช, เล่ม ๑: ๓๒๘]

“เบ็องบนได้รับการร้องเรียน... เบ็องบนกำลังจะยื่นมือลงมาจัดการกับเรา” [พวงสร้อย, เล่ม ๒: ๖๕๑]

“...มันคงจะมี...อาจจะจะมี...ภพอีกภพหนึ่งที่มนุษย์ธรรมดา ๆ มองไม่เห็น... และครั้งหนึ่งได้มีผู้เพียรพยายามจะนำเอาภพนั้นมาเชื่อมต่อติดกับภพของมนุษย์ให้จงได้ แต่เท่ากับละเมิดกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและความถูกต้อง... ภพนั้นจึงล่มสลายลงไปในที่สุด ไม่อาจจะต้านทานต่อกระแสของอำนาจเบ็องบน และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้อีกเลย” [ผู้แต่ง, เล่ม ๒: ๗๑๑]

จากเนื้อความข้างต้น ผู้แต่งย้าถึง “อำนาจเบ็องบน” ราวกับว่าโลกนี้มี “พระเจ้า” คอยเฝ้าสอดส่องการกระทำของมนุษย์ทุกคนอยู่ ผู้ที่ทำผิดกฎกติกาจะต้องถูกลงโทษ หากพิจารณาจากเนื้อเรื่อง อำนาจเบ็องบนที่ผู้แต่งกล่าวถึงก็คือ กฎธรรมชาติ นั่นเอง ซึ่งแนวคิดของผู้แต่งก็สะท้อนถึงโลกทัศน์แบบพุทธศาสนา กล่าวคือ (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, ๒๕๔๕) คำนี้ถึงความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ถือเป็นหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับธรรมชาติ กฎของธรรมชาติเป็นกฎแห่งความถูกต้อง โลกทัศน์แบบพุทธศาสนานี้ อาจมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดแบบ “กลไกสากล” (universal mechanism)⁴ ของชาวตะวันตก ที่คิดว่าทุกสรรพสิ่งถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว โลก

⁴ แนวคิดกลไกสากล พัฒนามาจากความสำเร็จของ นิวตัน (Isaac Newton, 1642-1727) ในเรื่องกฎแรงโน้มถ่วง (universal gravitation) ที่คำนึงถึงแรงส่งหรือแรงกระทำ (action at a distance) เป็นสำคัญ นักกลไกนิยม (mechanist) แนวเก่า อาทิ ฮอบส์ (Thomas Hobbes, 1588-1679) อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยหลักการ

เป็นระบบกลไกที่สมบูรณ์ มีกฎธรรมชาติ (laws of nature) ที่แน่นอน ทุกปรากฏการณ์ในจักรวาลอธิบายได้ด้วยกฎกลไก (mechanical laws) จุดต่างของแนวคิดนี้กับพุทธศาสนา คือ ประเด็นเรื่องจิตวิญญาณ ซึ่งแนวคิดกลไกสากลปฏิเสธการมีอยู่ ความต่างของจุดนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้แนวคิดและเป้าหมายชีวิตของคนไทยต่างจากชาวตะวันตก ดังที่ โสรัจจ์ ชีไว้

หากพิจารณาให้ชัดเจนกฎธรรมชาติในเรื่อง *ภวาท* นี้ ผู้แต่งหมายถึง กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด และกฎแห่งกรรม อันเป็นความเชื่อของชาวพุทธทั่วไปว่าเมื่อเกิดแล้วย่อมต้องตาย (อนิจจัง) และทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำกรรมใดไว้ผลกรรมย่อมตามสนอง เรื่องกฎแห่งกรรม อันเป็นคำสอนสำคัญในพุทธศาสนานั้น ปรากฏเสมอในนวนิยายที่ผู้แต่งต้องการเสนอความพ่ายแพ้หรือข้อเสียของไสยศาสตร์ และตัวแทนอำนาจที่เอาชนะไสยศาสตร์ได้ก็คือ พุทธศาสนา ที่สอนเรื่องกฎแห่งกรรมนั่นเอง ไสยศาสตร์จะถูกจัดให้เป็นอำนาจในฝ่ายชั่ว ถูกนำเสนอในด้านร้าย เช่น เป็นวิธีทำร้าย ทรมาน หรือถึงขั้นเอาชีวิตผู้อื่น เท่ากับว่าไสยศาสตร์เป็นคู่ตรงข้ามของพุทธศาสนาที่เป็นฝ่ายดี ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการแข่งขันของแนวคิดเก่าคือ ไสยศาสตร์ กับแนวคิดที่ใหม่กว่าคือ พุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีหลักปฏิบัติต่างกัน กล่าวคือ ไสยศาสตร์ให้ความสำคัญแก่อารมณ์ความรู้สึก และมุ่งที่จะฝืนกฎธรรมชาติ ขณะที่พุทธศาสนาเน้นความสำคัญของปัญญาการคิด (เพื่อควบคุมอารมณ์ความรู้สึก) และมุ่งปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ

การนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ให้ต่อสู้กับกฎธรรมชาติหรือกฎแห่งกรรมในนวนิยายเรื่อง *ภวาท* นี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการหา "ผู้ร้าย" เพื่อใช้เชิดชুবทบาทของพระเอกคือ "พุทธศาสนา" ของนักเขียน ที่ต้องการสอดแทรกสาระด้านศีลธรรมจริยธรรมในนวนิยายของตน โดยไม่ได้พิจารณาถึงบทบาทของความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในสังคมไทย ผู้แต่งได้ใช้เทคนิคช่วยให้การเสนอเรื่องไสยศาสตร์ให้ดูมีความร่วมสมัย ไม่เป็นเรื่องมลายจนเกินไป ด้วยการใช้ตัวละครเป็นคนมีการศึกษา โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อชักค้ำเนื้อเรื่องที่เป็นเหตุการณ์เหนือธรรมชาติจนไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นจริง ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

เคลื่อนที่ (motion) โดยไม่สนใจเรื่องจิตวิญญาณ (soul) และเจตน์จำนงเสรี (free will) ปัจจุบันแนวคิดแบบกลไกสากล เป็นที่สนใจน้อยลง เพราะความรู้ในเรื่อง แม่เหล็กไฟฟ้า (electromagnetic) รังสี (radiation) และทฤษฎีควอนตัม (quantum theory) ก้าวหน้าขึ้นและช่วยพัฒนาความรู้ไปสู่ด้านฟิสิกส์ (physicalism) มากขึ้น (<http://www.wikipedia.org/universalmechanism>)

“เมธาวีพูดไม่ออก หล่อนเองก็ยังสับสน เมธาวีได้รับการศึกษามาอย่างคนยุคใหม่ กับศาสตร์ที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ พิสูจน์ได้ มีเหตุมีผล แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องพระนี้ รวมทั้งคำบอกเล่าของคุณปู่ทำให้หล่อนตกตะลึง แล้วเริ่มลังเลว่าที่หล่อนเคยเชื่อมาจนเกือบจะตลอดชีวิตนั้น หล่อนยังจะยึดมั่นได้อีกสักแค่ไหนกัน” [ผู้แต่ง, เล่ม ๑: ๓๒๑-๒]

“เอกราชไม่อยากจะเชื่อในเรื่องที่เขาได้ยินเองกับหู เขาเป็นคนหนุ่มและเป็นคนสมัยใหม่อีกด้วย เขาเรียนมาทางวิทยาศาสตร์ ทางสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ แล้วกับเรื่องนี้ [เรื่องราวในอดีตชาติ] จะให้เขาเชื่อได้อย่างไรกันว่ามันเป็นความจริง...

สุรียายังงงงันไม่หาย หล่อนไม่อยากจะเชื่อ ก็คนรุ่นหล่อนใครเล่าจะเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ด้วยยังคงสภาพเดิมของรูปร่าง ยังเหมือนเดิมไม่มีผิดเพี้ยน...” [ผู้แต่ง, เล่ม ๑: ๓๓๙-๔๐]

ตัวละครที่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในเรื่องนี้ ได้แก่ เมธาวี ซึ่งเป็นจิตแพทย์ และ เอกราช เป็นวิศวกร ทั้งสองต่างไม่เชื่อเรื่อง การมีอายุยืนยาวข้ามภพชาติ หรือการใช้อำนาจมนต์คาถาทำร้ายคนอื่น ภาพของวิทยาศาสตร์ที่ผู้แต่งนำเสนอในเรื่องนี้จึงเป็น ความรู้แบบเหตุผลนิยม ที่มีแนวคิดไม่เชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่มองไม่เห็น หรือผิดไปจากกฎธรรมชาติ การนำเสนอตัวละครที่มีการศึกษา โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ในเรื่องนี้ ด้านหนึ่งอาจมองว่าเป็นการสะท้อนภาพสังคมไทยร่วมสมัยที่มีคนมีการศึกษาจำนวนมากไม่เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ส่วนในอีกด้านผู้เขียนอาจต้องการ “ชกค้ำ” ความรู้วิทยาศาสตร์ว่า มีความลึกซึ้งกว้างขวางพอที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทุกอย่าง เช่น เรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ ได้แล้วละหรือ ซึ่งในเรื่อง *ภวภาพ* ได้เสนอความหมายโดยนัยว่า “แม้ไสยศาสตร์จะไม่สามารถเอาชนะกฎธรรมชาติได้ แต่ก็เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติที่หลักวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถอธิบายได้” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความรู้วิทยาศาสตร์นั้นยังจำกัดอยู่ในด้านกายภาพ เรื่องที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณนั้นอยู่นอกเหนือการศึกษาหรือคำอธิบายของวิทยาศาสตร์

ประเด็นเรื่องการต่อกรกับกฎธรรมชาติในนวนิยายไทยร่วมสมัยนี้ ในด้านวิทยาศาสตร์นักเขียนหลายคนโดยเฉพาะที่นับว่าเป็นคนรุ่นใหม่วัยหนุ่มสาว ได้เสนอประเด็นนี้ไว้อย่างทันสมัย เนื้อเรื่องสนุกสนานน่าตื่นเต้น ตัวอย่างเรื่องที่ชัดเจนซึ่งจะนำมาพิจารณาในที่นี้คือเรื่อง *นิมพานต์นิรมิต* (สิริกัญจน์, ๒๕๔๖) ซึ่งผู้เขียนได้เสนอเรื่องวิทยาศาสตร์ผสมผสานกับ

ตำนานความเชื่อของไทยเรื่องสัตว์หิมพานต์ ไว้อย่างมีจินตนาการสร้างสรรค์ สอดแทรกด้วย ประเด็นการเตือนภัย เกี่ยวกับความรู้วิทยาศาสตร์ที่อาจมีผลกระทบต่อธรรมชาติและโลก

เป็นที่รู้กันทั่วไปว่าวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่มุ่งเอาชนะกฎธรรมชาติ ทั้งนี้มักอ้างกันว่า เพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ ดังที่ เบคอน (Francis Bacon, 1561–1626) เสนอแนวคิด เกี่ยวกับเป้าหมายของความรู้ว่าเป็นอำนาจ ซึ่งเป็นอำนาจที่ทำให้มนุษย์มีเหนือธรรมชาติ ควบคุมปรากฏการณ์ธรรมชาติได้ คุณค่าของความรู้จึงอยู่ที่การใช้ประโยชน์ได้ ทั้งยังนำไปสู่ การค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ต่อไป (ชเลญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, ๒๕๓๖: ๙)

วิทยาศาสตร์นั้นเป็นความรู้ที่นักคิดนักปรัชญาตะวันตก สร้างสรรค์และพัฒนาขึ้น และ ต่อ ยอดไปจนเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยอำนวยความสะดวก ให้มนุษย์สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ใน การดำเนินชีวิตได้สะดวกสบายขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ เมื่อเทียบกับยุคที่มนุษย์ยังไม่มีความรู้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความก้าวหน้าและอำนาจของรู้นี้ดูประหนึ่งจะมากมายไร้ ขีดจำกัด トラบเท่าที่มันสมองของมนุษย์จะคิดค้นหรือจินตนาการไปได้ การเอาชนะกฎ ธรรมชาติเป็นเสมือนโจทย์ที่นักวิทยาศาสตร์รู้สึกท้าทายและพยายามพิชิตอยู่เสมอ

ลักษณะเช่นนี้เองทำให้ สิริกาญจน์ นำเสนอนวนิยายที่มีเนื้อเรื่องเตือนภัยอันอาจมา จากความรู้วิทยาศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์ได้ ใน *หิมพานต์นิรมิต* สาเหตุที่มาของความ ต้องการเอาชนะกฎธรรมชาติของนักวิทยาศาสตร์ในเรื่องนี้คือ จำนวนประชากรของโลกที่เพิ่ม มากขึ้นเรื่อย ๆ จนปริมาณอาหารในโลกไม่เพียงพออีกต่อไป จึงตกเป็นหน้าที่ของ นักวิทยาศาสตร์ต้องแก้ไขปัญหา โดยคิดค้นความรู้จนสามารถไปถึงมิติชุนานของโลกและ สร้างให้ดินแดนนั้น เป็นเหมือนห้องทดลองขนาดใหญ่ในการ "ตัดแต่งพันธุกรรม" สัตว์ต่าง ๆ ให้เป็น "สัตว์หิมพานต์" ที่มีลักษณะตามตำนานความเชื่อในวรรณคดีไทย โดยสัตว์เหล่านี้มี อายุยืนยาว แต่ข้อเสียคือเป็นหมัน ซึ่งประเด็นนี้ผู้แต่งได้วิพากษ์วิจารณ์ไว้อย่างไม่เห็นด้วย

ข้อคัดค้านหลักที่ สิริกาญจน์ เสนอผ่านเรื่อง *หิมพานต์นิรมิต* คือ การเล่นบทเป็น "พระเจ้า" ของนักวิทยาศาสตร์ ที่ใช้ความรู้ถืออภิสิทธิ์เข้าก้าวก้าว กำหนดชีวิตและความเป็นไปของ บรรดาสรรพสัตว์ ผู้แต่งเห็นว่าแม้ความก้าวหน้าทางความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะทำให้ มนุษย์สามารถเอาชนะ หรือฝืนกฎธรรมชาติบางอย่างได้ เช่น การตัดต่อพันธุกรรมพืชหรือสัตว์ ให้เกิดเป็นสายพันธุ์ใหม่ การทำให้สิ่งมีชีวิตมีอายุยืนยาวขึ้น เป็นต้น แต่มนุษย์ก็ไม่มีสิทธิ์บง การหรือกำหนดคกะเกณฑ์สิ่งมีชีวิตอื่น ทำให้ธรรมชาติที่เคยเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป

ผู้แตงนำเสนอกว่ากฎธรรมชาติสูงสุดที่นักวิทยาศาสตร์พยายามจะเอาชนะคือ เรื่อง ความตาย ซึ่งก็ยังไม่มึนักวิทยาศาสตร์คนใดทำได้สำเร็จ ที่พอจะทำได้ก็เพียงแต่ยืดอายุให้ยืน ยาวขึ้น ซึ่งผู้แตงเห็นว่ไม่มีควมหมายแต่อย่างใด ไม่ใช่ความสำเร็จที่มนุษย์หรือนักวิทยาศาสตร์จะอวดอ้างได้ สิ่งที่มีความหมายกว่าคือ การมีชีวิตอย่างเป็นสุขและเสรีตามธรรมชาติ ไม่ใช่ตามความต้องการหรือตามกิเลสตัณหาของนักวิทยาศาสตร์คนใด ดังตัวอย่าง เนื้อความบางตอนจากเรื่อง [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

“...อายุยืนยาวที่เธอกำลังพูดถึงอยู่นี้ กลับต้องแลกมาด้วยการเป็นหมันเนี่ยนะ ถือเป็นความสำเร็จ แม้กว่่าพันปีจะฟังดูเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน แต่ในที่สุดสิ่งมีชีวิตประเภทนี้ [กิเลน] ก็จะต้องสูญพันธุ์ไป แล้วอย่างนี้มันจะดีจริงหรือกับการที่ต้องเกิดมาดำรงชีวิตอยู่นานแสนนานเพียงลำพัง ไร้ซึ่งครอบครัว เกิดมาโดยการดัดแปลงและความตั้งใจจากสิ่งมีชีวิตอีกสายพันธุ์หนึ่ง นี่เป็นสิ่งที่มนุษย์อย่างเรา ๆ ควรทำอย่างนั้นหรือ กับการยื่นมือเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธรรมชาติ” [แก้ว, ๑๘๕]

“...ดินแดนหิมพานต์ที่ครั้งหนึ่งเคยคิดว่ามันควรจะสวยงามสดงดงาม กลับกลายเป็นเพียงตณหาของนักวิทยาศาสตร์บ้า ๆ คนหนึ่งทีเห็นชีวิตเป็นผักปลา คิดจะสร้างจะทำลายอย่างไรก็ได้สุดแต่ใจตนจะปรารถนา...” [แก้ว, ๒๖๔]

“...คณะวิจัยทั้งหมดจึงตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอยู่ในโลกใบใหม่แห่งนี้... พร้อมกับผันตัวเองมาเป็นพระเจ้าควบคุมโลกใบนี้ไว้ในอุ้งมือ ทว่าสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวที่ยังไม่มีผู้ใดสามารถคิดค้นได้ก็คือ ความเป็นอมตะที่จะดำรงอยู่ตลอดไปชั่ววันรันดร... [ไวยา, ๒๙๒]

นักวิทยาศาสตร์ที่ผู้แตงนำเสนอในเรื่อง หิมพานต์นิรมิต นี้ ดูจะเป็นจำเลยหรือเป้าของการวิจารณ์อย่างเต็มที่ ลักษณะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่านักเขียนได้สะท้อนความระวาง ไม่ไว้วางใจนักวิทยาศาสตร์ หรือความรู้วิทยาศาสตร์ ที่นับว่เป็นเรื่องแปลกใหม่ เป็นควมรู้ นำเข้าจากประเทศตะวันตกสำหรับสังคมไทย กฎธรรมชาติที่ผู้แตงพูดถึงในเรื่องนี้ยังคงเป็นกฎของการเกิดและตาย เช่นเดียวกับเรื่อง ภวภาพ (อาริตา, ๒๕๓๓) แม้วิธีการหรือควมรู้ที่ใช้เพื่อ การเอาชนะจะต่างกัน แต่เป้าหมาย (ความเป็นอมตะ) และแรงจูงใจ (ตณหา) นั้นเป็นอย่าง เดียวกัน

ในเรื่อง *หิมพานต์นิรมิต* ผู้แต่งสรุปจบด้วยจากการต่อสู้ระหว่างฝ่ายนางเอก-พระเอก (แก้วและครุธรรมรักษ์) กับฝ่ายผู้ร้าย (โนเบ, นักวิทยาศาสตร์ที่ควบคุมป่าหิมพานต์) และให้ผู้ร้ายซึ่งดูเหมือนเสียสติไปเพราะถูกขัดขวางการเป็น “พระเจ้า” ในโลกป่าหิมพานต์นั้นตายในที่สุด ผู้แต่งได้เสนอความคิดสำคัญผ่านตัวละครเอกไว้ในช่วงตอนกลางของเรื่องว่า “มนุษย์นั้นไม่ควรรู้ความรู้ทุกอย่างในโลกนี้ เพราะความโลภหรือตณหาของมนุษย์เป็นจุดอ่อนที่จะนำไปสู่หายนะ” ดังเนื้อความจากเรื่องดังนี้

“สำหรับผมกลับคิดว่าการที่มนุษย์เราล่วงรู้สิ่งใดมากเกินไป บางครั้งมันอาจไม่ได้ก่อประโยชน์เพียงอย่างเดียว จักรวาลและธรรมชาติดำรงอยู่ได้เพราะความลับของพวกมัน การที่เรายื่นมือเข้าไปสอดรู้หรือยุ่งเกี่ยวกับมันเกินขีดจำกัด บางครั้งความลับที่ไม่เป็นความลับอีกต่อไปอาจนำพาไปสู่หายนะได้เช่นกัน” [ครุธรรมรักษ์, ๑๙๖]

“ก็เพราะมนุษย์โลกที่จะไขว่คว้าและสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาตามอำเภอใจเองต่างหาก ถ้าเรารู้แล้วปล่อยสิ่งเหล่านั้นไว้ยังจุดเดิม ความเลวร้ายก็คงไม่เกิดขึ้น” [แก้ว, ๑๙๗]

วิทยาศาสตร์ในนวนิยายเรื่องนี้ ถูกเสนอให้เป็นความรู้ที่ทรงอำนาจ สามารถเอาชนะกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้ แต่ผู้แต่งก็คัดค้านว่าความรู้ที่ไม่มีสิทธิก้าวกายเสรีภาพในชีวิตของสัตว์อื่น ๆ หากพิจารณาจากเนื้อเรื่องซึ่งผู้แต่งได้นำเสนอความรู้และจินตนาการเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ไว้มากมายแล้ว ก็กล่าวได้ว่าผู้แต่งมิได้รังเกียจความรู้นี้ แต่ประเด็นที่ต้องการเสนอคือ การใช้ความรู้วิทยาศาสตร์ต้องอยู่ในขอบเขตของการเคารพชีวิตสัตว์อื่น และจากบทบาทของตัวละครนักวิทยาศาสตร์ในเรื่อง ก็อาจคิดต่อไปได้ว่าความรู้ที่ทรงอำนาจอย่างวิทยาศาสตร์นี้ อาจทำให้ผู้ครอบครองมีความหยิ่งผยอง และหลงคิดว่าตนเป็นพระเจ้าผู้ที่จะกำหนดหรือจัดการกับสิ่งมีชีวิตอื่นได้ตามใจปรารถนา ภาพโดยสรุปของวิทยาศาสตร์ใน *หิมพานต์นิรมิต* จึงเป็นความรู้ที่พึงระวังทั้งต่อผู้อื่นและผู้ใช้ความรู้เอง ผู้แต่งแสดงตัวอย่างด้วยเนื้อเรื่องของนวนิยายทั้งหมด เพื่อเสนอความคิดว่าแม้วิทยาศาสตร์จะฝืนกฎธรรมชาติได้ แต่ก็ไม่ควรกระทำ ในทัศนะของผู้แต่งโลกควรมีสติถึงดงามตามกฎของธรรมชาติ มากกว่ากฎที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความรู้วิทยาศาสตร์

จากนวนิยายที่ได้พิจารณาทั้งสองเรื่อง (*ภวภาพ* และ *หิมพานตนิรมิต*) หากถือว่าทั้งวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์เป็นความรู้ นักเขียนทั้งสองต่างสะท้อนว่าความรู้เป็นเครื่องมือที่มนุษย์พยายามใช้ทำลายเอาชนะกฎธรรมชาติหรือวัฏจักรของชีวิต ซึ่งทั้งคู่เชื่อว่าไม่อาจทำได้และไม่สมควรกระทำ นักเขียนทั้งสองเห็นว่ากฎธรรมชาติ (การเกิดการตายที่หมุนเวียนเป็นวัฏจักร) เป็นกฎที่ถูกต้องเหมาะสม ควรดำเนินไปเช่นนั้น ซึ่งทัศนะนี้ต่างจากแนวคิดวิทยาศาสตร์ของชาวตะวันตก ที่มุ่งแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อต้องการควบคุมและใช้ประโยชน์ให้ได้สูงสุด

ทัศนะที่นักเขียนเสนอผ่านนวนิยายทั้งสอง ได้สะท้อนให้เห็นทั้งโลกทัศน์แบบพุทธศาสนา ที่เคารพในกฎธรรมชาติและยึดหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับธรรมชาติ กับแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่พยายามศึกษาให้เข้าใจกฎธรรมชาติ และเอาชนะเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่มนุษย์ แนวคิดทั้งสองนี้แต่เดิมมีอิทธิพลในเขตพื้นที่โลกต่างกัน (ชาติตะวันออก กับชาติตะวันตกตามลำดับ) แต่ปัจจุบันสภาพโลกาภิวัตน์ได้ทำให้ทั้งสองแนวคิดแพร่หลายกว้างขวางออกไป ในส่วนสังคมไทยปัจจุบันได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ จากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่น้อย ทำให้โลกทัศน์แบบพุทธศาสนา ที่เคยยอมรับและสยบยอมต่อกฎธรรมชาติดูจะเปลี่ยนไปหันไปใช้แนวคิดแบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่พยายามเอาชนะกฎธรรมชาติมากขึ้นเรื่อย ๆ

๓.๓ โลกหลากมิติ

ประเด็นเกี่ยวกับโลกในนวนิยายที่ศึกษานั้น มีการนำเสนอในหลายมิติที่ปรากฏมากคือการย้อนอดีตเพื่อเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างกับยุคปัจจุบัน และการเสนอจินตนาการเกี่ยวกับโลกต่างดาวซึ่งมักมีวิทยาการที่สูงกว่าโลกมนุษย์ การนำเสนอมีทั้งในลักษณะที่เป็นโลกคู่ขนาน กล่าวคือเป็นโลกหลายมิติที่มีเหตุการณ์ดำเนินไปในเวลาเดียวกันและโลกเดียวแต่มีความต่างกันในเวลาและหรือสถานที่ การพิจารณาประเด็นเรื่องโลกนี้เนื่องจากเป็นเนื้อเรื่องที่มีลักษณะร่วมกันมากในนวนิยายที่ศึกษา การวิเคราะห์สาระหรือแนวคิดที่นักเขียนสะท้อนผ่านประเด็นนี้ ทำให้เห็นลักษณะของสังคมไทยและแนวคิดที่เป็นกรอบวิถีความเป็นไปของสังคม

ทัศน์หรือโลกทัศน์ของนักเขียนที่สะท้อนไว้ในนวนิยายที่ศึกษา นับได้ว่าเป็นตัวแทนหรือผลิตผลจากระบบสังคมไทย ประเด็นพิจารณาจะเน้นในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ ภูมิปัญญา การให้คุณค่าหรือค่านิยม นวนิยายตัวอย่างที่นำมาอภิปรายเป็นเรื่องที่มีความเด่นในประเด็นที่กล่าวถึง อันได้แก่ โลกคู่ขนานซึ่งเป็นลักษณะที่นักเขียนหลายคนนำเสนอ เนื้อเรื่องเป็นการบรรยายถึงโลกหรือพื้นที่มากกว่า ๑ แห่งหรือ ๑ มิติ ซึ่งผู้แต่งได้เสนอแนวคิดหรือบทบาทของความรู้วิทยาศาสตร์ เปรียบเทียบกับแนวคิดอื่นซึ่งก็มักเป็นไสยศาสตร์หรือเรื่องเหนือธรรมชาติ ทัศน์ต่อโลกในประเด็นต่อมาคือ โลกอดีตในปัจจุบัน เป็นการเสนอความคิดต่อโลกหรือยุคสมัยอดีตเปรียบเทียบกับยุคปัจจุบัน ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้มีความแตกต่างกันคือวิทยาการความรู้ที่ต่างกัน

แนวเรื่องที่เสนอทัศน์ต่อโลกที่พบมากอีกลักษณะคือ โลกตะวันตกพบตะวันออก เป็นการนำแนวคิดแบบตะวันตกซึ่งก็คือหลักเหตุผลนิยมแบบวิทยาศาสตร์ มาเปรียบเทียบกับแนวคิดแบบตะวันออกในเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ ทัศน์ต่อโลกลักษณะสุดท้ายที่ได้อภิปรายถึงคือ โลกที่มองไม่เห็น ซึ่งหมายถึง สวรรค์ หรือโลกทิพย์ ประเด็นนี้มีความน่าสนใจเนื่องจากนักเขียนได้สะท้อนภาพสังคมไทยปัจจุบัน ที่มีการผสมผสานของความรู้วิทยาศาสตร์กับแนวคิดความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ และศาสนาพุทธเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน

ทัศน์ต่อโลกที่หลากหลายดังกล่าวมานี้ ได้ช่วยให้เห็นภาพสังคมและคนไทยร่วมสมัยตลอดจนแนวคิดเบื้องหลังในหลายแง่มุม กับได้สะท้อนถึงแนวโน้มของความรู้วิทยาศาสตร์ ไสยศาสตร์ รวมถึงพุทธศาสนาในสังคมไทยด้วยว่า มีอิทธิพลต่อกันและมีการผสมผสานความรู้ทั้งสามนี้เข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อใช้ตอบสนองความสนใจทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจของคนไทยร่วมสมัย รายละเอียดของแต่ละประเด็นมีดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ โลกคู่ขนาน

โดยทั่วไปเนื้อเรื่องเกี่ยวกับโลกคู่ขนาน (parallel worlds) นี้พบมากในนวนิยายแนวจินตนาการวิทยาศาสตร์ ส่วนใหญ่นักเขียนมักเสนอจินตนาการเกี่ยวกับโลกที่อาจเป็นไปได้และผลที่จะตามมา ทัศน์ของผู้เขียนมักแฝงการเปรียบเทียบในลักษณะดีและด้อยกว่าอยู่ด้วย นวนิยายที่จะใช้เป็นตัวอย่างในการพิจารณาประเด็นนี้คือเรื่อง *เดอะไวท์โรด ภาคหนึ่ง* (ดร.ปิ๊อบ, ๒๕๔๖) ซึ่งมีความโดดเด่นที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านมาก จนหนังสือมียอดการพิมพ์จำหน่ายหลายหมื่นเล่ม การเผยแพร่สู่ผู้อ่านของนวนิยายเรื่องนี้ในครั้งแรกนับว่ามีความน่าสนใจ โดยที่

ผู้แต่งเริ่มจากการใช้อินเตอร์เน็ตสื่อสารกับผู้อ่านและได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง จึงทำให้มีการพิมพ์เป็นรูปเล่มในเวลาต่อมา

ความเด่นดังและแพร่หลายของนวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะน่าพิจารณาในหลายแง่มุม นอกจากการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ (อินเตอร์เน็ต) ช่วยในการเผยแพร่แล้ว เนื้อเรื่องของ *เดอะไวท์โรด* นั้น ยังมีความคล้ายคลึงกับภาพยนตร์ตะวันตกร่วมสมัยที่ได้รับความนิยมหลายเรื่อง อาทิ *แฮร์รี่ พ็อตเตอร์*, *ดิเอ็กซ์เมน* และ *เดอะลอร์ดออฟเดอะริงส์* เป็นต้น เนื้อเรื่องของ *เดอะไวท์โรด* นับว่าได้สะท้อนถึงสังคมไทยร่วมสมัยในหลายด้านกล่าวคือ มีการเปิดรับ "สาร" จากสังคมภายนอกมากขึ้นเมื่อเทียบกับต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ อันเป็นช่วงต้นของข้อมูลที่ใช้ศึกษา "สาร" ในที่นี้หมายถึงทั้งข้อมูลและเทคนิควิธีอันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาการในสังคมโลก

โครงเรื่องของ *เดอะไวท์โรด* ผู้แต่งไม่ได้กำหนดเวลาหรือยุคสมัยที่ชัดเจน ส่วนจากสถานที่นั้นเป็นโลกคู่ขนาน ๓ มิติคือ มิติคลอโรเนียเป็นดินแดนที่ยังคงมีสภาพเป็นธรรมชาติ วิทยาการของมิตินี้คือเวทย์มนตร์ที่สามารถเสกหรือบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ตามใจปรารถนา ผู้แต่งกำหนดให้คนในมิตินี้มีสถานะสูงเป็นผู้ปกครองสูงสุดของโลกทั้ง ๓ มิติ ตัวละครเอกของเรื่องชื่อ พอล (หรือฟิลิปเจ้าชายแห่งวอลเลนซ์) เป็นทายาทของตระกูลผู้ปกครองในมิตินี้ โลกมิติต่อมาคือ อาร์กาเซีย จากหลักในโลกมิตินี้คือโรงเรียนไวท์โรด สถานที่รวบรวมเยาวชนที่มีความสามารถพิเศษต่าง ๆ ซึ่งเกิดทั้งจากคุณสมบัติพิเศษในตัว เช่น พลังจิต และความสามารถจากการศึกษา เช่น การใช้เวทย์มนตร์รักษาความบาดเจ็บให้หายในพริบตา การท่องคาถาอัญเชิญเทพศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น โลกมิติอาร์กาเซียนี้เจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงซึ่งช่วยให้การดำเนินชีวิตสะดวกสบาย โลกมิติสุดท้ายคือ โลกมนุษย์ซึ่งผู้แต่งกล่าวถึงน้อยมาก แทบไม่มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่องหลัก

เหตุการณ์สำคัญของเรื่องคือการต่อสู้ระหว่างอำนาจชั่วร้าย ซึ่งผู้แต่งแทนด้วยอสูรร้ายชื่ออีวิลโกอา กับพลังฝ่ายดีอันได้แก่ตัวละครเอกและเพื่อนพ้อง เนื้อเรื่องสรุปจบลงด้วยการที่ "ธรรมะชนะอธรรม" โดยผู้แต่งเสนอความคิดสำคัญว่า "มนุษย์กำหนดชะตาตนเองด้วยการกระทำ และการกระทำที่ควรคือการทำเพื่อส่วนรวม" ดังที่ตัวละครเอกและบรรดาเพื่อน ๆ ได้ร่วมกันเสียสละและต่อสู้เอาชนะอสูรร้ายได้สำเร็จด้วยความเหนื่อยยากแสนสาหัส เพื่อช่วยให้ทั้งสามโลกเกิดความสงบสุขดังเดิม เมื่อก้าวโดยรวมเรื่อง *เดอะไวท์โรด* จัดได้ว่าเป็นนวนิยายที่เน้นเหตุการณ์หรือการกระทำ (action story) ซึ่งมีฉากการต่อสู้และการใช้ความรุนแรงอยู่มาก

แต่ก็ดูจะเป็นเรื่องปกติในยุคปัจจุบันที่เยาวชนคุ้นเคยกับเกมส์คอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นแหล่งฝึกซ้อมและบ่มเพาะความรุนแรงกันโดยทั่วไป ประเด็นนี้นับเป็นปัญหาที่รอการแก้ไขต่อไป

การแบ่งโลกเป็น ๓ มิติ (แต่เหตุการณ์ส่วนใหญ่ของเรื่องดำเนินอยู่ใน ๒ มิติ) ของผู้แต่ง เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องแล้ว เห็นได้ว่าเป็นการแบ่งพื้นที่การแสดงบทบาทของศาสตร์ ๒ สาขา คือ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในโลกมิติอาร์กาเซีย และไสยศาสตร์เวทย์มนตร์คาถาในโลกมิติคลอโรเนีย จุดที่น่าสังเกตคือผู้แต่งยกให้มิติแห่งเวทย์มนตร์และอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นดินแดนของผู้ปกครองสูงสุดของทั้งสามโลก การกำหนดให้โลกในมิติที่ใช้เวทย์มนตร์มีสถานะสูงกว่า โลกในมิติที่วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าเช่นนี้ อาจตีความได้ว่าผู้แต่งยอมรับในอำนาจเหนือธรรมชาติมากกว่าความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลอย่างวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเหตุใดจะได้พิจารณาต่อไป ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่แสดงการยกให้โลกมิติแห่งเวทย์มนตร์มีสถานะสูงสุด ได้แก่ [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

**“หัวหน้าชนเผ่าคลอโรเนียเป็นชนเผ่าที่เชี่ยวชาญด้านการใช้เวทย์มนตร์
คำและเวทย์มนตร์ชาวทุกชนิด ถือเป็นชนเผ่าเดียวที่สามารถเรียนรู้การใช้พลัง
ศักดิ์สิทธิ์ผสมกับเวทย์มนตร์ได้...”** [ผู้แต่ง, ๑: ๑๙๓]

**“...พวกเราเป็นเทพที่ปกป้องผองมนุษย์บนแผ่นดินอาร์กาเซีย และชนเผ่า
คูแซกซ์ก็ไม่แตกต่างอะไรกับภูตผีปีศาจแห่งอเวจีที่คอยจ้องหาโอกาสล้างผลาญ
เผ่าพันธุ์มนุษยชาติ...”** [มาลาไจน์, ๑: ๓๔๘]

**“...ตระกูลวอลเลนซ์เป็นตระกูลเทพที่เก่าแก่ที่สุดของนครออโรลา... ทุกคน
ล้วนเป็นผู้ปกครองนครแห่งนี้ รวมถึงดูแลความสุขของสามภพอันได้แก่ โลกมนุษย์
โลกคลอโรเนีย และโลกอาร์กาเซีย ตระกูลนี้จึงไม่ต่างกับประมุขของสามโลก...”**
[หลิน, ๓: ๒๐๔]

ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครเอก ชื่อ พอล มีสถานะที่แท้จริงเป็นเจ้าของแห่งตระกูลวอลเลนซ์ ซึ่งเป็นตระกูลผู้ปกครองในมิติคลอโรเนีย อันเป็นโลกแห่งการใช้เวทย์มนตร์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ผู้ปกครองในมิตินี้มีอำนาจสูงสุดและต้องดูแลรวมไปถึงโลกอีกสองมิติด้วย เรื่องเวทย์มนตร์หรือไสยศาสตร์ที่ผู้แต่งจินตนาการถึงนั้น เป็นแนวเดียวกับที่รับรู้กันทั่วไป คือ อาจแบ่งได้เป็นฝ่ายดีคือใช้เพื่อการรักษาความเจ็บป่วย และฝ่ายร้ายคือเพื่อให้โทษแก่ผู้อื่น

ลักษณะสำคัญของเวทย์มนตร์ หรือไสยศาสตร์ในเรื่องนี้ คือช่วยบันดาลผลให้เกิดขึ้นทันที เป็นเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกสบายทำนองเดียวกับเทคโนโลยี มีใช้สิ่งที่ให้ผลต่อด้านจิตใจ ดังแนวคิดเดิมของไสยศาสตร์ในสังคมไทย ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่สะท้อนลักษณะนี้ได้แก่

“เวทย์มนตร์ดำคือเวทย์มนตร์ที่จะสามารถใช้โจมตีได้ เป็นหนึ่งในสามสาขาของเวทย์มนตร์ทั้งหมด อีกสาขาคือเวทย์มนตร์ขาวที่เน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพของร่างกาย ส่วนสาขาสุดท้ายคือเวทย์มนตร์มารซึ่งถือว่าเป็นเวทย์มนตร์ชั่วร้าย และมีคนที่ใช้ได้ไม่กี่คน” [มิโลกา, ๑: ๓๕๕]

“เมื่ออาเทอร์อายุได้สามสิบปี เขาได้พัฒนาอุตสาหกรรมการขนส่งของเมืองนี้ให้เทียบเท่ากับแผ่นดินใหญ่... เมื่ออายุสี่สิบเขาฉลองวันเกิดตัวเองด้วยการจ้างช่างเวทย์มนตร์มาเนรมิตแผ่นดินของเกาะนี้ให้เชื่อมต่อกับแผ่นดินเอเดรันโดยสมบูรณ์แบบ เพื่อการขนส่งจะได้ดำเนินสะดวกมากขึ้น...” [ผู้แต่ง, ๑: ๔๒๒]

“เฮลท์แคร์’ แสงสีฟ้าอาบร่างทั้งสาม –เพียงเสี้ยววินาทีบาดแผลทั้งหมดก็หายเป็นปลิดทิ้ง –ทั้งหมดรีบวิ่งขึ้นยานไป...” [จูเลีย / ผู้แต่ง, ๑: ๔๔๓]

เวทย์มนตร์ที่ผู้แต่งกล่าวถึงข้างต้น มีลักษณะเป็นไสยศาสตร์ในจินตนาการมากกว่าจะเป็นการสะท้อนเรื่องไสยศาสตร์ที่มีอยู่ในสังคมไทย แต่เป็นไสยศาสตร์ทำนองเดียวกับในภาพยนตร์ของชาติตะวันตกที่มาฉายในประเทศไทยและได้รับความนิยมอย่างมาก ซึ่งมีแนวเรื่องทำนองการใช้วิชาพ่อมด เสกให้เกิดสิ่งหรือเหตุการณ์ตามต้องการ อย่างไรก็ตาม อิทธิพลจากภาพยนตร์นี้คงช่วยให้เกิดจินตนาการเริ่มต้น ที่ผู้แต่งได้พัฒนาต่อมาเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ประเด็นที่น่าพิจารณาในที่นี้คือ จินตนาการการใช้เวทย์มนตร์หรือไสยศาสตร์ของผู้แต่งไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ ได้สะท้อนถึงทัศนคติของคนไทยร่วมสมัย ที่นิยมความสะดวกรวดเร็วทำนอง “ได้ดังใจนึก” ซึ่งลักษณะนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๔๖: ๒๒) ได้วิจารณ์เปรียบเทียบทัศนคติต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของคนไทยกับไสยศาสตร์ว่า หากวิทยาศาสตร์มีความหมายเพียงเทคโนโลยี [ช่วยให้ความสะดวกสบาย ได้สิ่งที่ต้องการทันที] วิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ก็จะไม่ต่างกัน กล่าวคือ ทั้งสองอย่างล้วนเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นจาก ‘ความรู้’ ที่มนุษย์มีอยู่เพื่อสำเร็จประโยชน์ในทางโลกย์ [กายภาพหรือวัตถุ] อย่างเดียวกัน

การสื่อเรื่องเวทย์มนตร์หรือไสยศาสตร์ของผู้แต่ง *เดอะไวท์โรด* ในมุมมองใหม่ที่ดูทันสมัยมีความคล้ายคลึงกับเทคโนโลยีนั้น ไม่ใช่ความบังเอิญที่ “เข้าทาง” คำวิจารณ์ของนิธิ แต่เป็นข้อเท็จจริงหรือธรรมชาติของการใช้เทคโนโลยีในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ผู้แต่งคุ้นชินและสะท้อนออกมาอย่างเป็นเรื่องธรรมดาบวกกับจินตนาการเพิ่มเติมออกไป การที่ผู้แต่งกำหนดให้เวทย์มนตร์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติในนวนิยายของตน มีสถานะสูงสุดและมีบทบาทนำ จึงไม่ใช่การนิยมหรือยอมรับไสยศาสตร์ในความหมายเดิมที่มีความสำคัญต่อจิตใจของผู้เชื่อถือศรัทธา แต่เป็นการยกย่องไสยศาสตร์ (เวทย์มนตร์) ในแง่ที่เป็นเทคโนโลยีเหนือธรรมชาติที่จะบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นและเป็นไปได้ตามใจปรารถนา

ลักษณะนี้จึงสะท้อนถึงการรับรู้และใช้เทคโนโลยีของสังคมไทยว่า มีลักษณะดังเช่นที่ นิธิ วิจารณ์คือ เป็นเสมือนไสยศาสตร์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติที่ให้ผลได้ตาม “กิเลส” ของผู้ใช้โดยไม่ใส่ใจต่อความรู้เบื้องหลังเทคโนโลยีแต่อย่างใด ข้อสนับสนุนที่เห็นได้จากเรื่อง วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีใน *เดอะไวท์โรด* คือผู้แต่งไม่ได้นำเสนอความรู้วิทยาศาสตร์ใด ๆ ในเนื้อเรื่อง แต่ภาพจินตนาการที่เห็นมากคือ ไฮเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตของตัวละคร ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“นี่เป็นแคปซูลวาร์ปซึ่งใช้เดินทางไปยังจุดสำคัญ ๆ ของโรงเรียน มันสะดวกกว่าทางเลือนมาก...” “...จูเลียเปิดประตูทางเข้าไปในแคปซูล เมื่อเธอกดปุ่มสีแดงบนนาฬิกา มันก็เรืองแสงสีเขียวขึ้นมา... พอยังคงมองตาค้าง... เพื่อให้แน่ใจว่า เขาเห็นเด็กสาวหายไปต่อหน้าต่อตาจริง ๆ” [จูเลีย / ผู้แต่ง, ๑: ๑๔]

“...แม่ค้าที่ขายของ เธอเป็นหุ่นยนต์สีเงินและมีผ้ากันเปื้อนสีขาวผูกคอ เสียงที่พูดฟังเหมือนคนไม่มีผิด ความสามารถพิเศษของเธอก็คือ การทำอาหารจานด่วนเสร็จภายในหนึ่งวินาที ไม่ใช่ลวก ๆ เสียด้วยมันอร่อยสุดพิเศษเลย...” [ผู้แต่ง, ๑: ๒๕]

“แสงสีดําไหลขึ้นเหนือโต๊ะ มันดูคล้ายกับแบล็กโฮล - -เพียงจิตใจเธอ [หญิงชุดดำ] ก็ถูกดูดเข้าไปในนั้น แบล็กโฮลค่อย ๆ บีบตัวแคบลง -กลายเป็นจุดเล็ก ๆ - แล้ววังทะเลหน้าต่างด้านหลังยับลุคออกไป [ผู้แต่ง, ๑: ๓๐๓]

เทคโนโลยีส่วนใหญ่ในเรื่อง *เดอะไวท์โรด* ล้วนเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น แคนปูด ที่ช่วยให้เดินทางได้อย่างรวดเร็ว นุ่นยนต์แม่ค้าที่ทำอาหารได้ร่อยภายใน ๑ วินาที หรือ การไปยังที่ต่าง ๆ โดยทางแบล็กโฮล เป็นต้น ภาพของวิทยาศาสตร์หรือกล่าวให้ตรงขึ้นคือ เทคโนโลยีใน *เดอะไวท์โรด* จึงเป็น "ผลผลิต" ของความรู้ที่มุ่งรับใช้มนุษย์โดยตรง และไม่ต่างจากการใช้เวทย์มนตร์ "บันดาล" ให้มนุษย์ได้สิ่งที่ต้องการ

นอกจากประเด็นของโลกคู่ขนานที่เป็นการแยกพื้นที่การแสดงบทบาทของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี กับอำนาจเหนือธรรมชาติแล้ว ทศนะเกี่ยวกับ "โลก" ที่ผู้แต่งนำเสนอใน *เดอะไวท์โรด* ที่น่าสนใจพิจารณาอีกประการคือ โลกที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง

"เพราะผู้ที่มีอำนาจกำหนดมาเพื่อปกครองผู้ที่ด้อยกว่า มันเป็นมติของพระเจ้า เราไม่อาจฝ่าฝืนได้ถ้าเขา [ผู้ปกครอง] สั่งใคร คนที่ถูกสั่งก็ต้องปฏิบัติตาม ฉะนั้นเราจะมีระบบเจ้านายกับทาสไว้ทำไม - ในเมื่อเขาเกิดมาเป็นผู้ที่ด้อยกว่า เขาก็ต้องยอมรับชะตากรรมของตัวเอง..." [แพชเซอร์, ๒: ๒๐]

ข้อความข้างต้นกล่าวโดยตัวละครชื่อ แพชเซอร์ ซึ่งมีสถานะเป็นเทพสูงศักดิ์คนหนึ่ง แต่จากเนื้อเรื่องและบทสนทนาหลายตอนของตัวละครนี้ สะท้อนว่าเขาจัดเป็น "ผู้ร้ายในคราบผู้ดี" คำพูดข้างต้นจึงไม่ใช่ทศนะที่ผู้แต่งตั้งใจนำเสนอต่อผู้อ่าน แต่เป็น "กระตุ้" ที่ผู้แต่งตั้งขึ้นเพื่อต้องการเสนอความคิดสำคัญที่สนับสนุนแก่นเรื่องของ *เดอะไวท์โรด* ที่เรียกร้องให้คนทำความดีเพื่อส่วนรวม ความคิดที่ว่านี่คือ "การกระทำสำคัญกว่าดวงชะตา" ดังเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

"...ทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับชีวิตคนเราจะโทษชะตาฟ้าลิขิต หรือโทษการกระทำอย่างเดียวกันก็ไม่ถูก ทั้งสองสิ่งนี้ต้องดำเนินไปด้วยกันจึงจะกลายเป็นชีวิตที่สมบูรณ์..." [แม่ของมิโลกา, ๓: ๔๕๑]

"พอล ฉันอยากบอกเธอว่าชะตาชีวิตของเรามันอาจดูเหมือนเป็นสิ่งที่ฟ้ากำหนดมา แต่แท้ที่จริงแล้วทุกอย่างคือสิ่งที่เราเลือกเส้นทางเอง เธอเลือกที่จะปกป้องโลกเช่นเดียวกับฉันที่ต้องการทำสิ่งนั้น..." [มิโลกา, ๓: ๔๘๐]

ข้อความข้างต้นได้สะท้อนแนวคิดที่พบเสมอในนวนิยายไทยร่วมสมัยที่ศึกษาคือ เรื่อง “กรรมสำคัญกว่าดวง” อันเป็นแนวคิดในกรอบคำสอนของพุทธศาสนา ที่มีคำสอนสำคัญในเรื่อง กรรมหรือกฎแห่งกรรม ซึ่งจัดว่าเป็นหลักการที่ปฏิบัติความเชื่อเรื่อง พรหมลิขิต ของศาสนาพราหมณ์ฮินดูซึ่งเป็นคำสอนที่มีอิทธิพลอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยก่อนหน้าพุทธศาสนา ทศนะของผู้แต่งในเรื่องกรรมนี้ จึงสะท้อนถึงโลกทัศน์แบบไทยหรือแบบพุทธที่ปรากฏในเรื่อง *เดอะไวท์โรด* และจุดนี้ก็นับว่าเป็นสาระของเรื่อง เป็นลักษณะเฉพาะที่ทำให้นวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะเป็นไทย แม้เนื้อเรื่อง ชื่อตัวละคร และสถานที่ต่าง ๆ จะเป็นจินตนาการที่แตกต่างจากสังคมไทยในความเป็นจริงก็ตาม

๓.๓.๒ โลกอดีตในปัจจุบัน

การเสนอโครงเรื่องที่เป็นเหตุการณ์ย้อนอดีตนี้พบมากในกลุ่มข้อมูลที่ศึกษา ทั้งนี้ด้วย เพราะการศึกษานี้เน้นการพิจารณาวิเคราะห์แนวคิดที่แตกต่างกัน ๒ ศาสตร์ระหว่าง วิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ ดังนั้นเนื้อเรื่องของนวนิยายจึงมักเป็นการเสนอฉากหรือ “โลก” ที่แตกต่างกัน ๒ พื้นที่หรือยุคสมัย เพื่อผู้แต่งสามารถเสนอแนวคิด ข้อมูลหรือเหตุผลสนับสนุนในแต่ละฝ่ายได้ ลักษณะที่พบเสมอคือ การแทนหรือเสนอภาพของแนวคิดไสยศาสตร์ด้วยฉากเวลาสถานที่และรวมถึงตัวละครที่มีลักษณะโบราณ เก่า แก่ (อายุ) อดีต มีด ทิพย์ทิม หรือเสื้อมโหรีม ขณะที่แทนแนวคิดวิทยาศาสตร์ในลักษณะตรงกันข้ามคือ สมัยใหม่ หนุ่มสาว ปัจจุบัน หรืออนาคต สว่างไสว โฮ่โถง เป็นต้น สัญลักษณ์แบบคู่ตรงข้ามเช่นนี้ดูจะเป็น “แบบมาตรฐาน” ที่ผู้อ่านหรือผู้ศึกษาวรรณกรรมคุ้นชินกันดี

การเสนอภาพให้ไสยศาสตร์ “เก่า” และวิทยาศาสตร์ “ใหม่” เสมอนี้ น่าจะด้วยเหตุผลที่แนวคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์นั้น มีกำเนิดมาก่อนแนวคิดหรือความรู้วิทยาศาสตร์ กล่าวได้ว่าไสยศาสตร์เป็นศาสนาพื้นฐานของมนุษยชาติ เป็นที่ยึดถือและปฏิบัติกันจนเป็นเนื้อเดียวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนหลายเชื้อชาติรวมทั้งคนไทย ส่วนวิทยาศาสตร์นั้นเริ่มเป็นความรู้และพัฒนาเจริญก้าวหน้าขึ้นในประเทศตะวันตก (ยุโรป) เพียงนับจากศตวรรษที่ ๑๗ และก็เป็นความรู้ในระดับสติปัญญาความคิดมุ่งผลในทางวัตถุ มิใช่ในระดับศรัทธาความเชื่อหรือมุ่งผลต่อด้านจิตใจเช่นไสยศาสตร์ ความลึกซึ้งในการเชื่อถือหรือปฏิบัติในหมู่คนของศาสตร์ทั้งสองนี้จึงต่างกัน

นวนิยายไทยร่วมสมัยที่จะพิจารณาวิเคราะห์ในประเด็น โลกอดีตในปัจจุบัน นี่คือเรื่อง *ทวิภพ* (ทมยันตี, ๒๕๓๔) ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี ๒๕๓๐ โดยผู้แต่งกำหนดให้ฉากหรือโลกปัจจุบันของเรื่องเป็นปี ๒๕๒๙ แต่เนื้อเรื่องมีการย้อนอดีตไปในปี ๒๕๓๖ (เวลาห่างกัน ๗๓ ปี) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความน่าสนใจของนวนิยายเรื่องนี้ในประเด็นเรื่อง “โลก” ที่เกี่ยวข้องกับความรู้วิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์คือ ผู้แต่งเสนอความคิดสำคัญหรือแก่นเรื่องในนวนิยายนี้ว่า “ภูมิปัญญาหรือความรู้ในแต่ละยุคสมัยนั้นย่อมเหมาะกับบริบทเวลาและสถานที่ของความรู้นั้น ไม่อาจใช้เกณฑ์หรือแนวคิดของยุคที่ต่างกันตัดสินหรือประเมินคุณค่าได้” ดังเนื้อความหลายตอนจากเรื่องที่สะท้อนไว้ เช่น [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้แต่ง]

“เธอ [มณีจันทร์] เพิ่งเข้าใจ เหตุผล ในแต่ละยุคแตกต่างกัน การจะนำเหตุผลที่เกิดในยุคหนึ่งไปประเมินอีกยุคหนึ่งหาได้ไม่...” [ผู้แต่ง, ๒: ๑๔๔]

“มณีจันทร์ค่อยชิมชาบอีกประการ มาตรฐานแห่งชีวิตแต่ละยุคไม่เหมือนกัน การจะเอามาตรฐานยุคหนึ่งไปวัดอีกยุคหนึ่งหาได้ไม่... [ผู้แต่ง, ๒: ๒๐๖]

“...ฉัน [มณีจันทร์] ต้องยอมรับว่ากฎเกณฑ์ข้อจำกัดในสังคมแต่ละยุคไม่เหมือนกัน และเราจะเอากฎเกณฑ์แห่งสังคมใดไปตัดสินสังคมหนึ่งที่แตกต่างกันมิได้...” [มณีจันทร์, ๒: ๒๗๐]

หากพิจารณาความคิดที่ผู้แต่งเสนอใน *ทวิภพ* นี้ให้ชัดเจนขึ้น อาจขยายความประเด็นได้ว่า ผู้แต่งเห็นว่า “ความรู้ที่สัมพันธ์กับบริบท” การเกิดขึ้นของความรู้โดยอมเป็นไปตามสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาที่เวลาและสถานที่นั้นมี การจะยกย่องหรือตำหนิความรู้ใดก็ตามไม่อาจใช้เกณฑ์ของยุคสมัยหรือโลกอื่นตัดสินได้ เนื้อเรื่องของผู้แต่งนำเสนอได้เน้นเปรียบเทียบความรู้ในยุคอดีต ที่แม้จะดูเรียบง่ายและอิงศรัทธาความเชื่ออยู่มากแต่ผู้แต่งก็ชี้ว่ามีเหตุผลหรือบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในอดีต ขณะที่ความรู้แบบวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีแม้จะให้ความสะดวกสบายแก่คนในยุคปัจจุบัน แต่กลับขาดคุณค่าทางจิตใจ เช่นนี้อาจอนุมานต่อไปได้ว่าผู้แต่งเสนอทัศนะว่า โลกที่พึงประสงค์คือโลกที่มีคุณค่าทางจิตใจรวมอยู่ด้วย ความรู้ที่ดีคือความรู้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและให้คุณค่าด้านจิตใจ ดังเห็นได้จากเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“...ในยุคของเธอ [มณีจันทร์, ปัจจุบัน] ทุกอย่างอยู่ในกำมือมนุษย์ อยู่ในวิสัยมนุษย์สร้างได้ บันดาลได้ แต่ในยุคของแม่ม้วน [อดีต] พระคือที่พึ่งอันสูงสุด” [ผู้แต่ง, ๒: ๖๐]

“...โลกยุคเธอไม่มีอะไรมั่นคง ความมี ความได้ ความสูญสลาย หมุนเวียนอย่างรวดเร็ว เร็วไปหมด แม้แต่น้ำใจและน้ำคำ ลักษณะมั่นคงจึงเสื่อมสลาย และนี่เอง..ทำให้บุรุษตรงหน้าเธอดูจับตา ความมั่นคง เชื้อมั่น ฉายชัดทางกิริยาท่าที วิธีพูดซ้ำ ซัดอย่างคนคิดแล้วพูด...” [ผู้แต่ง, ๒: ๘๑]

“ในภพของเธอ ภาพพจน์ของ ผู้หญิงเก่ง คือคนคล่องงาน คล่องสมาคม มีความสามารถทัดเทียมบุรุษทุกประการ หากบัดนี้..มณีจันทร์ป้ายปูนลงริมพู่ที่เจียนเสี้ยวยาว รอยพิมพ์เสนลงแล้วหัดม้วนต่ออย่างตั้งอกตั้งใจ” [ผู้แต่ง, ๒: ๒๖๒]

“ภายใต้ความเข้มงวดแห่งขนบธรรมเนียมประเพณี น้ำใจของผู้คนยังหลากล้าน แต่ภพที่เธอจากมากฏทุกกฎย่อหย่อน หากน้ำในหัวใจแห้งแล้ง” [ผู้แต่ง, ๒: ๒๘๒]

จากเนื้อความข้างต้นผู้แต่งเปรียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างยุคอดีต ที่แม้การกระทำต่าง ๆ จะดูเข้มงวดก็แฝงความมั่นคง และศรัทธาที่ชัดเจนไว้ ขณะที่ยุคปัจจุบัน เหตุการณ์ความเป็นไป เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มนุษย์กำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น [ขึ้นอยู่ กับธรรมชาติน้อยลง] แต่ก็ขาดสิ่งยึดมั่นหรือคุณค่าทางจิตใจไปด้วย เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ของ ทวิภพ แม้ผู้แต่งจะมีท่าทีเข้าข้างหรือเห็นด้วยกับความรู้ในโลกอดีต ที่มีลักษณะเป็นศรัทธาความเชื่ออยู่มาก แต่ผู้แต่งก็นำเสนอความรู้เหล่านั้นด้วยการอธิบายตามหลักเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ เป็นการมองความรู้ในอดีตในแง่มุมและภาษาของคนยุคปัจจุบันที่ถือหลักเหตุผลนิยม ประเด็นหนึ่งที่ผู้แต่งเสนอมุมมองใหม่ที่น่าสนใจคือ โลกหรือชาติภพหน้า โดยผู้แต่งเสนอว่า โลกหน้าหรือชาติหน้าของมนุษย์เราคือทายาทหรือลูกนั่นเอง ผู้แต่งยังชี้ไว้ด้วยว่า การศึกษาเป็นปัจจัยของแนวคิดเช่นนี้ ดังเนื้อความจากเรื่อง

“ศักดิ์ ตระกูลตลอดจนการศึกษาทำให้คุณมาลิดา เชื่อ ว่าบุญ..ทาน..เป็น การพัฒนาทางจิตใจ มีส่วนช่วยให้สังคมดีขึ้นอย่างแน่นอน แต่... โลกหน้ามีจริง แต่อยู่ที่ตัวเมณีไง โลกหน้าของแม่ไม่ได้อยู่ที่ตัวแม่ไปเกิด หากแม่ เกิด ในตัวเมณี เพราะเมณีเกิดจากยีนส์ของพ่อ-แม่ ถ้าเมณีดีก็คือสวรรค์ของพ่อ-แม่ ถ้าเมณีไม่ดีมันก็รกรกชั้ด ๆ” [ผู้แต่ง / มาลิดา, ๑: ๑๕๔]

แนวคิดและการอธิบายความหมายแบบเนื้อความข้างต้น พบมากในนวนิยายที่ศึกษา กล่าวคือ เป็นการอธิบายความเชื่อในระบบคิดอย่างหนึ่ง (ในที่นี้คือพุทธศาสนา) ด้วยอีกระบบคิดหนึ่ง (วิทยาศาสตร์) ลักษณะนี้ อาจนับว่าเป็นการเชื่อมโยงแนวคิดเก่ากับใหม่เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เพราะแนวคิดหรือความเชื่อเดิมแบบพุทธศาสนานั้นยังคงอยู่ ชาวพุทธส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าเมื่อร่างกายตายแล้ววิญญาณหรือจิตจะไปเกิดใหม่ วนเวียนอยู่เรื่อยไป เมื่อความรู้ใหม่แบบวิทยาศาสตร์เกิดขึ้น ซึ่งปฏิเสธการมีอยู่ของวิญญาณหรือจิต และไม่คิดว่าเมื่อคนตายแล้วจิตเดิมจะไปเกิดใหม่อีกแบบที่พุทธศาสนาเชื่อและสอนเช่นนั้น แทนการได้เตียงหรือเข้าข้างว่าแนวคิดใดถูกต้องกว่ากัน ผู้แต่งใช้วิธีประนีประนอมด้วยการประยุกต์แนวคิดใหม่แบบวิทยาศาสตร์ มาอธิบายแนวคิดเดิมแบบพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน ทั้งยังเป็นการทำให้แนวคิดเดิม (พุทธศาสนา) ดูเป็นความรู้ที่ถูกต้องและทันสมัยขึ้นด้วย เพราะความรู้ใหม่แบบวิทยาศาสตร์ก็ดูเป็นไปในแนวเดียวกับความรู้ที่พุทธศาสนาค้นพบและเผยแพร่มาแล้ว วิธีการแบบนี้ (อธิบายพุทธศาสนาด้วยแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์) นักเขียนไทยร่วมสมัยที่ศึกษาหลายคนนิยมใช้ และก็แสดงความเชื่อมั่นว่าความรู้วิทยาศาสตร์นั้นตามหลัง หรือเป็นไปในแนวเดียวกับความรู้ในพุทธศาสนานั้นเอง

การอธิบายแนวคิดหรือความเชื่อแบบพุทธศาสนาหรือไสยศาสตร์ด้วยหลักการหรือภาษาแบบวิทยาศาสตร์นี้ พบมากในนวนิยายที่ศึกษา กล่าวได้ว่าเป็นการสะท้อนถึง “ภาษาและแนวคิด” ของยุคสมัยปัจจุบันอย่างชัดเจน ที่ให้ความสำคัญต่อหลักเหตุผล ซึ่งน่าจะเป็นอิทธิพลจากการศึกษาวิทยาศาสตร์ในระบบโรงเรียน และสะท้อนว่าจำนวนผู้มีการศึกษามีมากขึ้น (ทั้งผู้อ่านและนักเขียนโดยสื่อออกมาในรูปของตัวละคร) ตัวอย่างการอธิบายเรื่องเหนือธรรมชาติด้วยหลักการวิทยาศาสตร์ เช่น

“...เราจะกลับเข้าไปมีส่วนในอดีตได้ไหม?” “ในระเวทย์ทูนหัว กระแสคลื่นจากตัวเราเพิ่งกระจายเมื่อเราเกิด เมื่อเรามีการกระทำ เราจะให้กระแสคลื่นทวนย้อนกลับไม่ได้ แต่...” ... “เอ ถ้ามีเครื่องปรับกระแสคลื่นให้ตรงกัน ไม่น่าแสบ... แต่ตอนนี้คงทำไม่ได้ แค่พัฒนาเครื่องรับกระแสคลื่นจากอดีตให้ชัด เรายังทำไม่ได้ดีเลย การพัฒนาปรับอดีตกับปัจจุบัน.. อย่าพูดว่าทำไม่ได้ นักวิทยาศาสตร์เขาต้องพูดว่ายังทำไม่ได้”
[มณีจันทร์ / ตรอง, ๑: ๑๔๐]

“เมื่อนี้..เชื่อไหมความทรงจำของคนเหมือนเทป ในรอยหยักของเส้นสมองแต่
 ละเส้นคือเทปที่อัดลงไว้ทั้งสิ้น เทปความทรงจำในเรื่องนี้ของตัวอาจถูกอัดไว้... จะ
 เรียกว่าอะไรก็ตามที หรืออาจจะเป็นกรรมพันธุ์ วันหนึ่ง..เทปเรื่องนี้ถูกเปิดย้อน ไซแต่
 ความทรงจำที่เรียกว่าระลึกได้ หรือระลึกชาติก็ได้เอ้า..’ เขาทำซุ่มเสียงใจป่า หากเทป
 นั้นกลายเป็นวิดีโอเทปฉายภาพในสมอง เหมือนเวลาเราหลับแล้วฝัน มันใจว่าเราไป
 อยู่ ณ ที่นั้นจริง ๆ” [ตรอง, ๒: ๙-๑๐]

การอธิบายการย้อนอดีตหรือระลึกชาติอดีต ด้วยคำศัพท์ที่ฟังเป็นวิทยาศาสตร์ เช่น
 คลื่น การปรับกระแสคลื่น รอยหยักในสมอง กรรมพันธุ์ หรือวิดีโอเทป ดังข้อความข้างต้น เป็น
 การพยายามหรือเทคนิคของผู้แต่งในการทำให้เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่เป็นเรื่องเหลวไหลไม่
 น่าเชื่อถือ ภาพของวิทยาศาสตร์ในเรื่อง ทวิภพ จึงเป็นมีลักษณะเป็นคำอธิบายความรู้อื่น ๆ
 นอกเหนือจากความรู้วิทยาศาสตร์เอง ส่วนเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ ผู้แต่งก็เสนอ
 ภาพว่าเป็นความเชื่อหรือความรู้ของยุคอดีต ซึ่งมีความเหมาะสมและมีคุณค่าโดยเฉพาะต่อ
 จิตใจของคนในอดีต ที่ยังไม่มีความรู้หรือแนวคิดระบบใหม่แบบวิทยาศาสตร์

ลักษณะที่นับว่าเด่นของเรื่อง ทวิภพ นี้คือ สติภาพการประพันธ์ของผู้แต่งที่มีความละเอียด
 ละไม กลมกลืน ประณีตในการใช้ภาษาและการกำหนดบุคลิกลักษณะของตัวละคร นอกจากนี้
 ผู้แต่งยังให้รายละเอียดข้อมูลความรู้ในยุคอดีตได้ดี ลักษณะที่เห็นได้ชัดเจนในการบรรยายเนื้อ
 เรื่องของผู้แต่งคือ ความรู้สึกหวนหาอดีต (nostalgia) ซึ่งความรู้สึกนี้สื่อความหมายไว้หลาย
 ประการ กล่าวโดยทั่วไปความรู้สึกชื่นชมอดีตมักสะท้อนถึงความไม่พอใจสภาพปัจจุบัน ซึ่งใน
 จุดนี้ผู้แต่งได้ชี้ประเด็นเปรียบเทียบข้อเสียของปัจจุบันและข้อดีของอดีตไว้ในหลายตอนของ
 เนื้อเรื่อง ช่วงเวลาที่ผู้แต่งหวนชื่นชมไปถึงนั้นเป็นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคที่ประเทศไทยเริ่มปรับตัวให้ทันสมัย (modernization) เพื่อตั้งรับภัยคุกคาม
 จากลัทธิล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก ซึ่งประเด็นนี้ผู้แต่งได้นำมาเป็นประเด็นเริ่มต้นของนวนิ
 นิยายนี้ด้วย

ช่วงการปรับเปลี่ยนประเทศให้ทันสมัยในรัชกาลที่ ๕ และรุ่งเรืองต่อมาในรัชกาลที่ ๖
 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้ นับว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อทางวัฒนธรรมที่สำคัญของไทย โดยระยะต้น
 เป็นการประสานจุดเด่นหรือจุดแข็งของทั้งวัฒนธรรมไทยและตะวันตกเข้าด้วยกัน เกิดรูปแบบ
 หรือแนวทางใหม่ที่นำตื่นตาตื่นใจสำหรับคนไทยในยุคนั้น การเริ่มต้นสิ่งใหม่ซึ่งในที่นี้คือ
 วัฒนธรรมผสมผสานโดยทั่วไปในระยะแรกมักยังไม่อาจเห็นผลเสียได้ ช่วงเวลาดังกล่าวจึงมัก

เป็นที่ชื่นชมและจดจำรำลึกถึงประสบการณ์แปลกใหม่นั้นกันต่อมา รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นช่วงเวลาที่คุณไทยมักระลึกถึง เมื่อต้องการกล่าวอ้างถึงความรุ่งเรืองในอดีต

ใน *ทวิภพ* นี้วัฒนธรรมตะวันตกเรื่องเดียวที่ผู้แต่งดูจะยอมรับคือ การศึกษา ดังที่ได้กำหนดให้ตัวละครเอกชายสำเร็จการศึกษาจากยุโรป แต่ในด้านอื่น ๆ เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องผู้แต่งดูจะมีลักษณะชาตินิยมอยู่มาก กล่าวคือสาระส่วนใหญ่ที่เป็นเนื้อเรื่องมักเกี่ยวกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาและความเชื่อแบบไทย ซึ่งผู้แต่งได้ชี้ถึงเหตุผลที่มาและคุณประโยชน์ของแต่ละเรื่องไว้ด้วย ความรู้สึกหวงแหนอดีตที่ปรากฏใน *ทวิภพ* จึงมิใช่การชื่นชมยุคที่ไทยคับค้ำหรือเลียนแบบฝรั่ง แต่เป็นการชื่นชมยุคที่ไทยมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ซึ่งมีชื่อยึดติดอยู่แต่กับความเป็นไทยอย่างเดียว แต่ได้ “เลือกรับ” สิ่งที่ดีมีประโยชน์จากประเทศตะวันตกมาด้วย และใช้วัฒนธรรมหรือความรู้แบบใหม่นี้รับมือการคุกคามของลัทธิล่าอาณานิคม ซึ่งแม้ตามประวัติศาสตร์ไทยจะต้องสูญเสียอยู่บ้าง แต่ผู้แต่งก็แสดงทัศนียอมรับว่าคนในอดีตได้ทำอย่างดีที่สุด ซึ่งคนในปัจจุบันไม่อาจเอามาตรฐานของตัวไปตัดสินได้

การนำเสนอโลกอดีตในปัจจุบันของผู้แต่ง *ทวิภพ* จึงมีนัยยะของการชี้ตัวอย่าง “ความสมัยใหม่” ที่มีคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ด้วย มิใช่การทันสมัยแบบตามหลังชาติตะวันตกเสมอตั้งในยุคร่วมสมัยปัจจุบัน ซึ่งผู้แต่งคงรู้สึกไม่พอใจจึงต้องหวงแหนอดีตหยิบยกประเด็นขึ้นเขียนเป็นนวนิยายเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม แม้น้ำเสียงของผู้แต่งจะชื่นชมโลกอดีตอยู่มาก แต่ส่วนที่เป็นข้อจำกัดหรือข้อเสีย อาทิ ความเข้มงวดของกฎระเบียบเรื่องจริยธรรม หรือผู้หญิงยังมีเสรีภาพน้อย ผู้แต่งก็ได้กล่าวถึงหรือตั้งคำถามกับประเด็นเหล่านี้ไว้ด้วย ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง

“โลกนี้ [อดีต] อะไร ๆ ก็ดีหรือยกเว้นคำว่า..ลื้อ ไม่งาม ไม่เป็นกุลสตรี..มี
 อานุภาพเหนือยิ่งกว่าสิ่งใด” [ผู้แต่ง, ๒: ๑๘๔]

“แม้จะไม่เคยเห็นหน้า ได้ยินแต่ชื่อ มณีจันทร์ก็อดสงสัยไม่ได้ กรอบประเพณี
 ได้ผูกมัดสาวน้อยชื่อหวานเหมือนดอกไม้ และคงพริ้งพร้อมด้วยคุณสมบัติเจกนางใน
 ทุกประการ เมื่อ ผู้ใหญ่ ว่ากันว่าเธอควรคู่กับคุณหลวงรูปงามชื่อหอมพุง เธอก็คงปลง
 ใจมั่น แล้วจู่ ๆ ก็แคล้วคลาดกันเสียนี้! แม่ประยง มีสิทธิ์ เลือกรใครกระนั้นหรือ...” [ผู้
 แต่ง, ๒: ๒๘๔]

เรื่องการจำกัดเสรีภาพของผู้หญิงในอดีตจะเป็นประเด็นที่ผู้แต่งไม่เห็นด้วยและวิพากษ์ด้วยการให้ “นางเอก” เป็นผู้หญิงในยุคปัจจุบันที่มีอิสระมาก คืออยู่ด้วยตัวลำพัง พ่อและแม่อยู่ต่างประเทศ และโลดโผนถึงขั้นข้ามยุคหรือภพได้ ซึ่งในสนวนนี้ผู้แต่งพยายามสร้างคำอธิบายด้วยเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ แต่ในความเข้าใจของคนทั่วไปต่างรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ หรือใช้สำนวนอย่างวิทยาศาสตร์ว่ายังเป็นไปไม่ได้ ประเด็นนี้จึงมิได้ยุติหรือยอมรับกันด้วยเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ แต่ด้วยเหตุผลแบบศาสนาเป็นเรื่องของ “กรรม” ที่มีเหตุเคยทำกรรมร่วมกันมาผลจึงได้กลับมาพบกันอีก การอ้างเรื่องกรรมหรือความเชื่อตามหลักศาสนา (พุทธ) เมื่อไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ได้นี้ พบมากในนวนิยายไทยร่วมสมัยที่ศึกษา ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นแหล่งอิทธิพลหลักในกระแสดคิดและความเชื่อของคนไทย ตัวอย่างการอ้างเหตุผลแบบพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่อง เช่น

“กรรมมีจริงแน่นอน! คนที่เคยมีกรรมเกี่ยวพันกัน ให้อย่างไรเสียก็ต้องมาพบกัน...” [ผู้แต่ง, ๒: ๓๑]

“เสียงแม่แว่นกุกกัก ทำให้เธอ [มณีจันทร์] คิดถึงแม่บ้าน... จริงแน่แท้แล้ว คนที่เคยมีกรรมต่อเนื่องกันมาไม่ว่าหญิงชาย ไม่ว่าในฐานะใดต้องมาผูกพันกัน ชดใช้ซึ่งกันและกัน” [ผู้แต่ง, ๒: ๑๘๘]

“...เดี๋ยวนี้ฉันรู้แล้วว่า บางอย่างในชะตากรรมเราแก้ไม่ได้ เราเปลี่ยนแปลงไม่ได้ นอกจากผ่อนปรน” [มณีจันทร์, ๒: ๒๑๔]

“...ฉันก็พยายามหาเหตุผล เป็นไปได้ไหมความรู้สึกรุนแรงต่อการสูญเสีย ทำให้จิตวิญญาณส่วนหนึ่งของท่าน [เจ้าคุณวิศาลคดี] เร่งรุดไปหาใครสักคนมาช่วย...” [มณีจันทร์, ๒: ๑๐๓]

จากข้อความข้างต้นผู้แต่งยืนยันอย่างชัดเจนว่า เรื่องกรรมมีจริง ผู้ที่เคยทำกรรมร่วมกันมาจะต้องมาพบปะและชดใช้กรรมแก่กันอีก และกฎแห่งกรรม (การกระทำ) ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เพียงอาจ “ผ่อนปรน” ได้ แนวคิดนี้นับเป็นตัวอย่างโลกทัศน์แบบพุทธศาสนาที่ชัดเจน ซึ่งก็เป็นไปในแนวเดียวกับประเด็นเรื่อง (การฝัน) กฎธรรมชาติ ที่ได้พิจารณามาแล้วจากเรื่อง *ภวาท* (อาริตา, ๒๕๓๓) และ *หิมพานต์นิรมิต* (สิริกาญจน์, ๒๕๔๖) ที่ต่างย้ำว่ากฎ

ธรรมชาติหรือกฎแห่งกรรมไม่อาจฝ่าฝืนได้ อาจผ่อนปรนหรือยืดเวลาการให้ผลออกไป แต่ที่สุดก็คงต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์

โลกอดีตในปัจจุบันที่ปรากฏใน ทวิภพ นี้ได้สะท้อนความแตกต่างหลายประการของสังคมไทยระหว่างอดีตกับปัจจุบัน แต่จุดหนึ่งที่ทั้งสองยุคมีร่วมกันอย่างเห็นได้ชัดเจนคือแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาซึ่งมีอิทธิพลในสังคมไทยมาช้านาน และคงจะยังมีต่อไปอีกนาน แม้ในสังคมไทยร่วมสมัยความรู้วิทยาศาสตร์ได้แพร่หลายอย่างกว้างขวาง แต่ก็ไม่อาจทดแทนหรือเปลี่ยนแนวคิดของคนไทยได้อย่างสิ้นเชิง

๓.๓.๓ โลกตะวันตกพบตะวันออก

นวนิยายที่เสนอทัศนะแบบโลกตะวันตกพบตะวันออกนั้น ส่วนมากมีเนื้อเรื่องที่มีตัวละครเป็นชาวตะวันตกหรือ “ฝรั่ง” ซึ่งมีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และมักมีเหตุการณ์แสดงทัศนะความรู้นั้น เปรียบเทียบกับทัศนะความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ของชาวตะวันออก ซึ่งหมายถึงไทยและรวมถึงชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่ เช่น เขมร อินเดีย และอียิปต์ ความน่าสนใจของประเด็นนี้คือ นักเขียนได้สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดหรือความรู้แบบวิทยาศาสตร์หรือเหตุผลนิยมนั้น ได้ผูกขาดการอธิบายเรื่องราวหรือความรู้ไว้เสียหมด กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ในหมู่ผู้มีการศึกษาภาษาหรือแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่เป็นที่ยอมรับระบบคิดหรือความเชื่ออื่นโดยเฉพาะแบบของชาวตะวันออกที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาตินั้น ถูกปฏิเสธหรือเหยียดเป็นความงมงายไร้สาระ

จากประเด็นเรื่องโลกตะวันตกพบตะวันออกนี้ ทำให้เห็นภาพว่าแนวคิดหรือความรู้แบบวิทยาศาสตร์ได้ครองความเป็นใหญ่ในระบบการศึกษา และกีดกันระบบความรู้แบบอื่น ๆ ให้อยู่ชายขอบหรือไม่เป็นที่ยอมรับอีกต่อไป การผูกขาดการเป็น “ความรู้” แต่เพียงระบบเดียวของวิทยาศาสตร์เช่นนี้ ฟายเออราเบนต์ ได้พยายามคัดค้านและเรียกร้องสังคมให้ให้โอกาสอย่างเท่าเทียมแก่ความรู้ทุกแนวคิด ทั้งนี้เพื่อรักษาสภาพความเป็นสังคมเสรีไว้ และป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดตามมาจากระบบผูกขาดทางความรู้หรือความคิด สำหรับสังคมไทย การที่นักเขียนชี้ให้เห็นความแตกต่างของแนวคิดแบบตะวันตก (วิทยาศาสตร์) กับตะวันออก (ไสยศาสตร์) นี้ เป็นข้อเตือนใจที่ทำให้เข้าใจว่าวัฒนธรรมความคิดของคนไทย มีความแตกต่าง

จากของชาติตะวันตก การรับแนวคิดของต่างชาติมา ไม่ควรหลงลืมจุดเด่นในวัฒนธรรมของตน และมองข้ามจุดด้อยของแนวคิดตะวันตกนั้นไป

นวนิยายที่จะพิจารณาในประเด็นเรื่องโลกตะวันตกพบตะวันออกนี้ได้แก่เรื่อง *ใต้เงาปิรามิด* (จินตวีร์ วิวัธน์, ๒๕๓๘) ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครเอกเป็นผู้หญิงไทยจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา มีทัศนคติไม่เชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ ได้ร่วมเดินทางไปกับคณะสำรวจขุดค้นสุสานโบราณในอียิปต์ ซึ่งชายคนรักของเธอที่เป็นคนอเมริกัน-อียิปต์ผู้ศึกษาวิชาอียิปต์ศาสตร์เป็นผู้ชักชวนไป ผู้แต่งยังเสนอตัวละครที่เป็นชาวพื้นเมืองอียิปต์เพื่อสื่อถึงความคิดความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ กับตัวละครชาวอเมริกันซึ่งเป็นนักวิจัยเพื่อแสดงทัศนคติด้านวิทยาศาสตร์และคัดค้านไสยศาสตร์

จากบทสนทนาของตัวละครในเรื่องทำให้เห็นว่า สถานะของไสยศาสตร์ในทัศนะของคนตะวันตกไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นความรู้ คงเป็นแต่ความเชื่อในหมู่คนท้องถิ่นที่ด้อยการศึกษา คนที่มีการศึกษาที่สนใจหรือเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ จะถูกมองจากคนในระดับเดียวกันว่าน่าอายดูมั่งงาย ชาวตะวันตกมีลักษณะวัตถุนิยมให้ความสำคัญต่อเงิน มากกว่าความเชื่อของคนในท้องถิ่น เหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกันระหว่างคนต่างภูมิภาคหรือเผ่าพันธุ์ แม้ชาวตะวันตก (จากเรื่องคือชาวอเมริกัน) จะสนใจศึกษาศาสตร์หรือแหล่งความรู้ของชาวตะวันออก แต่ก็เป็นการศึกษาตามวิธีการ การตีความทำความเข้าใจตามแบบของตน ซึ่งก็ใช้หลักเหตุผลนิยม และพยายามพิสูจน์ทดลองแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ได้เน้นทำความเข้าใจความรู้จากบริบทหรือความเชื่อในท้องถิ่นเอง ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องในประเด็นที่กล่าวมา เช่น [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

“คนพวกนี้ [คนงานชาวอียิปต์] ชูเปอร์สติเซียสมากเชอร์ลีย์ พวกเขากลัวอาถรรพณ์คำสาปของสุสานเสียจนไม่ยอมได้เงินค่าจ้าง” ... “อะไรกันคะในสมัยนี้ยังมีคนชูเปอร์สติเซียกลัวคำสาปอยู่อีกหรือวิกี้?” [วิวิก้า / กตัญชลี, ๓๔]

“...คุณอย่าหัวเราะนะเชอร์ลีย์ ว่าผมรู้สึกตัวเหมือนถูกพอสเซสท์!” “Possessed?! ผีเข้านะหรือคะ?” ... “ผมนึกแล้วว่าคุณต้องหัวเราะเยาะ” เสียงของเขาบอกความรู้สึกขมขื่น [โอมาร์ / กตัญชลี, ๔๔]

“...มัน [ดี] เป็นเรื่องไร้สาระจนพวกเราไม่มีใครเคยนึกถึงเลย... บางทีคุณอาจเคยดูภาพยนตร์ชุดมัมมี่ผีหรืออะไรทำนองนั้น ขอบอกแต่เพียงว่าปีศาจมัมมี่มีอยู่ในจอเงินเท่านั้นเองครับ” [คริส, ๓๑]

“หล่อนเป็นหญิงสาวทันสมัย ไม่เคยคิดถึงอาการรพณ์ต่าง ๆ ที่ไม่มีศึกษาในห้องเรียน ถ้าจะคิดถึงหรือพูดถึงบ้างก็เป็นไปในทำนองล้อเลียนไม่เชื่อถือเสียมากกว่า” [ผู้แต่ง, ๗๖]

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นสะท้อนว่าชาวตะวันตกนั้น ยึดถือแต่ระบบความรู้ของตนเป็นสำคัญ ระบบคิดหรือความเชื่ออื่นที่ต่างจากของตนล้วนถูกประเมินว่า “ไร้สาระ” ทักษะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าชาวตะวันตกมีความมั่นใจในระบบคิดหรือความรู้ของตนมาก หรืออาจมองว่าชาวตะวันตกมีทักษะที่คับแคบ ไม่เปิดรับความรู้อื่นนอกเหนือจากระบบของตน ทั้งสองกรณีนี้ ฟายเออราเบนต์ ได้วิพากษ์วิจารณ์ไว้อย่างชัดเจน โดยเขาคัดค้านการผูกขาดความรู้ของวิทยาศาสตร์ โดยชี้ว่า วิธีการหรือระบบคิดที่แน่นอนตายตัวแบบวิทยาศาสตร์นั้นไม่มีวิธีการของวิทยาศาสตร์ที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์นั้น มีความหลากหลาย ลื่นไหล และอาศัยการคาดเดารวมอยู่ไม่น้อย ข้อคัดค้านสำคัญที่ฟายเออราเบนต์เห็นว่าจะเป็อันตรายร้ายแรงต่อวงการความรู้ คือการยึดอำนาจระบบความรู้ของวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะมีผลทำให้ความรู้อื่น ๆ สูญหายไป

ภาวการณ์ที่วิทยาศาสตร์ครอบครองหรือผูกขาดระบบความรู้ในประเทศตะวันตกนั้น นับวันจะปรากฏชัดเจนขึ้นและแผ่ไปยังประเทศต่าง ๆ ที่ยอมรับระบบความรู้และการศึกษาแบบตะวันตก เครื่องมือสำคัญที่ทำให้ความรู้วิทยาศาสตร์ค่อย ๆ ขยายอำนาจไปทั่วทุกวงการนั้น ฟายเออราเบนต์ชี้ว่าคือ อำนาจรัฐหรือสถาบันต่าง ๆ (ด้านการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ หรือองค์กรวิชาชีพ) ที่ให้การรับรองและจัดสรรการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนความรู้ใด ๆ สภาพที่ไม่น่าพึงปรารถนาคือความไม่เท่าเทียมกันและการผูกขาดอำนาจ ซึ่งในประวัติศาสตร์ของชาติตะวันตกได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เมื่อคริสตจักรครอบงำความเป็นใหญ่ในระบบความรู้ทุกอย่าง จนต่อมานักคิดและผู้มีการศึกษารุ่นใหม่ได้ค่อย ๆ สร้างระบบความรู้ใหม่ซึ่งต่อมาเรียกว่า วิทยาศาสตร์ขึ้นโค่นล้มระบบความรู้เดิมของศาสนจักรไปได้ แต่มาถึงปัจจุบันดูเหมือนประวัติศาสตร์กำลังจะซ้ำรอยเดิม ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าพัฒนาขึ้นมากขณะนี้ กำลังสวมบทบาทผูกขาดระบบความรู้ดังเช่นที่คริสตจักรเคยทำมา

การสะท้อนถึงความรู้ของชาวตะวันตกในเรื่อง ใต้เงาปิรามิด นี้ ผู้แต่งจะไม่เห็นด้วยกับระบบความรู้แบบตะวันตกเพียงอย่างเดียว เพราะเนื้อเรื่องของนวนิยายได้กล่าวถึงแนวคิดความรู้แบบอื่น ๆ เทียบเคียงไปด้วย อาทิ ความคิดความเชื่อของชาวอียิปต์โบราณ และแนวคิดแบบพุทธ ดังตัวอย่างการบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับสุสานของกษัตริย์อียิปต์และความคิดเบื้องหลังอันเป็นที่มาของความรู้เรื่องการทำมัมมี่ ทั้งนี้ผู้แต่งคงต้องการชี้ถึงอารยธรรมที่สะท้อนความเจริญของโลกตะวันออกและโลกทัศน์ที่เป็นบ่อเกิดของความรู้ ซึ่งได้แก่ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย ที่ทำให้มีการคิดหาวิธีการรักษาสภาพศพให้คงอยู่เพื่อรอคอยวิญญาณกลับเข้าร่างเดิม

ในส่วนแนวคิดแบบพุทธศาสนา ผู้แต่งได้กล่าวถึงเรื่องการเกิดใหม่ของวิญญาณ และการส่งผลของการกระทำ (บุญหรือบาป) ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้อาจนับเป็นความเชื่อที่เหนือธรรมชาติก็ว่าได้เพราะไม่อาจพิสูจน์ได้ชัดเจน แต่ผู้แต่งก็กำหนดให้ตัวละครเอกมีแนวคิดแบบพุทธนี้ด้วย นอกเหนือจากการศึกษาแบบตะวันตก ประเด็นนี้หากไม่ใช่ความพลั้งเผลอที่ผู้แต่งหลงลืมปล่อยให้ตัวละครมีลักษณะขัดกันในตัว ก็คงเป็นความตั้งใจสะท้อนให้เห็นว่าคนตะวันออกนั้นมีความเชื่อในศาสนาเป็นหลักด้านจิตใจ ควบคู่ไปกับความรู้ทางสติปัญญาที่เน้นด้านวัตถุ ซึ่งแม้แนวคิดทั้งสองนี้อาจไม่สอดคล้องกันก็ตาม ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่แสดงประเด็นที่กล่าวมา เช่น

“พวกพระคิดว่าศพคนตายไปแล้วจะสามารถถูกปลุกให้ฟื้นขึ้นได้หรือคะอัปเดล?” ... “มิสอย่าลืมว่ากาลเวลามันผ่านมาตั้งสามพันปีกว่าแล้วนะครับ คนในยุคกระโน้นเชื่อเรื่องชีวิตเบื้องหลังความตายแน่นแฟ้นมาก การสร้างปิรามิดและสุสานเร้นลับขึ้นบรรจุศพนี้ก็เพื่อความมุ่งหมายอะไรล่ะครับ ถ้าไม่ใช่ความเชื่อถือว่าตนเองจะฟื้นคืนชีพมาได้อีกในอนาคต?” [กตัญญูลี / อัปเดล, ๑๖๘]

“คุณเชื่อในเรื่องรีอินคาร์เนชัน หรือการกลับชาติมาเกิดใหม่คะโอม? สำหรับฉันซึ่งเป็นบูตดิสท์เชื่อในเรื่องชาติและภพ... เคยมีคนมากมายที่ระลึกชาติได้ว่าเคยเกิดเป็นอะไร ๆ มาแล้วในอดีต... โอมน่าจะเคยเกิดเป็นชาวไอยคุปต์และเคยมาเห็นการสร้างสุสานนี้แล้วก็ได้นะคะ!” [กตัญญูลี, ๒๗-๘]

“หญิงสาวชาวไทยพยายามสงบอกสงบใจ นึกถึงคุณพระคุณเจ้าและยึดเอาเป็นที่พึ่งในยามที่ปราศจากความหวังที่จะพึ่งพาใครได้ในยามนี้ ‘ถ้าเราจะตายก็คงเป็นเพราะทำบุญไว้แค่นี้ ถึงได้อายุสั้นนัก...’” [ผู้แต่ง / กตัญญูลี, ๒๘๓-๔]

การที่ตัวละครเอกของเรื่องมีแนวคิดสองด้านกล่าวคือ แบบวิทยาศาสตร์ซึ่งได้จากการศึกษาและแบบพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำใจนั้น อาจแปลความว่าผู้แต่งต้องการเสนอต่อคนอ่านว่า ความรู้ทั้งของโลกตะวันตกและโลกตะวันออกล้วนมีข้อดีหรือจุดเด่นของตน การยึดถือทั้งสองแบบไม่ใช่เรื่องผิดแปลก แต่กลับใช้ประโยชน์ได้ในสถานการณ์ความจำเป็นที่แตกต่างกัน นอกจากนี้จากเนื้อเรื่องซึ่งภายหลังที่ผู้แต่งได้เสนอทัศนะแนวคิด ที่ต่างกันของตัวละครชาวตะวันตกและตะวันออกหลายตัว กับเหตุการณ์อันเป็นวิกฤตของเรื่องแล้ว ผู้แต่งก็ชี้ว่าความรู้หรือความเชื่อนั้นมิได้เกิดจากระบบเหตุผลที่น่าเชื่อถือเพียงอย่างเดียว แต่ "ประสบการณ์" ก็เป็นบ่อเกิดของความรู้ที่ไม่อาจปฏิเสธได้ แม้บางครั้งจะขาดเหตุผลที่พิสูจน์ได้ก็ตาม ดังเนื้อความสรุปในตอนท้ายเรื่องดังนี้

"คณะนักวิชาการสันนิษฐานกันเช่นนั้น และเป็นเหตุผลที่เชื่อถือได้ แต่คนที่ไม่ใช่นักวิชาการอย่างเรา ๆ ซิคะ คิดไปอีกทางหนึ่งว่าอุปสลักลัมนี้ น่าจะเกิดจากอำนาจลึกลับมากกว่า" ... "...ถึงยังงั้นก็ยังเชื่ออยู่ว่าความตายของโอมในครั้งนี้เกิดจากอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าเหตุบังเอิญอยู่นั่นเอง" ... "เมื่อก่อนฉันไม่เคยเชื่อจริง ๆ ค่ะ แต่พอเจอเนเฟอไรซิสเข้ากับตา ความคิดเก่า ๆ ก็ชักคลอนแคลน..."
[กตัญชลี / อับเดล, ๓๐๙-๑๑]

การเปลี่ยนความคิดของตัวละครเอกในเรื่อง จากเดิมที่เชื่อเฉพาะตามหลักเหตุผล แต่เมื่อประสบเหตุการณ์เหนือธรรมชาติด้วยตนเอง จึงยอมรับว่าระบบคิดหรือความรู้นั้นไม่ได้มีแบบวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว ตัวอย่างนี้น่าจะเป็นแนวคิดสำคัญที่ผู้แต่งต้องการเสนอไว้ให้สังคม และหรือผู้มีการศึกษาโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ยอมรับ ข้อที่น่าสังเกตคือ จินตวีร์วิวัฒน์ มีแนวการเขียนเฉพาะของตนเป็นเรื่องประเภทเหนือธรรมชาติ ซึ่งจากนวนิยายที่ศึกษาจำนวน ๒ เรื่องของเธอ ก็มีความคล้ายคลึงกันในด้านแนวคิดที่ขัดแย้งกันระหว่างวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ ซึ่งจุดยืนของ จินตวีร์ คือ แม้เรื่องไสยศาสตร์จะพิสูจน์ตามหลักเหตุผลไม่ได้ แต่ก็มีอยู่ ใน ใต้เงาปริศม นี้ ผู้แต่งเสนอว่า ไสยศาสตร์ เป็นความรู้ลึกลับที่สัมพันธ์กับความเชื่อและเสนอภาพของวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้ในระบบเหตุผลนิยม ที่ไม่ยอมรับความรู้ในระบบอื่น

ประเด็นเรื่องโลกตะวันตกพบตะวันออกดังได้อภิปรายมา จึงเป็นการมุ่งสะท้อนแนวคิดความรู้ที่ต่างกันของคนตะวันตกที่ยึดถือหลักเหตุผลนิยมแบบวิทยาศาสตร์ กับแนวคิดความเชื่อของคนตะวันออกที่ใช้ศรัทธาและประสบการณ์เป็นสำคัญ ซึ่งนักเขียนเห็นว่าแต่ละแนวคิดแม้จะแตกต่างกันแต่ก็เป็นความรู้หรือความเชื่อที่ควรยอมรับด้วยกัน จากเนื้อเรื่องของ ใต้เงาปริ

รามิต ผู้แต่งได้สะท้อนให้เห็นแนวโน้มของความรู้วิทยาศาสตร์ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของคนรุ่นใหม่หรือผู้ได้รับการศึกษาในแนวตะวันตก ให้ปฏิเสธแนวคิดแบบตะวันตกที่ให้ความสำคัญแก่ด้านจิตใจและสัมพันธ์กับศรัทธาความเชื่อ แนวโน้มของการคิดแบบตะวันตกนี้ เริ่มปรากฏให้เห็นบ้างในสังคมไทยในหมู่นักศึกษาระดับมัธยมศึกษา แต่ทั้งนี้ด้วยวัฒนธรรมและโลกทัศน์แบบพุทธศาสนา ซึ่งมีมิติของเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ปะปนอยู่ด้วย อิทธิพลของความรู้หรือแนวคิดตะวันตกแบบวิทยาศาสตร์ จึงอาจขยายตัวไปได้ช้าและจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่นักศึกษาระดับมัธยมศึกษา

๓.๓.๔ โลกที่มองไม่เห็น

ประเด็นเรื่องโลกที่มองไม่เห็นนี้ นับว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์โดยตรง อันหมายถึงโลกของวิญญาณหรือผีตามความเชื่อในสังคมไทย ซึ่งเนื้อเรื่องทำนองนี้ พบไม่น้อยในกลุ่มข้อมูลที่ศึกษา นวนิยายที่จะวิเคราะห์เป็นตัวอย่างในประเด็นนี้คือเรื่อง ร่วง (ภูเตศวร, ๒๕๓๔) ซึ่งมีความน่าสนใจหลายประการ กล่าวคือเนื้อเรื่องของนวนิยายนำเสนอประเด็นเรื่องโลกวิญญาณด้วยการอธิบายแบบวิทยาศาสตร์ เป็นการใช้ภาษาของยุคปัจจุบันที่สะท้อนอิทธิพลของความรู้แบบวิทยาศาสตร์หรือเหตุผลนิยมอย่างชัดเจน มาเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ในสังคมไทย ที่มีความสนใจเรื่องเหนือธรรมชาติแบบศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ผสมผสานกับความเชื่อหลักแบบพุทธศาสนา

การนำเสนอประเด็นเรื่องโลกที่มองไม่เห็นของนวนิยายเรื่องนี้ ได้สะท้อนภาพสังคมไทยในส่วนของความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ โดยผู้แต่งได้ผูกเรื่องผสมผสานแนวคิดที่มีอิทธิพลสำคัญในสังคมสามอย่าง คือ ไสยศาสตร์ พุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน อย่างแนบเนียนน่าสนใจ การพิจารณาวิเคราะห์นวนิยายเรื่องนี้เป็นเสมือนการศึกษากฎนิยามจำลองจากสังคมจริง ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบและหรือขยายแนวคิดระหว่างศาสตร์ให้หันมาสนใจและยอมรับซึ่งกันและกัน อย่างที่ควรจะเป็นในสังคมแห่งการเรียนรู้

โครงเรื่องของ ร่วง เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวละครเอกชายซึ่งเป็นนักเขียน ผู้เป็นที่ยอมรับในสังคม ได้รู้ (โดยการฝัน) ว่าตนต้องเป็นผู้รับใช้ "มหาเทพ" ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ "โลกวิญญาณ" หรือสวรรค์ เพื่อให้คนทั่วไปตระหนักว่ามีโลกส่วนนี้อยู่ และเกิดความคิดใฝ่ฝันทำความดีเพื่อเมื่อตายแล้วจะได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี วิธีการเป็นผู้รับใช้มหาเทพ คือการเป็น "ร่างทรง" เพื่อรับถ่ายทอดความรู้และนำไปเผยแพร่ต่อไป ผู้แต่งนำเสนอเนื้อเรื่องอย่างละเอียดและ

ยัตยาวจนนวนิยายเรื่องนี้ดูเป็น "สาระนิยาย" มากกว่าจะมุ่งให้ความบันเทิง อย่างไรก็ตาม ความอุตสาหะของผู้แต่งก็เป็นลักษณะที่น่าชมเชย และข้อมูลที่มุ่งถ่ายทอดก็แสดงถึงเจตนาตีมิใช่การมอมเมา เนื้อเรื่องโดยรวมสะท้อนให้เห็นความสามารถทางภาษาของผู้แต่งเป็นอย่างดี

ประเด็นหลักของเรื่องคือการกล่าวย้าเกี่ยวกับ การมีอยู่ของโลกที่มองไม่เห็น วิธีที่น่าสนใจของผู้แต่งคือการอธิบายด้วยหลักเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งทำให้เนื้อเรื่องดูน่าเชื่อถือสำหรับกลุ่มผู้มีการศึกษา แต่ในด้านความถูกต้องของเนื้อหานั้น มีการผสมผสานหรืออธิบายตามทัศนะของผู้แต่งเองอยู่น้อย ดังจะได้อภิปรายวิเคราะห์ต่อไป เรื่องโลกที่ผู้แต่งเน้นย้านี้ อาจเรียกได้ว่า "โลกทิพย์" หรือสวรรค์ ซึ่งผู้แต่งหมายถึงสถานที่อยู่ของวิญญาณ ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่อธิบายเกี่ยวกับโลกนี้ เช่น [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

"สวรรค์ชั้นกามาพจรเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างเทวโลกกับมนุษย์โลก สวรรค์ชั้นนี้มี..สามภูมิ..." ... "ภูมิต่ำสุดที่ใกล้ชิดกับมนุษย์คือ ภูมิที่มนุษย์เรียกว่าลับแลนคร... หรือที่เรียกว่าพวกบังบดนั้นแหละ ผู้ที่อยู่ในภพภูมินี้มีกายทิพย์ที่ค่อนข้างหายาบแต่ละเอียดกว่ามนุษย์ เป็นโอปปาติกะที่ยังมีสัญญา... มีความเป็นอยู่ที่มิได้แตกต่างจากมนุษย์โลกเท่าใดนัก..." [ปารมิตา, ๑๗๗]

"...ปราสาททั้งสี่ทิศเป็นที่สถิตแห่งมหาราชทั้งสี่พระองค์คือ ท้าวเวสสุวรรณ..จอมยักษ์ผู้รักษาโลกทิศเหนือ ท้าววิรุฬปักข์จอมนาคราผู้รักษาโลกทิศตะวันตก ท้าววิรุฬหกจอมกุมภภัณฑ์รักษาโลกทิศใต้ และท้าวธตจรูญจอมคนธรรพผู้รักษาโลกทิศตะวันออก..ทั้งสี่พระองค์ปกครองจาตุรหาราชिकासวรรค์ ตามบัญชาแห่งมหาเทวะเจ้าฝ่ายเทวาลัยนั้น..." [ปารมิตา, ๑๘๓]

"อยากอยู่บนสวรรค์แบบนี้..ไม่เห็นยาก..ขอให้มิหิริโอดต็ปปะคือความละเอียดเกรงกลัวต่อบาปหมั่นทำบุญกุศลเยอะ ๆ ก็ได้มาอยู่" ... "บนสวรรค์หรือโลกทิพย์โกหกกันไม่ได้..เราสื่อสารพูดจากันด้วยจิต..การหยั่งรู้สภาวะจิตผู้อื่นที่เรียกว่า เจโตปริยญาณ เป็นมนุษย์ก็ทำได้ถ้าฝึกฝนสมาธิจนได้ฌานชั้นสูงเสียก่อน" [ปารมิตา, ๘๔]

จากข้อความข้างต้นผู้แต่งกล่าวถึง โลกวิญญานหรือสวรรค์ อันมีชื่อเรียกว่า กามาพจร และ จาตุมหาราชิกา ตามคติความเชื่อทางศาสนา และบอกวิธีการจะได้ไปอยู่ในสวรรค์ ดังกล่าวว่า ขอให้มศีลธรรม (หิริโอตตปปะ) และหมั่นทำบุญกุศล ข้อมูลเกี่ยวกับสวรรค์ที่ผู้แต่งบรรยายไว้ข้างต้น คงมีที่มาจากหนังสือเรื่องเล่าเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งก็เป็นข้อมูลที่ชาวพุทธรับรู้กันทั่วไป แต่ทั้งนี้ก็มีความคลาดเคลื่อนจากที่อธิบายในพระไตรปิฎก ซึ่งนักวิชาการด้านศาสนา เสฐียรพงษ์ วรรณปก (๒๕๔๕: ๑๒-๔) ได้อธิบายว่า

“พระพุทธเจ้าท่านพูดถึงสัตว์ ๗ จำพวกคือ (๑) เทวดา สัตว์ที่เสวยผลบุญที่ตนทำไว้ในชาติปางก่อน ตายไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ๖ ชั้น... (๒) พรหม สัตว์ที่สมัยอยู่ในโลกมนุษย์ได้บำเพ็ญสมาธิจนได้ฌานชั้นต่าง ๆ ตายไปเกิดเป็นพรหมอยู่บนโลกของพรหม ๑๖ ชั้น... (๓) มนุษย์... (๔) สัตว์เดือยรัจจาน... (๕) สัตว์นรก... (๖) เปปรต...

(๗) อสุรกาย คือพวกที่เรียกว่า ‘ผี’ นั้นเอง ตามศัพท์แปลว่า ผู้ซึ่งขาด เป็นพวก ‘อทิสสมานกาย’ (แผ่ร่าง, ไม่ปรากฏกาย) เทียวเร่ร่อนไปตามที่ต่าง ๆ คอยหลอกหลอนผู้คน...”

เสฐียรพงษ์ ได้ขยายความว่า โดยทั่วไปคนไทยมักเข้าใจว่า ผี คือวิญญานของคน ที่ตายไปแล้วเทียวเร่ร่อนหาที่เกิดถาวร ความเชื่อเช่นนี้สืบเนื่องมาจากศาสนาฮินดูที่เชื่อว่าเมื่อร่างกายแตกดับก็ดับแต่ร่าง ส่วนวิญญาน (อาตมัน) นั้น ไม่ดับไปด้วยมักจะเร่ร่อนไปหาที่เกิดใหม่ วิญญานในความหมายอย่างนี้ ในพุทธศาสนาไม่มี เพราะพุทธศาสนาสอนว่า เมื่อตายทุกอย่างดับหมด แล้วไปเกิด “ทันที” ตามผลกรรมที่กระทำไว้ พุทธศาสนาไม่มีแนวคิดที่ว่าหลังจากตายแล้ววิญญานออกจากร่างไปหาที่เกิด สิ่งที่เข้าใจกันว่าเป็นวิญญานเร่ร่อนนั้น ความจริงเป็น “สัตว์” ชนิดหนึ่งที่เกิดเรียบร้อยแล้ว คือ เกิดเป็นอสุรกาย หรือผี

ข้อมูลของผู้แต่งนั้น มีการผสมผสานแนวคิดของไสยศาสตร์ (ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู) เข้ากับพุทธศาสนาอยู่ไม่น้อย จากข้อความที่ผู้แต่งกล่าวเกี่ยวกับวิญญานที่เป็น “โอบปาติกะ” และ “มหाराชทั้งสี่พระองค์” นั้นเมื่อเทียบเคียงกับที่ เสฐียรพงษ์ อธิบายน่าจะตรงกับ “เทวดา” และ “พรหม” ตามที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก

ประเด็นหรือความคิดสำคัญที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอในนวนิยายเรื่องนี้คือ สวรรค์ ซึ่งสำหรับคนยุคปัจจุบันที่มีการศึกษาแบบเหตุผลนิยมหรืออย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ย่อมปฏิเสธไม่เชื่อถือเพราะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์เป็นรูปธรรมได้ ซึ่งผู้แต่งก็เข้าใจจุดนี้ดี และได้สะท้อนไว้อย่างชัดเจน ผู้แต่งกำหนดเนื้อเรื่องให้ตัวละครเอกเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียง หมายความว่า เป็นคนมีการศึกษา เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งคนในสถานะเช่นนี้หากพูดถึงเรื่องเหนือธรรมชาติ สวรรค์ เทวดา สำหรับยุคปัจจุบันที่แนวคิดวิทยาศาสตร์เฟื่องฟู ย่อมถูกจัดว่า "แปลก" จุดนี้สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ในแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ ได้เบียดขับแนวคิดแบบไสยศาสตร์หรือเรื่องเหนือธรรมชาติ ซึ่งก็เคยเป็นที่ยอมรับว่าเป็นความรู้ของสังคมไทยในอดีต ไปจากสังคมเมืองหรือในหมู่คนมีการศึกษาเสียแล้ว

วิธีการที่ตัวละครเอกของเรื่องจะได้ความรู้เรื่องวิญญาณ สวรรค์ หรือเทวดา เพื่อนำไปเผยแพร่ชักชวนให้คนหันมาสนใจทำความดีเพื่อจะได้ "ขึ้นสวรรค์" นั้น คือการเป็น "ร่างทรง" ซึ่งก็เป็นเรื่องที่คุณมีการศึกษาสมัยใหม่ไม่ยอมรับว่าเป็นเรื่องจริง กล่าวคือไม่เชื่อว่าวิญญาณเข้าสิงหรือประทับทรงร่างคนที่ยังมีชีวิตได้ ประเด็นนี้ผู้แต่งได้หยิบยกขึ้นสะท้อนและอธิบายแก้ข้อสงสัย โดยให้เหตุผลความเป็นไปได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์หรือน่าคล้ายตาม ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง

"ความรู้สึกแย่งชิงอลสับสน..ในระหว่างความเป็นมนุษย์ที่มีรากฐานแห่งชื่อเสียงเกียรติยศในสังคม กับ..ผู้รับใช้เทวะ..ที่มนุษย์ในปัจจุบันยอมหัวเราะเยาะเหยียดโย..หมิ่นแคลน" [ผู้แต่ง, ๑๐๐]

"นักเขียนหนุ่มชื่อดังก้องฟ้าเมืองไทย..เป็นร่างทรง..แล้วมนุษย์ทั้งหลายจะนึกอย่างไร.. นักเขียนบ้า..เสียดสิ.." [วรุฒ, ๑๒๗]

"ถ้าพูดเรื่องนี้ให้คนอื่นฟังเขาต้องว่าเราบ้าแน่นอน' พยาบาลสาวทอดถอนใจ จิตบอกตัวเองอีกประโยค... 'เพราะสิ่งเหล่านี้พิสูจน์ไม่ได้!' 'พิสูจน์ไม่ได้..แต่มนุษย์ตั้งข้อสมมุติฐานได้' เสียงทรงอำนาจดังแทรกเข้ามาในจิตฉับพลัน... 'ตั้งสมมุติฐานยังไป?' จิตย้อนถามโดยพลัน 'ด้วยวิทยาศาสตร์..' ... 'กฎแห่งฟิสิกส์..!' ...ร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์ต่าง ๆ มารวมกัน อะไรเป็นตัวยึดโยงเซลล์เหล่านั้น..? พลังงานแห่งวิญญาณ..." [ศศิประไพ / ผู้แต่ง / มหาเทวะ, ๒๑๘]

การสื่อความคิดเรื่องวิญญาณหรือโลกทิพย์สู่ผู้อ่านนี้ ผู้แต่งได้กำหนดให้ตัวละครที่รับหน้าที่อธิบายเรื่องเหนือธรรมชาตินี้เป็น ฝ่ายพุทธศาสนา (หลวงพ่อก) และ เทพ (มหาเทวะ / ปารมิตา) ซึ่งมีภาพว่าเป็น “ผู้รู้” เกี่ยวกับเรื่องเหนือธรรมชาติ การให้ข้อมูลจึงน่าเชื่อถือมีน้ำหนัก ส่วนตัวละครมนุษย์ฝ่ายตัวละครเอก (วรุฒ / ศศิประไพ / ปรเมศวร์) ทำหน้าที่ซักค้ำในตอนต้นเรื่อง และเป็นผู้ถ่ายทอดความคิดนั้นในตอนต่อมา โดยผู้แต่งใช้วิธีสื่อความคิดที่คล้ายกับการอภิปราย กล่าวคือมีการซักค้ำและตั้งคำถามในตอนต้น ตามด้วยการแก้ข้อสงสัยโดยให้คำยืนยันเทียบเคียงกับเรื่องที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว เช่น การมีพระพุทเจ้าจริง การมีพุทธตำราที่เกี่ยวข้อกับเรื่องเหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงอนุมานต่อไปได้ว่าความคิดที่น่าเสนอ (เรื่องสวรรค์ , เทวดา) นี้ น่าจะเป็นจริงเช่นกัน เมื่อตัวละครเอกยอมรับความคิดแล้วจึงได้เผยแพร่ต่อไป ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่สะท้อนลักษณะที่กล่าวมานี้ เช่น

“...ถ้าหากเชื่อคำดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่าโอปปาติกะมีจริง..ก็ต้องเชื่อว่า เทวดามีจริงเหมือนกัน...” [หลวงพ่อก, ๖๙]

“มนุษย์มักไม่ค่อยเชื่อในสิ่งที่จับต้องสัมผัสโดยกายไม่ได้ แล้วก็ปฏิเสธว่าไม่จริง เรื่องโกหก.. แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสอน...” [หลวงพ่อก, ๑๓๑]

“...ภาษาของมนุษย์ทุกชาติพันธุ์เป็นเครื่องสมมติในการสื่อความหมายซึ่งกันและกัน แต่มีข้อจำกัดที่ไม่อาจอธิบายธรรมชาติของจิตและวิญญาณได้..เพราะจิต.. วิญญาณ..เทวะ เป็นนามมิใช่รูป” ... “...จิตเท่านั้นที่สามารถอธิบายความลึกลับของวิญญาณได้” [มหาเทวะ, ๑๘๙]

จากเนื้อความข้างต้นผู้แต่งแก้จุดอ่อนของเรื่องวิญญาณ หรือจิตที่เป็นนามธรรม สัมผัสหรือพิสูจน์ไม่ได้ ด้วยการอ้างสิ่งที่มีอยู่มาเป็นเครื่องรับรอง คือ พระพุทเจ้า และคำสอนของพระองค์ กับยืนยันให้พิสูจน์ด้วยการปฏิบัติ ประเด็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องสวรรค์ เทวดา หรือ การเข้าทรง นับเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในสังคมไทยร่วมสมัย เนื่องจากปัจจุบันเกิดความนิยมเชื่อถือ รวมถึงมีการทำ “พิธี” กันอย่างแพร่หลายกว้างขวาง ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๔๓: ๑๗) ได้อธิบายปรากฏการณ์ความนิยมลัทธิพิธีว่า เป็นเพราะความล้มเหลวของศาสนากระแสหลัก ที่ไม่ปรับไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่คนมีทัศนคติในเชิงวัตถุนิยมมากขึ้น กับปัจจุบันสังคมเป็น ‘ยุคหลังสมัยใหม่’ แนวคิดหรือการปฏิบัติต่าง ๆ มีการแยกย่อย เป็นอิสระมากขึ้น นอกจากนี้ สุริยา สมุทคุปดี และคณะ (๒๕๓๙: ๓๓-๔) ก็ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับลัทธิพิธีทรงเจ้า

เข้าผีไว้ว่า มีความหมายสอดคล้องและเกี่ยวพันกับกระแสบริโศคนิยมในสังคมสมัยใหม่ มีผลช่วยทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ

ข้อวิเคราะห์ของนิธิ และ สุริยาและคณะ มีประเด็นที่ตรงกันคือ ลัทธิพิธีซึ่งมีไสยศาสตร์เป็นหลักสำคัญนั้น "ต้องรสนิยม" การชอบบริโศคหรือชอบวัตถุของคนไทยในยุคปัจจุบันได้ดี ซึ่งแม้สุริยาและคณะจะบอกไว้ว่า ไสยศาสตร์ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของผู้นิยมนับถือได้ทุกอย่าง แต่ก็ช่วยในทางจิตใจได้ ซึ่งปัญหาด้าน "จิตใจ" นี้แต่เดิมเป็นหน้าที่ของศาสนาที่รับผิดชอบบกล่อมเกล่า แต่ปัจจุบันนี้ดังที่ นิธิ ชี้ว่าศาสนาไม่ได้ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย คนจึงไม่เห็นเป็นที่พึ่งได้และหันไปหาไสยศาสตร์แทน ซึ่งมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยอย่างน่าแปลกใจ ทั้งในด้านคำอธิบาย พิธีกรรม วัตถุเครื่องรางที่กลายเป็นธุรกิจมูลค่าสูงประเภทหนึ่งในปัจจุบัน

จุดที่น่าสังเกตเกี่ยวกับความแพร่หลายของการนิยมเชื่อถือ เรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ ผ่านทางลัทธิพิธีในสังคมไทยปัจจุบันคือ ความแพร่หลายนั้นอยู่ในเขตเมืองและในหมู่ผู้มีการศึกษาระดับใหม่ ซึ่งลักษณะนี้ต่างจากอดีตที่ผู้นิยมเชื่อถือไสยศาสตร์มักเป็นผู้มีการศึกษาน้อยและอยู่ในชนบท สภาพการณ์เช่นนี้หมายความว่าคนมีการศึกษาในปัจจุบันมีคุณภาพน้อยลง จึงขาดความเข้าใจว่าไสยศาสตร์นั้น มิได้อยู่บนพื้นฐานความจริงที่พิสูจน์ได้เช่นนั้นหรือ? หรือเป็นว่าไสยศาสตร์ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น จนให้ได้ตามความต้องการ แก้ปัญหาของคนในยุคปัจจุบันได้ ซึ่งการศึกษาที่มีไม่สามารถแก้ได้

พิจารณาจากความเฟื่องฟูของไสยศาสตร์ในปัจจุบัน ประกอบกับการวิเคราะห์ของนักวิชาการแล้ว คงเป็นไปในลักษณะที่สองคือ ไสยศาสตร์ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยขึ้น ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ปรับปรุงไสยศาสตร์นี้ก็คือ ผู้ปฏิบัติหรือเจ้าพิธีที่ก็เป็นผู้มีการศึกษามากขึ้น และเนื่องจากลัทธิพิธีหรือกลุ่มปฏิบัติไสยศาสตร์นี้ไม่ใช่องค์กรที่จัดตั้งตายตัว มีระเบียบกฎเกณฑ์เคร่งครัดดังเช่นองค์กรศาสนา จึงมีอิสระและความคล่องตัวที่จะพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัย ตอบสนองความต้องการของผู้นิยมหรือ "ลูกค้า" ได้ดีอยู่เสมอ เหตุผลอีกประการความก้าวหน้าสำเร็จของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีหลักสำคัญในการค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ และปรับใช้ความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ตามความต้องการของมนุษย์มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ลักษณะนี้น่าจะส่งอิทธิพลต่อแนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ที่ก็พยายามคิดค้นกิจกรรม พิธีกรรมเพื่อให้จิตใจของผู้คนรู้สึกดีขึ้น

กล่าวให้ชัดเจนขึ้น นับแต่อดีตไสยศาสตร์นั้นมุ่งเน้นผลด้านจิตใจ ให้รู้สึกพอใจ มั่นใจ ลดความหวาดกลัวลง พิธีกรรมต่าง ๆ มิได้รับรองผลทางวัตถุ แต่เป็นผลทางจิตใจที่เมื่อปฏิบัติ หรือทำพิธีแล้วก็ให้ผลทันที เช่นเดียวกับในปัจจุบัน ไสยศาสตร์ยุคใหม่หรือลัทธิพิธีก็เป็น กิจกรรมที่คนรุ่นใหม่ทำแล้ว ให้ความรู้สึกมั่นใจ พอใจ ลดความหวาดกลัวในเรื่องต่าง ๆ ลงได้ แม้จะไม่เกิดผลเปลี่ยนแปลงในทางวัตถุก็ตาม ในส่วนด้านการศึกษาที่ปัจจุบันคนมีการศึกษา มากขึ้น แต่ก็ยังนิยมเรื่องไสยศาสตร์นั้น ก็ควรพิจารณาให้ชัดเจนว่า การศึกษาในปัจจุบันเป็น ความรู้ที่เน้นในด้านวัตถุเป็นส่วนมาก มิใช่ความรู้ที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจหรือฝึกฝนด้านจิตใจ ความรู้ที่ว่ามีมากขึ้น จึงคงไม่ช่วยแก้ไขหรือเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านจิตใจแต่อย่างใด เมื่อ ประสบปัญหาทางจิตใจจึงต้องหันเข้าหาผู้เชี่ยวชาญให้ช่วยแก้ไข แต่เดิมศาสนาหรือพระสงฆ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านจิตใจช่วยแก้ปัญหาคให้คนทั่วไปได้ แต่ปัจจุบันจำนวนผู้เชี่ยวชาญด้าน ศาสนาไม่เพียงพอกับจำนวนคนที่ต้องการให้ช่วย ทางออกจึงเกิดผู้เชี่ยวชาญหรือ "ตัวแทน" เช่น ร่างทรง ที่แสดงตนว่าเป็นผู้รู้เรื่องจิตใจมาช่วยแก้ไขปัญหาให้ ซึ่งก็เป็นพิธีกรรมกิจกรรม ต่าง ๆ ที่เมื่อทำแล้วผู้ทำก็เกิดความมั่นใจสบายใจขึ้น ตามแนวคิดของไสยศาสตร์ในอดีตนั่นเอง.

นวนิยายเรื่อง *ร่าง* นี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นของการปรับตัวของไสยศาสตร์ โดยเฉพาะในด้านการให้คำอธิบายให้เข้ากับคนยุคใหม่ ที่มีการศึกษาในแนววิทยาศาสตร์มากขึ้น ผู้แต่งได้เน้นใช้ภาษาแบบวิทยาศาสตร์ในการอธิบายความหมายเรื่องเหนือธรรมชาติต่าง ๆ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ของนวนิยายนี้เป็นการบรรยายความ มากกว่าการเล่าเหตุการณ์ เนื่องจากผู้ แต่งต้องการเสนอความคิดมิได้เน้นเรื่องราว วิธีการเสนอความคิดของผู้แต่งนั้นนอกจากจะใช้ ภาษาสมัยใหม่แบบวิทยาศาสตร์แล้ว เนื้อหาสาระที่หยิบยกมาอธิบายก็เกาะติดพุทธศาสนาซึ่งเป็นศรัทธาความเชื่อหลักของคนไทย ดังนั้นด้วยลักษณะทั้งสองส่วนนี้จึงทำให้ข้อมูลความคิด ของผู้แต่งมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เป็นการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ที่ไม่ใช่ภาพลักษณ์เดิมที่ดูมั่งงาย หรือไร้สาระ ตัวอย่างจากเนื้อเรื่องที่อธิบายเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ด้วยภาษาแบบ วิทยาศาสตร์ โดยอิงเนื้อหาของพุทธศาสนา เช่น

"วิทยาศาสตร์ตามพิสูจน์สิ่งที่ศาสนากล่าวมาก่อนแล้วทั้งสิ้น..ฉะนั้นการ พุทธธรรมะโดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์จึงจำเป็นที่จะต้องถูกนำมาใช้กับ มนุษย์ในปัจจุบัน ความจริงเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ของใหม่อะไรเลย... ในคำ สอนของพระพุทธองค์ก็ทรงตรัสไว้..อย่าเชื่อธรรมะด้วยการฟังอย่างเดียว หากต้องรู้จัก พิจารณาด้วยเหตุผลก่อนค่อยเชื่อ..นี่มิใช่วิธีของวิทยาศาสตร์หรือ?" [ปารมิตา, ๒๔๐]

"...เรื่องผีสิงมนุษย์..ทำได้ไง?' ก็สุดแต่ว่าเป็นโอบปาติกะชั้นไหน..ถ้าเป็นชั้นต่ำ... ก็ใช้กายทิพย์ซึ่งเป็นพลังงานของตนเบียดเข้าไปในร่างของคนตรง ๆ เลย' ... '... ร่างกายมนุษย์ถ้าขยายขึ้นไปเรื่อย ๆ จะเป็นว่าทุกส่วนเป็นช่องว่างหมด เพราะประกอบกันเข้าเป็นรูปด้วยเซลล์ต่าง ๆ ที่ยึดโยงกัน ในเซลล์ก็จะประกอบด้วย นิวเคลียสที่มีอิเล็กตรอนวิ่งรอบ...' ...

'ตัวที่ยึดโยงเซลล์ในร่างกายตัวนี้แหละเป็นพลังที่เรียกว่าวิญญาณ.. เป็นพลังที่เรามองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ตัวกระแสพลังที่แทรกอยู่ในร่างกายส่วนนี้ เราเรียกว่ากายทิพย์.. คุณก็รู้อะไรที่เป็นพลังงานจะไม่มีวันสูญหายไปจากจักรวาลนี้ได้ ตามกฎแห่งฟิสิกส์ ฉะนั้นเวลาที่เรตายพลังส่วนนี้จะเคลื่อนออกจากกายหยาบที่เรียกว่า โอบปาติกะนั่นเอง...' [วรุต / ศศิประไพ, ๒๒๙]

จากข้อความข้างต้น ผู้แต่งกล่าวชัดเจนว่าสำหรับคนยุคปัจจุบันการพูดหรือทำความเข้าใจในเรื่องธรรมะ ซึ่งก็คือความรู้เกี่ยวกับด้านจิตใจนั้น ต้องใช้เหตุผลและรวมถึงภาษาแบบวิทยาศาสตร์มาอธิบาย ผู้แต่งยังยืนยันว่าธรรมะหรือความรู้ในพุทธศาสนา เป็นความรู้เก่าแก่ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบ และประกาศเผยแพร่มาก่อนความรู้วิทยาศาสตร์มาช้านานแล้ว ผู้แต่งแสดงตัวอย่างอธิบายเรื่องเหนือธรรมชาติ ว่าผีสิงคนด้วยภาษาแบบวิทยาศาสตร์ โดยใช้คำศัพท์ที่คุ้นชินกันในวิชาวิทยาศาสตร์ เช่น เซลล์ นิวเคลียส อิเล็กตรอน ฟิสิกส์ เป็นต้น ผสมผสานกับคำในทางศาสนา เช่น กายทิพย์ วิญญาณ โอบปาติกะ เป็นต้น

เรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ในเรื่อง ร่าง นี้ นับเป็นภาพสะท้อนสังคมไทยที่น่าพิจารณา เป็นตัวอย่างของการปรับตัวของความรู้ไสยศาสตร์ ที่มีความสัมพันธ์กับผู้คน สังคม และความรู้อื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทำให้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและวิธีการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ ลักษณะเช่นนี้นับเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง กล่าวคือ สิ่งหรือความรู้ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไป ตามบริบทของสังคมและความต้องการของผู้ใช้ ความรู้ใดที่ไม่เป็นที่สนใจหรือต้องการของคนในสังคม ความรู้นั้นก็คงสูญหายไป ข้อสำคัญคือการให้โอกาสแก่ทุกความรู้ได้อยู่ และเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

๓.๔ ศักยภาพของมนุษย์

ตัวละครในวรรณกรรมนับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่นักเขียนใช้สื่อเรื่องราวหรือความคิดสู่ผู้อ่าน ประเด็นที่จะอภิปรายต่อไปจะได้พิจารณาเกี่ยวกับตัวละครที่ผู้แต่งสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับศักยภาพหรือความสามารถของมนุษย์ ซึ่งในนวนิยายที่ศึกษานั้นปรากฏหลายแง่มุมที่น่าสนใจ อาทิ ไสยศาสตร์บันดาลผลที่คนต้องการได้โดยไม่ต้องออกแรงกระทำเหตุที่สัมพันธ์กัน ไสยศาสตร์เป็นความรู้ที่มีเงื่อนไขทางจริยธรรมกำกับ เป็นต้น

โดยภาพรวมแล้วเนื้อเรื่องของนวนิยายที่ศึกษา ได้สะท้อนถึงแนวคิดแบบเหตุผลนิยมที่มีอยู่ทั่วไปในหมู่นักการศึกษา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือการที่นักเขียนไทยร่วมสมัยนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์โดยพยายามอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือเสนอเนื้อเรื่องว่าไสยศาสตร์นั้นเป็นความรู้เช่นเดียวกับความรู้ต่าง ๆ แบบวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังสื่อถึงบทบาทของความรู้ไสยศาสตร์ในสังคมไทย และโลกทัศน์เบื้องหลังความเชื่อหรือการใช้ความรู้ไสยศาสตร์นั้นด้วย ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของสังคมไทยร่วมสมัยที่มีแนวคิดความเชื่อที่แตกต่างกัน แต่ผสมผสานแสดงบทบาทร่วมกันอยู่

๓.๔.๑ กรรมสำคัญกว่าดวง

เรื่องกรรมเป็นประเด็นที่พบมากในนวนิยายที่ศึกษา มักถูกใช้เป็นข้ออ้างหรือคำตอบเมื่อเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดหมายเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม นวนิยายหลายเรื่องที่ศึกษาได้พยายามเสนอความคิดเกี่ยวกับกรรม ในมุมมองที่ว่ามนุษย์สามารถกำหนดกรรมของตนเองได้ด้วยการกระทำ และการกระทำดีหรือร้ายนั่นเองจะเป็นผลตอบแทนในภายหลัง นวนิยายที่จะพิจารณาในที่นี้คือเรื่อง *คนเหนือดวง* (แก้วแก้ว, ๒๕๓๒) ซึ่งนำเสนอเรื่อง โหราศาสตร์ ในฐานะความรู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตคนไทยร่วมสมัย ทั้งในระดับคนรวยและคนจน ผู้แต่งเสนอเนื้อเรื่องว่า โหราศาสตร์ ซึ่งดูเป็นเรื่องเหนือธรรมชาตินั้น เป็นความรู้ (การคำนวณ) ขั้นสูงที่มีมาแต่โบราณ ผู้ที่จะรู้วิชานี้ได้ต้องศึกษาจากครู และต้องประพฤติตัวให้เหมาะสมอยู่ในหลักศีลธรรม กับต้องมีความรู้ทางสังคมและข่าวสารทั่วไปประกอบด้วย จากเนื้อเรื่องความรู้โหราศาสตร์ปัจจุบันนิยมนำไปใช้ประโยชน์ในการทำธุรกิจ อย่างไรก็ตามความคิดสำคัญที่ผู้แต่งมุ่งนำเสนอในเรื่องคือ ดวงชะตานั้นเป็นเรื่องที่อาจทำนายได้ และมีส่วนกำหนดความเป็นไปของคนอยู่บ้าง แต่สิ่งที่สำคัญกว่าหรือสาเหตุหลักที่ทำให้วิถีชีวิตของแต่ละ

คนต่างกันนั้น คือ กรรมหรือการกระทำ ตัวอย่างเนื้อเรื่องที่สะท้อนทัศนะนั้น ได้แก่ [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

“...แก [น้ำโหน] บอกว่าดวงชะตามีจริง แต่สิ่งที่แรงกว่าก็คือกรรม กรรมก็คือการกระทำของตัวเอง แล้วกรรมก็เกิดจากนิสัยใจคอของเราด้วย ถ้าเราปล่อยชีวิตไปตามดวง ดวงก็กำหนดเราได้ ถ้าเราไม่ยอมแพ้ การกระทำของเราจะกำหนดชีวิตเราเอง...” [โพน, เล่ม ๒: ๑๖๓]

“ดวงไม่ได้กำหนดชีวิตคนร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้าคิดยั้งนั้นก็สบายซีครับ เกิดมาไม่ต้องทำดีทำชั่วอะไรเลย เพราะดวงกำหนดให้เสร็จว่ามนุษย์จะดีจะชั่วก็อยู่ที่ดวง... ผมว่าไม่ใช่ นะครับ สิ่งที่แรงกว่าดวงก็คือกรรม ถึงชะตาส่งมาให้เกิดดีสุขสบาย แต่คนมันรันทาที่ไปประพฤติชั่วช้า ทำกรรมชั่วเอาไว้มาก ยังไงเสียชีวิตก็ต้องตกต่ำหาความสุขไม่ได้ในบั้นปลาย...” [โพน, เล่ม ๒: ๒๔๙]

ผู้แต่งได้เสนอทัศนะเรื่อง “กรรมสำคัญกว่าดวง” นี้อย่างหนักแน่นโดยตลอดเรื่อง โดยผูกเรื่องให้ตัวละครเอกชื่อ โพน เป็นลูกชายเศรษฐีที่เกิดจากหญิงชาวบ้าน ผู้เป็นย่าจึงไม่ยอมรับ ทำให้โพนต้องอยู่กับแม่มีชีวิตที่ลำบาก แต่เขามีพื้นฐานจิตใจดีไม่ยอมแพ้ต่อความยากลำบาก ได้พยายามศึกษาเล่าเรียนจนจบมหาวิทยาลัย ประกอบกับได้พบหมอดูชื่อ โหน สอนความรู้โหราศาสตร์ให้จนมีความสามารถ และได้ทำงานโดยใช้วิชาโหราศาสตร์นี้ให้คำปรึกษาในการซื้อขายหุ้นแก่พ่อของตน จนในที่สุดพ่อของเขาก็ยอมรับเป็นลูกและจัดงานแต่งงานให้อย่างมีเกียรติ

พร้อมกับชีวิตของโพน ผู้แต่งได้เสนอตัวละครอีกตัวชื่อเผ่าเพชร ซึ่งเป็นน้องชายต่างแม่ของโพนซึ่งย่าของเขายอมรับเป็นทายาทของตระกูล เผ่าเพชรแม้จะอยู่ในครอบครัวเศรษฐีมีความสุขสบายทุกอย่าง แต่เป็นคนเหลวไหลไม่สนใจทำงาน ชอบหาความสนุกสนาน จึงหนีจากย่าไปเที่ยวปลาล่าสัตว์ที่กาญจนบุรีและได้เมียเป็นหญิงชาวบ้านไร้การศึกษา ถือว่าเป็นชีวิตที่ตกต่ำซึ่งผู้แต่งต้องการเปรียบเทียบกับโพนที่มีชีวิตรุ่งเรืองขึ้นในบั้นปลาย เพราะทำ “กรรมดี” ไม่ยอมจำนนต่อดวงชะตาที่ยากลำบากในตอนเด็ก

ทัศนะของผู้แต่งเรื่องกรรมสำคัญกว่าดวงนี้ สะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงอิทธิพลของแนวคิดแบบพุทธศาสนา ที่คัดค้านความเชื่อตามหลักของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในเรื่องพรหมลิขิต หรือการดลบันดาลของเทพเจ้าอันเป็นอำนาจเหนือธรรมชาตินอกตัวมนุษย์ ซึ่งเป็น

ความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทย แม้พุทธศาสนาจะเป็นศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่มาเป็นเวลาหลายร้อยปี แต่แนวคิดความเชื่อเก่านี้ก็มิได้หมดสิ้นไป ยังคงสอดแทรกมีอิทธิพลอยู่ในกลุ่มคนบางถิ่นบางเหล่า ขณะที่แนวคิดแบบพุทธศาสนาที่เน้นการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลก็เป็นที่ยอมรับและยึดถือในหมู่ปัญญาชน

เรื่องกรรมหรือการกระทำนับเป็นคำสอนสำคัญในพุทธศาสนา การเสนอแนวคิดเรื่อง “กรรมสำคัญกว่าดวง” ในเรื่อง *คนเหนือดวง* ของแก้วแก้วนี้ จึงนับว่าเป็นการสนับสนุนและพยายามเผยแพร่แนวคิดแบบเหตุผลนิยมของพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญแก่ศักยภาพหรือความสามารถของมนุษย์ และเน้นสอนให้มนุษย์ฝึกฝนตนเพื่อการพัฒนาตนอันเป็นเป้าหมายของพุทธศาสนา ดังที่ วิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๒๘: ๒๕ และ ๒๗) ได้อธิบายไว้ว่า คำสอนของพุทธศาสนามีไว้เพื่อเปลี่ยนตัวมนุษย์เอง จุดหมายปลายทางของพุทธศาสนา คือ สอนให้คนเป็นคนดี ขึ้นสมบุรณ์ขึ้น ให้มีความสงบสุขเกิดขึ้นทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม รู้จักทางที่ถูกต้องที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางอันสูงสุดของพุทธศาสนา คือ นิพพาน ซึ่งเป็นสภาวะที่จิตของมนุษย์จะได้ประสบความสงบสุขที่แท้จริง

คำสอนของพุทธศาสนาที่เน้นที่ตัวมนุษย์และถาวรกระทำของมนุษย์นั้น สำหรับคนทั่วไปไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะบังคับหรือพัฒนาตนให้ดีขึ้นตามหลักคำสอนนั้นได้ ในเรื่อง *คนเหนือดวง* ตัวละครที่มีความมั่นใจในเรื่อง “กรรมสำคัญกว่าดวง” นั้นมีแต่พระเอก (โพน) นางเอก (น้ำหวาน) และครูของพระเอก (โหน) ซึ่งนับว่าเป็นฝ่ายความคิดอุดมคติที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ แต่เนื้อเรื่องหลายตอนผู้แต่งก็ได้สะท้อนว่า คนทั่วไปเชื่อว่าดวงหรืออิทธิปาฏิหาริย์ของไสยศาสตร์อาจดลบันดาลโชคลาภให้ตนได้ จึงทำให้หวังในเรื่องดวงมากกว่าการทำกรรมดี ดังตัวอย่างข้อความบางตอนจากเรื่อง (แก้วแก้ว, ๒๕๓๒)

“ก่อนอื่นเองต้องรู้ว่ามนุษย์นี้ ๙๙.๙๙% ไม่พอใจความเป็นอยู่ของตัวเอง ใ้คนที่ยังขาดกิตตะเกียกตะกายว่าเมื่อไรจะมีสักที ใ้คนที่มีแล้วก็กลัวว่าจะสูญเสีย เมื่อไม่มั่นใจในตัวเองก็ต้องวิ่งหาที่พึ่งทางใจ หมอคู่นี้แหละคือที่พึ่ง เพราะอธิบายให้คนหายกลัวได้ แล้วทราบใดที่คนยังไม่เชื่อว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมาจากเหตุอย่างทีพระพุทธเจ้าสอนเอาไว้ ไปซัดเอาที่ดาวมั่งดวงมั่ง พระศุกร์เข้าพระเสวาร์ แทรกมั่ง ก็ต้องวิ่งมาหาหมอกูอยู่วันยังค่ำ” [น้ำโหน, เล่ม ๑: ๘๖-๗]

“ก็เพราะเล่น [หวย] นี้แหละถึงลำบาก ดวงที่เวกเป็นดวงที่ไม่มีลาภลอย หรือถ้ามีก็นิด ๆ หน่อย ๆ ยั่วให้ทุ่มเงินหนักเข้าไปอีก ลาภมันก็หมดกลายเป็นหนี้ เงินห้าสิบบาทร้อยบาทที่เอาไปแทงหวยที่เวกเก็บไว้ซื้อนมให้ลูกกินดีกว่า”... “มันก็คงจริงอย่างว่า” นายเวกหัวเราะแห้ง ๆ “แต่ทำใจได้วะ มันไม่มีวิธีไหนรวยเร็วเท่าแทงหวยนี่หว่า ชินเก็บเงินทีละบาทสองบาทซำก็อดตาย” [โพน / เวก, เล่ม ๑ : ๒๐๙]

“...พวกคนชั่วนี่ยังชั่วเท่าไร มันยังเชื่อเรื่องอาถรรพณ์ เรื่องเครื่องรางของขลังมากเท่านั้น มันยึดพระพุทธคุณเป็นที่ตั้งอย่างสาธุชนไม่ได้ มันก็ต้องไปยึดผีสังนางไม้ อธิธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เป็นที่พึ่งให้มันแคล้วคลาดจากความอุปัทวภัยไรต่าง ๆ ที่มันกระทำลงไป...” [น้ำโหน, เล่ม ๒ : ๘๐]

ตัวอย่างข้างต้นสะท้อนว่าคนที่เชื่อเรื่องไสยศาสตร์เรื่องอาถรรพณ์นั้น เป็นคนละกลุ่มและมีแนวคิดต่างจากคนที่เชื่อเรื่องกรรม ผู้แต่งกล่าวถึงธรรมชาติของคนว่า มีความอยากไม่สิ้นสุด ไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือคนจน และต้องการ “การปลอบใจ” หรือความมั่นใจจากหมอดูหรืออธิธิปาฏิหาริย์ แม้จะไม่ให้ผลจริงหรือให้เพียงชั่วคราวก็ตาม หากพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้คนมีความเชื่อต่างกัน หรือไม่เชื่อเรื่องกรรมว่าสำคัญกว่าดวงแล้ว อาจได้คำตอบมากมาย แต่ประเด็นที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ หรือความรู้ในที่นี้คือ ความจริงของความรู้ไม่ได้เป็นสาระสำคัญที่คนต้องการเสมอไป วิธีการที่ไม่ชัดเจน (พิสูจน์ว่าจริงหรือไม่ไม่ได้) ทว่าให้ความหวังความพอใจได้ต่างหาก ที่เป็นบทบาทหรือหน้าที่สำคัญของความรู้อย่างไสยศาสตร์

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ไสยศาสตร์ (โหราศาสตร์) เป็นความรู้ที่ผู้ศรัทธาเชื่อถือไม่ต้องการพิสูจน์ความจริง แต่บทบาทหน้าที่ของไสยศาสตร์ที่ให้ความหวัง ความมั่นใจแก่คนที่เชื่อถือได้ต่างหากที่ทำให้ความรู้นี้ดำรงอยู่ ขณะที่คนบางกลุ่มต้องการความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และต้องการหลักปฏิบัติให้เห็นผลจริงเชิงประจักษ์ เช่น พุทธศาสนา หรือวิทยาศาสตร์ ก็จะศรัทธาเชื่อถือตามความพอใจของตน ดังนั้น ภาพของสังคมไทยร่วมสมัยที่ได้จากเรื่อง คนเหนือดวงนี้ จึงเป็นภาพของคนไทยที่มีความคิดความเชื่อที่ต่างกัน แบบเหตุผลนิยมอย่างพุทธศาสนาบ้าง และแบบหวังการดลบันดาลจากสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างไสยศาสตร์บ้าง อยู่ปะปนร่วมกัน

ข้อแตกต่างระหว่างคนที่ยึดถือหลักเหตุผลนิยม กับหลักความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ดูจะอยู่ที่ “ความอยาก” หรือกิเลสที่ต่างกัน หากถามต่อไปว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้ความอยากนี้ต่างกัน อาจตอบตามหลักพุทธศาสนาได้ว่า เพราะปัญญาการรู้เท่าทันปัญหา

หรือความเข้าใจในเหตุปัจจัยต่างกัน จึงทำให้กิเลสหรือความอยากของแต่ละคนต่างกัน เช่นนี้เองการรู้เท่าทันหรือปัญญาจึงนับว่าเป็นเกณฑ์หนึ่งในการแบ่งประเภทบุคคล ซึ่งสำหรับศาสนาก็อาจแบ่งตามภูมิปัญญาของผู้นับถือได้ ดังที่พระยาอนุมานราชธน (๒๕๑๕: ๒๗๗ และ ๒๙๓) อธิบายว่า ภายในศาสนาหนึ่งในทางทฤษฎีแบ่งเป็นสองระดับ คือศาสนาของผู้รู้ (intellectual religion) และศาสนาของประชาชน (popular religion) แต่ในทางปฏิบัติมิได้แยกกันอย่างเด็ดขาด เพราะมีลักษณะที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่ พุทธศาสนาแบบไทยนั้นนับถือผีสังเทวดาเป็นพื้นฐาน ถัดมาก็นับถือไสยศาสตร์ซึ่งเป็นอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แล้วจึงนับถือพุทธศาสนาเป็นขั้นสูงสุด ความเชื่อทั้งสามคตินี้คละเคล้าปะปนกันไป ใครจะถืออย่างใดมากหรือน้อยกว่ากัน ก็ขึ้นอยู่กับชนชั้นและการศึกษาซึ่งแตกต่างกันไป

คำอธิบายของพระยาอนุมานราชธนนับเป็นข้อสรุปที่ชัดเจนว่า สังคมไทยนั้นมีการผสมผสานของความคิดความเชื่อตามศรัทธาและการศึกษาที่ต่างกัน ซึ่งก็ส่งผลต่อหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน คงไม่อาจตัดสินเด็ดขาดได้ว่าหลักใดดีกว่ากัน สิ่งที่ดีคือการทำ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ขยายมุมมองเรื่องที่ต่างจากศรัทธาความเชื่อของตนให้กว้างขึ้น และยอมรับความต่างกันนั้น ให้เป็นความหลากหลายของสังคมอย่างสร้างสรรค์ ดังที่นวนิยายไทยร่วมสมัยได้สะท้อนภาพและทำหน้าที่นี้ไว้อย่างชัดเจน

ประเด็นเรื่องศักยภาพของมนุษย์ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และหรือไสยศาสตร์ซึ่งเรื่อง คนเหนือดวง ได้เสนอไว้ที่นำมาพิจารณาประเด็นต่อมาคือเรื่อง ไสยศาสตร์เป็นความรู้ที่มีเงื่อนไขทางจริยธรรมกำกับ แนวคิดนี้สืบเนื่องมาจากการผสมผสานของความเชื่อแบบไสยศาสตร์กับพุทธศาสนาที่มีมาในสังคมไทยอย่างแยกไม่ออก ในด้านวรรณกรรมการที่ผู้แต่งนำเสนอประเด็นนี้ นับว่าเป็นการทำให้เรื่องไสยศาสตร์มีสาระด้านจริยธรรมขึ้น หรืออาจนับว่าเป็นการสะท้อนแนวคิดความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมไทย ผู้แต่งได้เสนอเนื้อเรื่องหลายตอนโดยอ้างหรือหยิบยกคำสอนของพุทธศาสนามาประกอบ เช่น ก่อนที่ตัวละครเอกจะเรียนวิชาโหราศาสตร์แต่ละครั้งต้องถือศีลทำสมาธิ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดปัญญาเรียนรู้วิชาได้ดี หรือหากไม่ตั้งตนอยู่ในศีลในธรรมวิชาความรู้จะเสื่อมหรือมีภัยได้ ดังตัวอย่างข้อความบางตอนจากเรื่อง

“วันไหนเอ็ง [โพน] นั่งสมาธิ เอ็งต้องถือศีลห้า” ... “ถ้าเอ็งใจบาปหยาบช้า ซื่อตอบแหล จะภาวนายังไงมันก็ไม่เกิดสมาธิ” ... “เอ็งไม่เคยได้ยินพระท่านสอนหรือไง ศีล สมาธิ แล้วก็ปัญญา” [น้ำโพน, เล่ม ๑: ๘๑]

“ดวงจะเป็นยังไงก็ตาม สิ่งที่ควรปฏิบัติคือทำตัวอย่างสาธุชน หมั่น
กระทำความดี หลีกหนีความชั่ว ความชั่วมีก็อย่างพระพุทธเจ้าท่านก็ทรงเตือนไว้
หมดแล้ว...” [น้ำโหน, เล่ม ๑: ๔๔๒]

ข้อที่น่าสังเกตคือการผสมผสานของพุทธศาสนา กับไสยศาสตร์ในสังคมไทยปัจจุบัน
นั้น มีสัดส่วนที่ต่างจากในอดีต โดยที่ปัจจุบันบทบาทของไสยศาสตร์จะล้ำหน้าพุทธศาสนา
ต่างจากอดีตที่พุทธศาสนามีบทบาทนำ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)
(๒๕๔๐: ๕๔) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า การสนใจไสยศาสตร์ของประชาชนสะท้อนว่า ประชาชนไม่มี
ความมั่นใจในชีวิต ชีวิตอยู่ด้วยความเสี่ยงมาก ขาดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ทำให้ต้องหาสิ่ง
(ศักดิ์สิทธิ์) มายึดเหนี่ยว เพื่อประกันความรู้สึกมั่นคงภายใน ซึ่งสะท้อนว่าสังคมเต็มไปด้วยการ
แข่งขัน หาผลประโยชน์ทำให้ชีวิตจิตใจอยู่ในสภาพถูกบีบคั้น สภาพเช่นนี้ทำให้คนบางคน หรือ
กลุ่มด้อยโอกาสเสียเปรียบถูกข่มเหง เมื่อสังคมหรือฝ่ายปกครองไม่ช่วยแก้ปัญหา ก็ต้องหาสิ่ง
ปลอบใจที่พึ่งทางใจโดยฝากความหวังไว้กับอำนาจลึกลับ

เหตุผลของความนิยมไสยศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น คงมีส่วนทำให้นักเขียนไทยร่วมสมัย
ต้องหยิบยกเรื่องไสยศาสตร์มานำเสนอ โดยพยายามอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผล และ
เชื่อมโยงสอดคล้องแทรกหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตือนสติ
ให้คนกลุ่มหลงเชื่อถือในไสยศาสตร์จางหายไป การนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์หรือเรื่องเหนือ
ธรรมชาติในนวนิยายไทยร่วมสมัย จึงมิใช่เพียงการสะท้อนความหลากหลายของแนวคิดที่
แตกต่างกันในสังคมไทยเท่านั้น แต่บรรดานักเขียนคงได้ตระหนักถึงสภาพสังคม ที่ส่งผล
กระทบต่อความรู้สึกและจิตใจของผู้คน จนทำให้ต้องหันไปใช้ไสยศาสตร์เป็นเครื่องปลอบใจ
การช่วยสะท้อนภาพสังคมและเสนอความคิดเห็นเช่นนี้ นับเป็นบทบาทและภารกิจของนักเขียน
และวรรณกรรมเสมอมา ซึ่งนวนิยายไทยร่วมสมัยที่ศึกษาก็นับว่าเป็นกระจกเงาที่สะท้อนทัศนะ
เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ และไสยศาสตร์ในสังคมไทยได้ชัดเจน และเห็นแง่มุมในหลายมิติอย่าง
น่าสนใจ

๓.๔.๒ เพศหญิงกับความรู้ไสยศาสตร์

ประเด็นเรื่องศักยภาพของมนุษย์ที่ปรากฏในนวนิยายไทยร่วมสมัยที่น่าสนใจ ซึ่งจะได้
พิจารณาต่อไปคือเรื่อง เพศหญิงกับความรู้ไสยศาสตร์ ในนวนิยายที่ศึกษาตัวละครที่แสดง
บทบาทเกี่ยวกับไสยศาสตร์นั้นมีทั้งเพศชายและหญิง แต่เมื่อนับในเชิงปริมาณแล้วเพศหญิงมัก

ถูกกำหนดให้เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์โดยเฉพาะในทางร้ายมากกว่า นัยยะของเรื่องมักสะท้อนถึงการดำเนินเพศหญิงและยกย่องเพศชายอยู่ในที่ สื่อถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและหญิง หรือระบบสังคมชายเป็นใหญ่นั่นเอง ตัวอย่างนวนิยายที่จะพิจารณาในประเด็นนี้คือเรื่อง *อมฤตาลัย* (จินตวีร์ วิวัธน์, ๒๕๓๕)

ผู้แต่งเสนอเนื้อเรื่องว่าตัวละครเอกหญิงชื่อ พินทุวดี เป็นหญิงสาวสวย แต่ความจริงนั้นมีอายุนับพันปี ในอดีตเธอคือพระนางพันธุเมที ราชินีผู้ครองนครอมฤตาลัย เธอมีความรู้ไสยศาสตร์ เวทย์มนตร์คาถา ซึ่งเรียนรู้มาจากพระเจ้าแม่ย่าทวดกำปงพิรา ทำให้ร่างเธอคงความเป็นสาวและวิญญาณเป็นอมตะ เธอเฝ้ารอวิญญาณของชายที่เธอรักมาเกิดใหม่ในรูปเดิม เพื่อเธอจะได้ครองคู่กับเขา แต่เหตุการณ์ในชาติปัจจุบันก็ไม่เป็นไปอย่างที่เธอต้องการ ทั้งนี้ด้วยอำนาจคำสาปแช่งของพระบิดาของเธอนับแต่อดีต

ความคิดสำคัญที่ผู้แต่งนำเสนอในเรื่องนี้คือ คำสอนตามหลักพุทธศาสนาเรื่อง ความทุกข์เพราะการเสื่อมลาภ ยศ และสังขาร กับการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก อย่างไรก็ตามนัยยะที่สอดแทรกไว้ชัดเจนประการหนึ่งก็คือ การที่เพศหญิงถูกจำกัดศักยภาพไม่ให้เป็นผู้นำ ตามเนื้อเรื่องพระนางพันธุเมทีได้สร้างนครของตนขึ้นแข่งบวรมีกับพ่อ และตนเองนั้นก็มีความรู้ไสยศาสตร์มีอิทธิฤทธิ์เหนือผู้อื่น จนถึงกับวางยาพิษน้องสาวซึ่งเป็นลูกรักของพ่อเพื่อแย่งชายคนรัก พระบิดาของนางจึงยกทัพมาปราบและใช้ไสยศาสตร์สาปแช่งเป็นการลงโทษ ทำให้นครอมฤตาลัยของนางล่มสลาย

ความขัดแย้งระหว่างตัวละครพ่อกับลูกสาวที่แข่งขันและลงโทษกันด้วยความรู้ ซึ่งในที่นี้คือไสยศาสตร์ และต่อมาตัวละครหญิงพยายามรักษาความสาวและความสวยของตนไว้ด้วยอำนาจเวทย์มนตร์บวกกับเลือด (ชีวิต) ของผู้ชายหนุ่ม นับว่าเป็นประเด็นการขบเคี้ยวกันระหว่างเพศชายและหญิงที่เห็นได้ชัดเจน นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้นำเสนอตัวละครหญิงอีกตัว (น้องสาว) เปรียบเทียบกับตัวละครเอกเพื่อสื่อว่า ผู้หญิงที่สงบเสงี่ยมอยู่ในโอวาทของพ่อ มีกิริยาเรียบร้อยนั้นเป็นที่พอใจของเพศชายมากกว่า ส่วนผู้หญิงที่มีความรู้ นั้นจะมีความมั่นใจในตนเอง มีลักษณะเป็นผู้นำและชอบใช้อำนาจ จัดว่าผิดไปจากปกติของเพศหญิงโดยเฉพาะในยุคอดีต เป็นลักษณะที่ไม่น่าพอใจของผู้ชาย ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“ปางนั้น พระนางพันธุเมทีศรียโสธรา... ได้ทรงศึกษาและแตกฉานในสรรพเวททางคศาสตร์ อาถรรพณ์เวทแลฤตยามนต์ทั้งปวงจนจบสิ้นไตรพิภพ

เป็นศิษย์รักตั้งดวงตาแห่งพระเจ้าแม่ย่าทวดกำบังพิราแห่งสิริพนมบรรพต... แลพระนางพันธุเมทวีนั่นเล่า เธอย่อมบมีวันสุดสิ้นอายุขัยตั้งนรชนสามัญทั่วไปนั้นเลย ด้วยอิทธิฤทธิ์แห่งว่านขนดนาคราชนั้น พระนางย่อมมีชัยชนะเหนือกาลเวลาและอายุขัย..." [ดร.ภุดศอร, เล่ม ๒: ๒๓๒-๓]

"...อำนาจว่านขนดนาคราผสมกับเลือดสด ๆ จากลำคอมมนุษย์ผู้ชายและเวทย์มนตร์ของพระเจ้าแม่ย่าทวด ประกอบกันเข้าเป็นยาวิเศษซึ่งเราเรียกว่าน้ำอมฤตนี้แหละ ชุบขโลมให้เราเป็นสาวได้ตลอดกาล..." [พันธุเมทวี่, เล่ม ๒: ๒๖๖]

"...พระบิดากับเราแทบไม่มองหน้ากัน..พระองค์ไม่พอพระทัยที่เรามีฤทธิ์อำนาจมากขึ้นทุกที ทรงเห็นว่าเรากระด้างกระเดื่องไม่เหมือนน้องสาวของเรา ซึ่งไม่เคยเรียนรู้เวทไสยใด ๆ ทั้งสิ้น พระองค์จึงโหยงโสรจริยาจนออกนอกหน้า.. นิ่งคนนั้นเขาชนะใจคนเสมอแหละไม่ว่าจะเป็นพระทัยของเสด็จพ่อหรือหัวใจของขุนพลกุเพนทรา..." [พันธุเมทวี่, เล่ม ๒: ๒๙๓]

ผู้แต่งได้สมมติให้ฉากในอดีตของเรื่องนี้เป็นประเทศเขมรอันเป็นดินแดนที่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่มีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าและไสยศาสตร์เฟื่องฟูอยู่ในอดีต นับเป็นการสร้างความสมจริงให้แก่เนื้อเรื่อง นัยยะที่ตัวละครหญิงมีความรู้ทัดเทียมกับเพศชาย โดยได้เรียนวิชาจาก "พระเจ้าแม่ย่าทวด" อาจตีความได้ว่าผู้แต่งต้องการสื่อว่า เพศหญิงนั้นมีสติปัญญาและความรู้ไม่ด้อยไปกว่าเพศชาย และมีความรู้มาช้านานแล้ว (รุ่นย่าทวด) แต่จากเนื้อเรื่องและตอนจบของเรื่อง ผู้แต่งก็สะท้อนไว้ด้วยว่าความเก่งกาจของผู้หญิงนั้นไม่อาจยั่งยืนได้ หากเพศชายไม่ยอมรับหรือให้โอกาส

การสื่อนัยยะว่าผู้หญิงถูกจำกัดศักยภาพในด้านความรู้ หรือบทบาทการเป็นผู้นำในเรื่อง อมฤตาลัย นี้ ดูจะเป็นข้ออุทธรณ์ที่ผู้แต่งชี้ชวนให้ผู้อ่านเห็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายกับหญิง หากพิจารณาว่าผู้แต่งอยู่ในชนบของพุทธศาสนาและก็ได้นำเสนอแก่นเรื่องตามหลักพุทธศาสนาในเรื่องทุกขแล้ว ทั้งนี้แม้จะกำหนดให้ฉากของเรื่องย้อนอดีตไปในยุคและดินแดนที่อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูยังเข้มข้นอยู่ แต่เนื้อเรื่องในส่วนยุคปัจจุบันของเรื่องก็เป็นฉากในประเทศไทยซึ่งพุทธศาสนามีอิทธิพลอยู่โดยทั่วไปแล้ว เช่นนี้จึงอาจนำทัศนะของพุทธศาสนามาพิจารณาประกอบประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียม หรือการถูกจำกัด

ศักยภาพของผู้หญิงที่ผู้แตงนำเสนอ เพื่อวิเคราะห์ความหมายหรือสาระที่ผู้แตงต้องการสื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ลักษณะวัต ปาละรัตน์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสตรีในมุมมองของพุทธปรัชญา โดยพิจารณาข้อความตามพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (กรมการศาสนา, ๒๕๑๔) ในส่วนที่พุทธปรัชญาแสดงแนวคิดเรื่องสตรีด้อยกว่าบุรุษ ในข้อที่สตรีไม่สามารถเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ [ผู้ปกครอง] ได้นั้น เป็นเพราะผู้หญิงมีธรรมชาติมักโกรธ มีความอิจฉาริษยา ตระหนี่ และปัญญาทึบ ทั้งยังไม่สามารถทำงานใหญ่ ๆ ได้ (กัมโมชสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต, เล่มที่ ๒๑ ข้อ ๘๐ หน้า ๘๖) และปรากฏพุทธพจน์ว่าทรงติเตียนท้องถิ่นที่มีหญิงเป็นผู้นำ (กัณฐินชาดก ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๒๗ ข้อ ๑๓ หน้า ๕)

ลักษณะวัต ได้อธิบายขยายความว่า (๒๕๔๕: ๑๑๘, ๑๒๘-๙) ในสมัยพุทธกาลนั้น การทำสงครามขยายอาณาเขตกระทำโดยการใช้กำลังทหารและอาวุธ กษัตริย์ผู้มีความเก่งกล้าสามารถรบชนะ (จนแผ่อาณาเขตไปได้จดมหาสมุทรทั้ง ๔) จึงจะได้รับยกย่องให้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ธรรมชาติของสตรีนั้นไม่อำนวยให้ปฏิบัติภารกิจเยี่ยงพระเจ้าจักรพรรดิได้ เนื่องจากโดยทางสรีระแล้วสตรีมีกำลังไม่เท่าชาย ยิ่งกว่านั้นการที่สตรีมีความทุกข์เฉพาะ ๕ อย่าง [ต้องไปสู่สกุลผัว ตัดขาดจากญาติ, มีโรค, ตั้งครรภ์, มีบุตร และต้องบำเรอชาย] ก็ยิ่งทำให้สตรีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ [พระเจ้าจักรพรรดิ] ได้สะดวกและดีเท่าบุรุษ ส่วนทางด้านจิตใจ สตรีก็มีลักษณะนิสัยที่อ่อนโยน ห้วนไหว ไม่ห้าวหาญและเข้มแข็งว่องไว ซึ่งก็ไม่เหมาะที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิอีกเช่นกัน ลักษณะวัตสรุปทัศนคติของพุทธปรัชญาต่อสตรีในประเด็นนี้ว่า ด้วยเหตุที่ผู้หญิงมีสรีระที่ไม่แข็งแรงและภาวะอารมณ์ที่ไม่มั่นคงเท่ากับผู้ชาย จึงทำให้ผู้หญิงไม่เหมาะจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิหรือเป็นผู้นำนั่นเอง

จากเนื้อเรื่องที่เป็นเหตุการณ์ยุคอดีต พันธุมเทวีถูกกองทัพของพระบิดาซึ่งมีกำลังพลมากกว่าโจมตี จนเมื่อเธอเห็นว่าคงแพ้แน่จึงยอมทำลายเมืองด้วยตนเอง เหตุผลที่พระบิดาลงโทษเธออย่างรุนแรงเช่นนี้ก็เพราะเธอนั้นริษยาน้องสาว บวกกับความทะนงตนว่าเก่งกาจทางไสยเวทย์ จึงถึงกับวางยาพิษน้องสาวเพื่อแย่งคู่นั้น พระบิดาของเธอจึงตัดสินใจปราบปรามเธอ เพื่อมิให้เธอเห่อเหิมทะเยอทะยานยิ่งขึ้นต่อไป การสรุปจบเรื่องดังที่ผู้แตงเสนอไว้จึงเท่ากับเป็นการยอมรับทัศนคติตามแนวพุทธปรัชญาที่ว่า ผู้หญิงไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ (พระเจ้าจักรพรรดิ) เพราะกำลังกายที่สู้เพศชายไม่ได้ และจิตใจที่ไม่มั่นคงแปรปรวน อันเป็นต้นเหตุสำคัญของการกระทำที่ไม่ถูกไม่ควรต่าง ๆ ที่สุดของเรื่อง อมฤตาลัย ตัวละครเอก

หญิงในยุคปัจจุบันก็ถูกตัวละครชาย (antagonist) ปราบด้วยการใช้วาม (ครุฑพล) ซึ่งมีฤทธิ์อำนาจเหนือสมุนไพรมะพร้าว (วามชนคนนคราษ) จึงทำให้วิญญาณของเธอดับสูญไปพร้อมกับความปรารถนาที่ไม่สมหวัง สาเหตุการพ่ายแพ้ของผู้หญิงในเรื่องนี้ นับว่าสอดคล้องกับ "จุดอ่อน" ของเพศหญิงดังที่ลักษณะวัตุชี้ไว้

ดังนั้นจากเรื่อง *อมฤตาลัย* นี้ จึงกล่าวได้ว่าแม้นักเขียนไทยร่วมสมัยจะชี้ประเด็นว่า ผู้หญิงถูกจำกัดศักยภาพ ทั้งที่มีสติปัญญาความสามารถไม่ยิ่งหย่อนกว่าชาย แต่ด้วยความ เป็นเพศหญิงที่มีจุดอ่อนทั้งด้านร่างกายและอารมณ์จิตใจ จึงทำให้ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ ซึ่งนักเขียนก็เห็นคล้อยตาม ข้อสังเกตสำหรับนักสตรีนิยมที่อาจได้จากกรณีตัวอย่างนี้คือ ความสามารถเฉพาะตัวของผู้หญิงในด้านความรู้เพียงประการเดียวนั้น ไม่เพียงพอที่ผู้หญิงจะ มีความเท่าเทียมกับชายได้ สภาพสังคมและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็น "แบบผู้ชาย" ที่กำหนดไว้โดย ผู้ชายนั้น อาจไม่เหมาะสมสำหรับผู้หญิง ดังนั้นการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงให้เท่าเทียมกับ ชาย นอกจากการส่งเสริมด้านความรู้แล้ว ยังต้องเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขเดิมทางสังคมที่เป็นแบบ ผู้ชาย ให้เหมาะสมและปฏิบัติได้สำหรับผู้หญิงด้วย

๓.๕ สูดยอดปรารถนาของมนุษย์

ประเด็นนี้เป็นการพิจารณาเป้าหมายหรือความต้องการสูงสุดของตัวละครในนวนิยาย ไทยร่วมสมัย ซึ่งก็คือการสะท้อนถึงความปรารถนาหรือค่านิยมบางประการของคนไทย โดย พิจารณาผ่านการใช้ความรู้วิทยาศาสตร์หรือไสยศาสตร์เป็นช่องทางสู่ความปรารถนาสูงสุดนั้น ลักษณะที่พบมากในนวนิยายส่วนใหญ่คือ การใช้ความรู้ทั้งวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์มีกฎ ธรรมชาติ อันหมายถึงกฎของการเกิดและตาย เพื่อต้องการความเป็นอมตะมีชีวิตยืนยาว ทั้งนี้ เพื่อให้คงอยู่ในสถานะที่เป็นใหญ่มีอำนาจ มีทรัพย์สิน หรือได้ครองคู่กับคนรัก (ดังได้อภิปราย แล้วในหัวข้อ ๓.๒) ส่วนนวนิยายบางเรื่องพบการมุ่งแสวงหาความรู้เพื่อความมีชื่อเสียงเป็นที่ จดจำ และนวนิยายที่เสนอเกี่ยวกับความรู้ที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติอันได้แก่ การฝึกสมาธิ เข้าฌานสมาบัติ เป้าหมายมักเพื่อพัฒนาจิตให้หมดกิเลส การพิจารณาในประเด็นเหล่านี้มุ่ง ต้องการทราบถึงทัศนคติและเหตุผลในการนำเสนอประเด็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ เหล่านี้

ความต้องการเป็นอมตะซึ่งมักได้มาด้วยการใช้ไสยศาสตร์นั้น นักเขียนที่น่าเสนอแนวเรื่องนี้มักไม่แสดงเหตุผลของความต้องการนี้ ส่วนใหญ่จะเสนอเรื่องราวอันเป็นผลหรือการกระทำของผู้เป็นอมตะ ซึ่งภาพที่พบเสมอคือการใช้ความรู้ไสยศาสตร์ไปในทางร้าย กล่าวคือเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น เพื่อรักษาสภาพอมตะของตนไว้ การเสนอเรื่องในแนวนี้เป็นการใช้ไสยศาสตร์เพื่อสื่อถึงบทบาทหรือคำสอนของพุทธศาสนา เพราะคู่ตรงข้ามหรืออำนาจที่ใช้ปราบปรามไสยศาสตร์ได้คือ พุทธศาสนาหรืออำนาจพุทธคุณ นักเขียนมักเน้นเตือนใจผู้อ่านว่าการฝืนธรรมชาติ (ต้องการเป็นอมตะ) นั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ไม่ใช่เรื่องถูกต้องที่พึงกระทำ

ประเด็นสุดท้ายอดปรารถนาของมนุษย์ต่อมา ที่พบในนวนิยายที่ศึกษาซึ่งแม้จะมีเพียงเรื่องเดียว แต่ก็มีความน่าสนใจควรนำมาอภิปรายคือ การต้องการความรู้เพื่อชื่อเสียง ซึ่งดูจะไม่ใช่ลักษณะของคนไทย และในนวนิยายก็นำเสนอผ่านตัวละคร “ฝรั่ง” นักเขียนใช้ประเด็นนี้เพื่อเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องไสยศาสตร์ โดยเฉพาะไสยศาสตร์ฝ่ายร้ายหรือไสยดำ เพื่อต้องการชี้ว่าไสยศาสตร์มีสถานะเป็นความรู้หนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม และในต่างประเทศ โดยเฉพาะทางตะวันตกได้สนใจศึกษาศาสตร์นี้อย่างจริงจัง เพื่อต้องการนำมาใช้ประโยชน์ ในสังคมไทยซึ่งก็มีศาสตร์นี้อยู่มาที่จะเปิดใจ พิจารณาศึกษาให้เกิดประโยชน์เช่นกัน

ประเด็นสุดท้ายในเรื่องสุดท้ายอดปรารถนาของมนุษย์ที่ได้กล่าวถึงคือ การต้องการทำความดีเพื่อความหลุดพ้น ในนวนิยายที่พิจารณาเป็นตัวอย่างมิได้กล่าวไว้ชัดเจนถึงเป้าหมายการหลุดพ้นหรือพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง ผู้แต่งเพียงนำเสนอตัวละครที่ฝึกฝนทำสมาธิจนมีอำนาจพิเศษเหนือธรรมชาติ และมีความตั้งใจทำความดีเพื่อช่วยเหลือส่วนรวม การพ้นทุกข์คงเป็นผลสุดท้ายที่เนื้อเรื่องของนวนิยายไม่ได้ดำเนินไปถึง ลักษณะเด่นของเนื้อเรื่องคือการเชื่อมโยงความรู้วิทยาศาสตร์ พุทธศาสนา และเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ ผสมผสานกันโดยใช้คำอธิบายแบบวิทยาศาสตร์กับทั้งเรื่องเหนือธรรมชาติ และพุทธศาสนา ข้อที่น่าสังเกตตามมาคือ การมีความรู้ที่หลากหลายในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น มีผลดีที่ทำให้ความรู้ต่าง ๆ นั้นมีการพัฒนาปรับตัวไปอย่างแข่งขันหรืออิงอาศัยกัน ซึ่งย่อมเป็นประโยชน์ทั้งแก่คนในสังคมและศาสตร์ต่าง ๆ นั้นเอง รายละเอียดของการพิจารณาในประเด็นที่กล่าวมามีดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ ความเป็นอมตะเพื่ออำนาจ

การต้องการความเป็นอมตะเป็นแนวเรื่องที่มีกพบในนวนิยายแนวเหนือธรรมชาติ ซึ่งความรู้ที่ช่วยให้มีสภาพดังกล่าวมักคือไสยศาสตร์ โดยเฉพาะที่เรียกว่า ไสยดำ อันหมายถึงไสยศาสตร์ในฝ่ายร้าย ความหมายโดยทั่วไปของไสยศาสตร์นั้น เบญจรัตน์ อติชาตananนท์

และคณะ (๒๕๓๐: ๓ และ ๖) ได้อธิบายว่า สังคมมนุษย์แต่โบราณมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและยึดถือเป็นที่พึ่ง โดยอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครองพ้นจากภัยอันตรายหรือบันดาลให้มีโชคลาภ ไสยศาสตร์แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ไสยศาสตร์ดำ ใช้ในการทำลายล้างผลาญชีวิต ส่วนอีกประเภทคือ ไสยศาสตร์ขาว ใช้ในทางที่เป็นคุณหรือการเสกเป่าคาถาต่าง ๆ ให้แก่ผู้ป่วย ถือกันว่าทั้งมายาขาวและมายาดำเป็นวิชาที่ไม่ดีด้วยกันทั้งสองอย่าง แต่ต่างกันอยู่เพียงว่า มายาขาวเป็นการกระทำให้ลุ่มหลงเพื่อประโยชน์ของตนเอง แต่มิได้เป็นอันตรายร้ายแรงแก่ผู้ถูกกระทำ ส่วนมายาดำนั้นเป็นเครื่องสำหรับแก้แค้นหรือทำร้ายกันโดยตรง

ในนวนิยายที่ศึกษาการใช้ไสยศาสตร์ที่พบล้วนเป็นไสยศาสตร์หรือมายาดำ ตัวละครที่ใช้เพื่อต้องการความเป็นอมตะนั้นมีทั้งชายและหญิง โดยเนื้อเรื่องมักกล่าวถึงการใช้ไสยศาสตร์ทำร้ายผู้อื่น เพื่อช่วยให้สภาพความเป็นอมตะนั้นคงอยู่ยืนยาว เช่น การฆ่าคนและหรือสัตว์เพื่อใช้บูชาขี้ผึ้ง การคัดเลือกคนอื่นเพื่อเป็นอาหารของผู้เป็นอมตะ หรือการใช้ไสยศาสตร์ทำร้ายศัตรู เป็นต้น เนื้อเรื่องของนวนิยายมักไม่กล่าวถึงมูลเหตุจูงใจของความต้องการเป็นอมตะอย่างชัดเจน เหตุการณ์ของเรื่องส่วนใหญ่เป็นการแสดงถึงการกระทำไม่ดี หรืออิทธิฤทธิ์ที่เหนือธรรมชาติของคนที่เป็นอมตะ

นวนิยายตัวอย่างที่จะใช้พิจารณาในประเด็นนี้คือเรื่อง *ไสยดำ* (โสภี พรรณราย, ๒๕๓๙) ซึ่งผู้แต่งได้ใช้ตัวละครที่มีความเป็นอมตะ และต้องการถ่ายทอดสภาพนี้ให้แก่ทายาทสืบทอดต่อไปเป็นจุดเริ่มเรื่อง เนื้อเรื่องของ *ไสยดำ* ได้เสนอข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจศึกษาและความแพร่หลายของไสยศาสตร์ทั่วโลก โดยเฉพาะในชาติตะวันตก จุดนี้จึงดูเป็นประเด็นหลักของเรื่องมากกว่าประเด็นความเป็นอมตะ ดังนั้นจึงจะได้อภิปรายต่อไปในหัวข้อ ๓.๕.๒ ความรู้เพื่อชื่อเสียงด้วย ในส่วนของเรื่องความเป็นอมตะและอำนาจนั้น ผู้แต่งได้เสนอในแง่มุมที่มักพบกันทั่วไป กล่าวคือประณามไสยศาสตร์ว่าเป็นความรู้และการกระทำที่ชั่วร้าย เป็นการฝืนกฎธรรมชาติซึ่งก็อาจทำได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ที่สุดก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ ดังเนื้อความบางตอนจากเรื่อง [การเน้นข้อความทั้งหมดเป็นของผู้วิจัย]

"มีคนจำนวนมากที่ศึกษาไสยเวท บางคนเพราะอยากรู้ยากเห็น และบางคนเพื่ออำนาจยิ่งใหญ่ ศึกษาค้นคว้าวิชานี้อย่างบ้าคลั่งเพื่อชีวิตอมตะ... [แต่ไม่สามารถเป็นไปได้] แต่มีชีวิตยืนยาวกว่าธรรมดา..เพราะบางคนสามารถแยกชีวิตได้..."

ถอดวิญญาณ..หรือมีอะไรแปลก ๆ.. สุดท้ายของพ่อมด หมอผี แม่มด ก็คือความ
ตายเหมือนกัน" [ดร.เฟรเซอร์, ๑: ๑๐๓]

"ท่าน [คุณย่าเวรกา] ฆ่าสัตว์บุชชาตาดาน... พิธีกรรมของท่านต้องยิ่งใหญ่มาก
..ป่าเองยังนึกไม่ออก..สัตว์เป็น ๆ ก็ร้อยตัวต้องถูกสังเวยเพราะไสยดำ!" [ป่า
กาหลง, ๑: ๑๒๗]

"พวกนี้ [การเรียนรู้ไสยดำ]... ถ้าถลาลึกแล้ว..ยากจะถอนตัว... อวิชาไม่
เล็กร่างาย ๆ หรอก..มีแต่จะถลาลึก..เลิกไม่ได้" [ป่ากาหลง, ๑: ๒๔๙]

จากเนื้อความข้างต้นผู้แต่งต้องการชี้ว่า วิชาไสยศาสตร์นั้นไม่อาจเป็นกฎธรรมชาติ หรือ
กฎของการเวียนว่ายตายเกิดได้จริง ความตายเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ทุกคนต้องประสบ
นอกจากนี้ผู้แต่งยังชี้ว่าพิธีกรรมบางอย่างทางไสยศาสตร์ เช่น การบูชาญัตต์ด้วยชีวิตสัตว์ เป็น
เรื่องร้ายแรง ซึ่งขัดกับคำสอนทางศาสนา (พุทธ) ที่มุ่งเรื่องความเมตตาและการอยู่ร่วมกันอย่าง
สันติ ข้อที่น่าพิจารณาคือ ผู้แต่งกล่าวว่าการเรียนรู้ไสยศาสตร์ดำนั้น หากถลาลึกแล้วยากจะ
ถอนตัว ที่เป็นเช่นนั้นน่าจะเพราะไสยศาสตร์ก็คล้ายคลึงกับความรู้อื่น ที่มักมีอำนาจแฝงอยู่
ด้วยเสมอ เฉพาะไสยศาสตร์ที่เชื่อกันว่ามีอำนาจที่อาจบันดาลให้เกิดผล ตามความต้องการ
ของผู้ใช้ได้ ก็ยังเป็นอำนาจที่พิเศษและมากขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปอำนาจมักทำให้ผู้มีหรือใช้เกิดความ
เชื่อมั่น และทะนงตนจนคิดเบียดเบียน ทำร้ายผู้อื่นได้ตามใจชอบของตน

โดยส่วนใหญ่แล้วไสยศาสตร์มักถูกประณามกล่าวโทษว่าเป็นวิชาชั่วร้าย จึงต้องมีการ
ปราบปรามซึ่งนักเขียนมักกำหนดให้อำนาจพุทธคุณ เป็นฝ่ายเอาชนะไสยศาสตร์ได้ ลักษณะนี้
จึงอาจกล่าวได้ว่านักเขียนใช้ไสยศาสตร์เป็น "ผู้ร้าย" เพื่อต้องการเชิดชูส่งเสริม "พระเอก" ซึ่งก็
คือ พุทธศาสนา กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือนักเขียนต้องการสอนศีลธรรม จึงผูกเรื่องให้มี "ผู้ร้าย" ซึ่ง
ก็คือไสยศาสตร์เป็นจุดก่อปัญหา แล้วจึงให้พุทธศาสนา ช่วยแก้ไขให้เหตุการณ์ร้ายคลี่คลาย
หรือหมดไปในที่สุด บทบาทของศาสนานั้น ในทางมานุษยวิทยาได้อธิบายไว้ว่า (งามพิศ สัตย์
สงวน, ๒๕๔๓: ๒๐๗) หน้าที่หนึ่งของศาสนาก็คือ การรักษาความสงบ รักษาระเบียบทางสังคม
ทั้งโดยตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะศาสนาสอนให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว พิธีกรรมทาง
ศาสนามีพลังบังคับให้คนทำตามกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม ส่วนในทางอ้อมพิธีกรรม
บางอย่างเป็นช่องทางให้คนแสดงออกหรือปลดปล่อยพลังไม่ได้ออกมา จะได้ไม่ใช้ไปต่อต้าน
สังคม

ไสยศาสตร์ในนวนิยายไทยร่วมสมัยที่ศึกษา มักถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางของคนที่ต้องการ “อยู่เหนือกฎเกณฑ์” ต้องการมีอำนาจ จึงใช้ไสยศาสตร์แสดงออก การต้องการอยู่เหนือกฎเกณฑ์นั้นเป็นข้อที่น่าพิจารณา เหตุผลของความต้องการนี้อาจเป็นเพราะความไม่พอใจในกฎเกณฑ์ หรืออาจเป็นเพราะการต้องการมีสถานะ “พิเศษ” ซึ่งต้องพิจารณาต่อไปว่าสถานะพิเศษในสังคมนั้นมีข้อดีอย่างไร จึงเป็นเครื่องจูงใจให้คนต้องการสภาพเช่นนั้น ในสังคมไทยผู้มีสถานะพิเศษ มักเป็นผู้ได้รับการยกย่อง เป็นที่เชื่อถือ ได้รับการปฏิบัติอย่างดี ได้รับความสะดวกรสบายในทุกด้าน ซึ่งล้วนเป็นสภาพที่น่าพอใจ เหตุผลของไสยศาสตร์หรือการอยู่เหนือกฎเกณฑ์ที่สุดก็สรุปลงที่ การตอบสนองความต้องการ (อยาก) ด้านจิตใจเป็นสำคัญนั่นเอง ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่จะท่อนแนวคิดการมีหรือใช้ไสยศาสตร์

“เป็นความพอใจและภูมิใจของคุณวรากรอย่างยิ่ง ลูกชาย..จะได้รับตำแหน่ง..ต่อจากคุณย่าเวรกา ตำแหน่งที่มีอำนาจเหนือโลกและเหนือมนุษย์!” [ผู้แต่ง, ๑: ๓๘]

“กฎหมาย..ตำรวจ..ในโลกของไสยเวท,.. พวกเราไสยดำ..ไม่มี มีแต่วิชาไสยดำ..ที่กฎหมายทำอะไรไม่ได้!” [วรากร, ๑: ๓๙-๔๐]

ดังที่ทราบกันดีว่าไสยศาสตร์มีที่มาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งมีอิทธิพลอยู่ก่อนการเกิดพุทธศาสนา ดังนั้นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์จึงมีปะปนอยู่ในพุทธศาสนาไม่น้อย ดังเห็นได้จากคนไทยจำนวนมากที่แม้ถือว่าตนเป็นพุทธศาสนิกชน แต่ก็ปฏิบัติเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์อยู่มาก และมักใช้ไสยศาสตร์ไปในทางที่ขัดกับคำสอนของพุทธศาสนา คือเพื่อสนองกิเลสความอยากมีอยากได้ หรือความโลภโกรธหลงต่าง ๆ ทั้งที่พุทธศาสนาสอนให้ละเลิก ดังนั้นการที่นวนิยายไทยร่วมสมัยเสนอเรื่องราว ให้อำนาจพุทธคุณอยู่เหนือหรือปราบปรามอำนาจของไสยศาสตร์ได้ จึงเป็นการย้ำเตือนหรือสอนใจคนทั่วไปว่าทางที่ถูกต้องคือพุทธศาสนา มิใช่ไสยศาสตร์

นักวิชาการหลายคนได้ศึกษาถึงบทบาทของไสยศาสตร์ในสังคมไทย และเสนอให้ยอมรับและใช้ไสยศาสตร์ในทางที่เอื้อหรือเป็นประโยชน์ต่อศาสนาหลัก ดังเช่น ส.ศิวรักษ์ (๒๕๓๘: ๓๐-๔๖) แสดงทัศนะไว้ว่า ไสยศาสตร์มีอิทธิพลในฐานะที่เป็นเทคนิควิทยาในทางการเมืองการปกครองมาก (พระราชพิธีต่าง ๆ) ในทางพุทธศาสนานั้นไม่ปฏิเสธเทวดา พรหม

หรือ รหัสยนิยมต่าง ๆ เพราะถือนั้นคือบุคลาธิษฐานของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญ ปัจจุบันการทรงเจ้าเข้าผี ไสยเวทวิธี และพุทธพาณิชย์ขยายตัวไปมาก หากพุทธศาสนาใช้อุปายโกศล [ความฉลาดในอุบายวิธี] วางท่าที่ที่ถูกต้องต่อไสยศาสตร์ ก็อาจนำไสยศาสตร์มารับใช้พุทธกระแสได้ โดยสอนให้เกิดปัญญาตื่นจากความหวาดกลัว

ข้อเสนอแนะของ ส.ศิริรักษ์ ในการวางท่าที่ที่ถูกต้องต่อไสยศาสตร์ และนำมาใช้เพื่อส่งเสริมพุทธศาสนานั้น ดูจะสอดคล้องกับทัศนะหลายอย่างที่พบในนวนิยายไทยร่วมสมัยที่ใช้ศึกษาในการวิจัยนี้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนเรื่องหนึ่งคือ ร่วง (ภูเตศวร, ๒๕๓๔) ที่ผู้แต่งนำประเด็นเรื่องทรงเจ้าเข้าผี มาอธิบายด้วยภาษาแบบวิทยาศาสตร์ และชูประเด็นให้คนสนใจทำความดีเพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์ตามที่คนทั่วไปเชื่อว่ามีอยู่ ส่วนในเรื่อง *ไสยดำ* นี้ก็ได้ชี้ถึงบทบาทของไสยศาสตร์ในสังคมไทยว่า ช่วยเป็นที่พึ่งทางใจแก่คนได้ไม่น้อย เนื้อเรื่องโดยรวมของนวนิยายเรื่องนี้แม้จะประณามและชี้โทษของไสยศาสตร์ แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง กลับพยายามให้ข้อมูลว่าไสยศาสตร์นั้นมีลักษณะที่เป็นความรู้ที่น่าสนใจศึกษาอยู่มาก ดังเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“...คุณแม่เคยบอกป่าวว่า ไสยศาสตร์มีจริง..สิ่งลึกลับในโลกมีมาก... ไม่งั้นเราคงไม่พึ่งเจ้าเข้าทรง...” [ปาลิตา, ๑: ๗๖]

“...ธรรมดาของมนุษย์เมื่อหาที่พึ่งไม่ได้..ก็มักหาทางไปด้านไสยศาสตร์ คนหายก็มักถามเจ้าเข้าทรง..ถามหมอ..ส่วนจะแม่นหรือไม่แม่นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง” [ผู้แต่ง, ๑: ๗๕-๖]

“...ประโยชน์ของการค้นคว้าเรื่องจิตกับไสยเวท คนยังมองข้ามไปอยู่ ผมเชื่อว่าอนาคตคงจะได้ประโยชน์มหาศาล” [ดร.เฟรเซอร์, ๑: ๙๙]

“โบราณเรื่องไสยศาสตร์คนนิยมมาก... ต่อไปคนเจริญขึ้น ไสยศาสตร์ก็ค่อย ๆ เลือนหาย..ฉะนั้น..เครื่องรางที่เก่าแก่ย่อมแสดงถึงความรุ่งเรืองในยุคนั้น ความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์...” [ดร.เฟรเซอร์, ๒: ๕๖๙]

จากข้อความข้างต้น ผู้แต่งได้ชี้ถึงเหตุผลหรือแง่มุมต่าง ๆ ที่ผู้คนสนใจเรื่องไสยศาสตร์ ทั้งในด้านที่เป็นเรื่องลึกลับจึงชวนให้คนสนใจใคร่พิสูจน์ หรือสนใจเพราะต้องการที่พึ่งทางจิตใจ และบ้างก็ต้องการศึกษาในแง่ที่เป็นความรู้เกี่ยวกับเรื่องจิตโดยตรง ซึ่งลักษณะนี้เป็นความสนใจของผู้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการขยายขอบเขตการศึกษา มาสู่เรื่องที่เป็นนามธรรมอย่างเรื่องของจิตใจ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในแง่ประวัติอารยธรรมทางความคิด ความเชื่อ ซึ่งผู้แต่งชี้ว่าเครื่องรางเป็นสิ่งสะท้อนถึงความรุ่งเรือง ของแนวคิดไสยศาสตร์ในยุคต่าง ๆ ข้อที่น่าพิจารณาใคร่ครวญคือ ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานที่ไสยศาสตร์อยู่คู่กับธรรมชาติ หรือความกลัวของมนุษย์นั้น รูปแบบของไสยศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และธรรมชาติของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือไม่ สำหรับสังคมไทยร่วมสมัยปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมเมือง รูปแบบไสยศาสตร์หรือลัทธิพิธีแบบใหม่ ๆ มีปรากฏให้เห็นมากมาย ซึ่งก็สะท้อนว่ารูปแบบใหม่นี้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกลุ่มคนผู้ปฏิบัติหรือใช้ไสยศาสตร์ ที่มีลักษณะบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมมากขึ้น มีการศึกษาในด้านกายภาพ (วัตถุ) มากขึ้น แต่การศึกษาหรือธรรมชาติด้านจิตใจคงไม่เปลี่ยนแปลงนัก เพราะยังคงมีความกลัว ความโลภหรือหลงอยู่เป็นปกติตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งจึงต้องยังคงใช้ไสยศาสตร์เป็นเครื่องช่วยแก้ปัญหา

ประเด็นเรื่องความปรารถนาของมนุษย์ที่ต้องการความเป็นอมตะเพื่ออำนาจ ที่ปรากฏในนวนิยายไทยร่วมสมัยนี้ เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องและผู้แต่งนำเสนอแล้ว อาจนับได้ว่าเป็นเทคนิคการประพันธ์อย่างหนึ่ง กล่าวคือเป็นการเสนอภาพของไสยศาสตร์ที่เลวร้าย ซึ่งเป็นลักษณะตรงกันข้ามกับศาสนา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเชิดชูและโน้มน้าวให้คนสนใจศรัทธาในศาสนา มากกว่า การที่ในสังคมไทยปัจจุบันมีความนิยมไสยศาสตร์อย่างแพร่หลาย จึงนับว่านวนิยายไทยได้ร่วมมีบทบาทด้านกระแสความนิยมนี้ ทั้งในทางตรงกล่าวคือชี้ถึงข้อเสียของไสยศาสตร์ และเชิดชูพุทธศาสนา และในทางอ้อมด้วยการอธิบายไสยศาสตร์ในด้านที่เป็นเหตุเป็นผล เชื่อมโยงกับพุทธศาสนา ในส่วนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับไสยศาสตร์ในแง่ที่เป็นความรู้ ซึ่งปัจจุบันมีการศึกษาในแง่ที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นนั้น จะได้อภิปรายในหัวข้อต่อไป

๓.๕.๒ ความรู้เพื่อชื่อเสียง

การศึกษาหาความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ จะเป็นลักษณะประจำของคนชาติตะวันตก ดังที่โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ (๒๕๔๕) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาที่แตกต่างกันของคนตะวันตกและคนไทย ซึ่งช่วยให้เข้าใจบุคลิกลักษณะของคนตะวันตกว่า ชอบที่จะแสวงหาความรู้ ต้องการสิ่งที่ดีกว่าหรือความเป็นเลิศ ในนวนิยายที่ศึกษาพบประเด็นที่คนต้องการ

แสวงหาความรู้เพื่อชื่อเสียงหรือเหตุผลอื่นน้อยมาก ที่พบมักเป็นลักษณะที่เมื่อมีการอ้างอิงความรู้ หรือต้องการ “ผู้รู้” คำตอบมักได้จาก “ฝรั่ง” เสมอ ภาพลักษณ์ของฝรั่งหรือชาติตะวันตก ในนวนิยายที่ศึกษา จึงเป็นเสมือนแหล่งความรู้หรือผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ ในเรื่อง *ไสยดำ* จุดที่นับว่าน่าสนใจคือ การที่ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละคร “ฝรั่ง” ชื่อ ดร.เฟรเซอร์ มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เขาได้มาเมืองไทยด้วยจุดประสงค์นี้และเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับไสยดำ แต่สุดท้ายก็ต้องเสียชีวิตในเหตุการณ์วิกฤตของเรื่อง ผู้แต่งได้บอกถึงปณิธานของตัวละครนี้ไว้อย่างชัดเจน และได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาไสยศาสตร์ในที่ต่าง ๆ ทั่วโลกด้วย ดังเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

“ความฝันของด็อกเตอร์คือ ได้เผยแพร่ผลงานไปทั่วโลก..มันไม่ใช่อย่างที่คั่นคว่าเรื่องลึกลับ” “...เรื่องพรรคนี่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ที่จับมาทดลอง..ทดลองหลาย ๆ ครั้งแล้วสรุป...” “แกพยายามจะใช้ไสยเวท..ในทางวิทยาศาสตร์...” [ชาคร / ร.อ. ทวีช, ๑: ๑๒๘-๙]

“...ผมจะต้องศึกษาไสยศาสตร์ให้แตกฉาน..โดยเฉพาะไสยดำ! ... ผมอยากรู้ความจริง...” [ดร.เฟรเซอร์, ๒: ๔๐๕]

“ในเอเชียมีมาก [คนที่เรียนไสยดำ] ... โดยเฉพาะแถบอินเดีย ปากีสถาน..เนปาล.. ไม่เท่านั้นทวีปยุโรปก็มีคนจำนวนมากที่ศึกษาพวกนี้... ถึงขนาดเกิดลัทธิต่าง ๆ มากมายตั้งตัวเป็นศาสนา... มีพวกบ้าคลั่งเป็นศิษย์..บ้าคลั่งจนบางคนยอมสละชีวิตสังเวจเจ้าแห่งศาสดา...” [ดร.เฟรเซอร์, ๑: ๒๐๘]

ผู้แต่งบอกจุดยืนของตัวละคร ดร.เฟรเซอร์ ไว้ว่าต้องการเผยแพร่ผลงานการค้นคว้าเรื่องไสยศาสตร์ ด้วยการศึกษาระบบวิทยาศาสตร์ไปทั่วโลก และบอกเหตุผลของการต้องการศึกษาความรู้ลึกลับที่มีแพร่หลายในเอเชียนี้ว่า เพราะอยากรู้ “ความจริง” แนวคิดเช่นนี้สะท้อนอย่างชัดเจนว่าแตกต่างจากบุคลิกของคนไทย การต้องการมีผลงานค้นคว้าด้านความรู้ในระดับโลกนั้น พบได้น้อยในหมู่นักไทย ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะไร้ความสามารถ แต่สาเหตุสำคัญเป็นเพราะโลกทัศน์แบบพุทธศาสนาของคนไทย ที่นิยมทางสายกลางไม่ชอบการ “สุดโต่ง” ไปทางใดทางหนึ่งจนเกินไป บุคลิกหรือโลกทัศน์ของคนไทยนั้นชอบความกลมกลืน ผสมผสานเหมือนหมู่พวกมากกว่าชอบความโดดเด่น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแนวคิดและการศึกษาแบบตะวันตกซึ่งมีอิทธิพลมากขึ้นในสังคมไทย ก็ได้เปลี่ยนทัศนคติและบุคลิกของคนไทยบางส่วนไปบ้างแล้ว

การกล่าวถึงประเด็นสุดยอดปรารถนาของมนุษย์ในเรื่องการต้องการความรู้เพื่อชื่อเสียงนี้ แม้จะพบในนวนิยายที่ศึกษาจำนวนน้อย แต่ก็นับเป็นประเด็นที่น่าสนใจควรกล่าวถึง ผู้แต่งเรื่อง *ไสยดำ* ได้นำเสนอเนื้อเรื่องที่เน้นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจศึกษาเรื่องเหนือธรรมชาติอย่างจริงจัง ทั้งนี้คงต้องการยืนยันว่าประเด็นเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์นี้ไม่ใช่สิ่งเหลวไหล และคงอยากให้อ่านสนใจพิจารณาเรื่องนี้ด้วย ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่ได้อ้างถึงชื่อบุคคล เวลาและสถานที่ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

“สมาคมเอส พี อาร์ เริ่มใน พ.ศ.๒๔๒๕ ในประเทศอังกฤษ สมาชิกก่อตั้งล้วนเป็นคนมีชื่อเสียงจากสาขาวิชาการต่าง ๆ เช่น ท่านเซอร์วิลเลียม บาร์เรทท์ นักฟิสิกส์ ด็อกเตอร์ซิมันด์ ฟรอยด์ นักจิตวิทยาลือนาม และเฮนรี ไซจิวิค นักปรัชญา สมาคมนี้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องแปลกประหลาดที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณของมนุษย์... ต่อมาสมาคมนี้ไปตั้งสาขาที่อเมริกา เปลี่ยนชื่อเป็น เอ เอส พี อาร์ แต่ปัจจุบันประเทศที่ค้นคว้าเกี่ยวกับจิตมหัศจรรย์กลับเป็นประเทศรัสเซีย ที่ทุ่มเททุกอย่างค้นคว้าอย่างจริงจัง ระดมนักวิทยาศาสตร์หลายสิบคนทดลองกับผู้มีพลังจิตพิเศษ...” [ดร.เฟรเซอร์, ๑: ๔๕-๖]

“...ทางวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะเรื่องพลังจิต.. นักวิทยาศาสตร์ชอบทดลองและมีสถาบันทางจิตเกิดขึ้นมากมายเพื่อศึกษาเรื่องนี้โดยเฉพาะ เช่น สถาบันค้นคว้าพลังจิตแห่งนอร์ธคาโรไลนา เคยทดลองเกี่ยวกับพลังจิตรับรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าของมนุษย์ มีการทดสอบคลื่นสมอง..ทดสอบโทรจิตด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์...” [ดร.เฟรเซอร์, ๑: ๖๑]

เนื้อความข้างต้นผู้แต่งชี้ว่านักวิชาการชาวตะวันตกสนใจศึกษาเรื่อง “จิตวิญญาณ” ซึ่งเป็นเรื่องนามธรรมหรือเรื่องเหนือธรรมชาติก็ว่าได้ ซึ่งปัจจุบันการศึกษาในลักษณะนี้พัฒนามาเป็นศาสตร์ที่ชัดเจนขึ้นเป็นเรื่องของ พลังจิต หรือ ปรจิตวิทยา (Parapsychology) แม้ข้อมูลที่ผู้แต่งอ้างถึงจะค่อนข้างเก่า (กว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว) แต่อ้างต้องการชี้ว่าชาวตะวันตกสนใจศึกษาเรื่องนี้มานานแล้ว สำหรับสังคมไทยปัจจุบันโดยเฉพาะในสังคมเมือง หรือในหมู่ผู้มีการศึกษาเรื่องไสยศาสตร์ “ถูกจัด” ให้เป็นเรื่องมงาย ไร้สาระ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสนใจศึกษาเรื่องนี้ดูเป็นเรื่องแปลกประหลาด ผิดธรรมดา แท้จริงการคิดเช่นนี้ต้องนับว่าเป็นเรื่องแปลกมากเช่นกัน ทั้งนี้เพราะในอดีตประมาณยุคต้นรัตนโกสินทร์ (ราว ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา) เมื่อพิจารณาจากวรรณกรรมสำคัญของชาติ เช่นเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ไกรทอง เป็นต้น ไสยศาสตร์มีสถานะ

เป็นความรู้พิเศษสำหรับ "พระเอก" หรือคนเก่งคนมีวิชาความรู้ แต่ปัจจุบันแนวคิดเช่นนั้นถูกมองว่าเป็นเพียงเรื่องนิยายหรือนิทาน เหตุผลหลักของทัศนคติที่เปลี่ยนไปอย่างมากเช่นนี้ คงด้วยอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก ที่แผ่มายังประเทศไทยผ่านทางระบบการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งประเด็นนี้ผู้แต่งเรื่อง ไสยคำ ได้สะท้อนไว้ด้วยเช่นกัน

"ชาครยกใหม่..เขาไม่เชื่อพวกไสยศาสตร์... ยิ่งเห็นด็อกเตอร์ปริญญาเอกผู้มีความรู้สูงสนใจกับวิชาไสยเวท..เขาแปลกใจมาก" [ผู้แต่ง, ๑: ๒๗]

"ด็อกเตอร์คนนี่เรียนทางด้านจิตวิทยา... เรียนไปเรียนมาสนใจเรื่องไสยศาสตร์ ถึงขั้นตระเวนหาความรู้เรื่องไสยเวทไปทั่ว..." [ชาคร, ๑: ๕๙]

"ไสยเวทมีจริง..ก็ควรเป็นการศึกษาของพ่อมดแม่มดที่เราทราบ ๆ กัน.. แต่พวกเราอยู่ในยุควิทยาศาสตร์มากกว่า... ขนาดคนจบปริญญาเอก [ดร.เฟรเซอร์] ยังสนใจ ผมล่ะเชื่อเลย..." [ร.อ.ทวิข, ๑: ๒๓๔]

ตัวละครชาวไทย (ชาคร และ ร.อ.ทวิข) แสดงท่าทีแปลกใจ ไม่อยากเชื่อ และออกจะเห็นเป็นเรื่องไร้สาระ เมื่อรู้ว่าด็อกเตอร์ชาวต่างชาติสนใจศึกษาเรื่องไสยศาสตร์ จุดนี้ผู้แต่งคงต้องการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า คนไทยนั้นมองข้ามความสำคัญของไสยศาสตร์ ในฐานะที่เป็นความรู้ไปอย่างน่าแปลกใจ (มากกว่า) ซึ่งก็สะท้อนถึงความ "ตื่นเขิน" ในเรื่องความรู้และความคิดของคนไทยด้วย ปัจจุบันคนไทยในระดับที่มีการศึกษา มีแนวคิดเหตุผลนิยมแบบวิทยาศาสตร์นั้นไม่ใช่เรื่องผิดปกติ แต่การยอมรับความรู้แบบวิทยาศาสตร์เท่านั้น และปฏิเสธความรู้อื่นที่เคยมีมาในสังคมดั้งเดิมนั้นเป็นเรื่องที่น่าทึ่งยิ่ง ทั้งนี้เพราะแนวคิดเช่นนี้จะทำให้ความรู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือความรู้ที่ไม่ได้ยึดหลักเหตุผลนิยมแบบวิทยาศาสตร์ค่อย ๆ สูญหายไป ดังที่ ฟายเออราเบนด์ (๑๙๗๘) ได้ศึกษาและอภิปรายไว้แล้วโดยละเอียด

ข้อที่น่าสังเกตคือ การมุ่งแสวงหาความรู้อย่างจริงจัง (แบบ ดร.เฟรเซอร์) ไม่ว่าจะศาสตร์ใดก็ตามนั้น ไม่ใช่ลักษณะของคนไทยทั่วไป นอกจากสาเหตุเพราะโลกทัศน์แบบพุทธศาสนาของคนไทยแล้ว เหตุผลในด้านบริบทของสังคมก็เป็นประเด็นที่น่าพิจารณา นวนิยายไทยร่วมสมัยหลายเรื่องได้กล่าวถึงระบบการศึกษาที่ยังขาดประสิทธิภาพ และไม่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนโดยเฉพาะในชนบทนั้น นับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ไม่ส่งเสริมการใฝ่รู้ของคนไทยโดยตรง ยิ่งไปกว่านั้นระบบการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึง โอกาสที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนรวย

กับคนจน คนในเมืองกับคนในชนบท และเงื่อนไขอื่น ๆ ทางสังคมอีกหลายประการล้วนเป็นเหตุผลประกอบกันที่ไม่กระตุ้นหรือปลุกฝังให้คนไทยใฝ่หาความรู้ หรือหวังชื่อเสียงจากด้านนี้

นวนิยายเรื่อง *ไผ่ดำ* นับว่าได้สะท้อนประเด็นตัวอย่าง (การใฝ่หาความรู้) ที่หาได้ยากในสังคมไทย ให้เห็นจุดอ่อนด้านความรู้และการศึกษาของคนไทยเองว่า เขาอย่าง "ฝรั่ง" แต่ส่วนน้อย ลักษณะของคนตะวันตกที่มุ่งใฝ่หาความรู้อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านพื้นที่แหล่งความรู้ และประเภทความรู้ (ด้านนามธรรมหรือจิตวิญญาณด้วย นอกเหนือจากด้านวัตถุ) นั้น คนไทยยังไม่ได้เอาอย่างนัก

๓.๕.๓ ความดีเพื่อการหลุดพ้น

ความปรารถนาที่พบในนวนิยายไทยร่วมสมัย ซึ่งจะได้อภิปรายเป็นประเด็นสุดท้าย คือ การต้องการทำความดีเพื่อการหลุดพ้น โดยช่องทางหรือวิธีการที่ช่วยนำไปสู่การหลุดพ้นได้คือการฝึกสมาธิเข้าฌาน ซึ่งวิธีการนี้มักสอนหรือปฏิบัติในหมู่ผู้นับถือพุทธศาสนา โดยเชื่อกันว่าหากฝึกสมาธิได้ฌานในขั้นสูงแล้วจะได้ อภิญญา ๖ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติ ดังที่มีอธิบายไว้ในหนังสือทางพุทธศาสนา (ประสาร ทองภักดี, ๒๕๙๔: ๒๒๕-๖) ว่า ทำให้แสดงฤทธิ์ได้ (เนรมิตกายเป็นหลายคนได้ ล่องหนได้ เดินบนน้ำ เหาะในอากาศได้) มีหุทิพย์ รู้ความคิดหรือจิตของผู้อื่น ระลึกชาติได้ มีตาทิพย์ และขจัดกิเลสให้หมดสิ้นได้ในที่สุด

ความปรารถนาในอภิญญาหรือการหลุดพ้นนี้ มิได้ปรากฏชัดเจนในนวนิยายที่ศึกษาโดยทั่วไปแล้วจะเป็นเพียงว่านักเขียนกำหนดให้ มีตัวละครที่สนใจฝึกจิตด้วยการทำสมาธิ และเมื่อได้สมาธิในขั้นสูงแล้ว จึงมีความสามารถพิเศษดังกล่าวข้างต้น ตัวละครที่มีบทบาทเช่นนี้ส่วนใหญ่เป็น พระสงฆ์ หรือตัวละครชายสูงอายุ นวนิยายตัวอย่างที่จะนำมาพิจารณาในประเด็นนี้คือเรื่อง *เกาะมหัศจรรย์* (นาวิ รังสิวารักษ์, ๒๕๔๕) ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครชายสูงอายุ (ประมาณ ๘๓ ปี) ชื่อ เพิ่ม เป็นคนที่ฝึกฝนทางสมาธิ และได้รู้ว่าที่เกาะลึกลับหรือเกาะมหัศจรรย์แห่งหนึ่ง มีดอกกล้วยไม้ป่าที่มีความหอมเป็นพิเศษซึ่งไม่มีที่ใดมาก่อน เขาจึงต้องการขยายพันธุ์ดอกกล้วยไม้นั้น เพื่อการนำไปผลิตเป็นน้ำหอมขายต่อไป เป็นการหารายได้ให้แก่ประเทศในยามที่ประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ ดังเนื้อความจากเรื่อง

“...ในความเห็นของตา กล้วยไม้พันธุ์นี้... เป็นกล้วยไม้พันธุ์ที่มีคุณสมบัติพิเศษมากเหลือเกิน โดยเฉพาะเรื่องกลิ่นหอม... หากสามารถนำมาสู่โลกภายนอกได้

และสามารถเพาะขยายพันธุ์ได้ นี่แหละคือสิ่งที่จะช่วยเศรษฐกิจของประเทศไทยใน
ยามยากเช่นทุกวันนี้ได้เป็นอย่างดี..." [ตาเพิ่ม, ๓๙]

ความต้องการทำความดีของตาเพิ่มใน *เกาะมหัศจรรย์* นับเป็นประเด็นเริ่มเรื่องของนวนิยายนี้ แต่จุดเน้นของเรื่องกลับอยู่ที่การเปรียบเทียบความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์กายภาพกับความสามารถทางจิตหรือฌานสมาธิ ซึ่งผู้แต่งเรียกว่าเป็นวิทยาศาสตร์ทางจิต และมีความเห็นว่ามีความก้าวหน้ากว่าทางวัตถุ เนื้อเรื่องของ *เกาะมหัศจรรย์* ได้เน้นที่เหตุการณ์การใช้ความสามารถพิเศษที่เกิดจากการฝึกสมาธิหรือพลังจิตเป็นหลัก เช่น การรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าหรือตาทิพย์ การใช้พลังจิตทำให้เกิดสิ่งที่ต้องการ เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เป็นเสมือนตัวอย่างหรือข้อยืนยัน "ผล" ของการฝึกฝนหรือพัฒนาทางจิต ซึ่งผู้แต่งต้องการเสนอว่าเป็นความรู้หรือความสามารถขั้นสูงกว่าวิทยาศาสตร์กายภาพ ดังตัวอย่างเนื้อความบางตอนจากเรื่อง

"...ตาเพิ่มเป็นฝ่ายขอตัวเข้าไปในแก่งเรือ บอกว่าจะเข้าไปนั่งสมาธิเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับสายเวทหรือมนต์ดำต่าง ๆ ที่ถูกผู้มีพลังจิตสูงสร้างไว้บริเวณเกาะมหัศจรรย์แห่งนี้..." [ผู้แต่ง, ๗๑]

"...วิธีจัดการของตาก็คือ ใช้พลังจิตเพิ่มอุณหภูมิให้กับน้ำบริเวณรอบ ๆ เรือ จนกระทั่งปลาหมึกยักษ์ไม่สามารถทนอยู่ได้..." [ตาเพิ่ม, ๖๗]

"...การที่บุคคลผู้กำลังเจริญสมาธิสามารถมองเห็นรูปร่างของสิ่งที่มีชีวิตที่แตกดับไปแล้วนับร้อย ๆ ปีได้ ดังกรณีของคุณตา จึงยอมเป็นข้อพิสูจน์ได้เป็นอย่างดีว่า วิทยาศาสตร์ทางจิตนั้นก้าวหน้ากว่าวิทยาศาสตร์ในทางวัตถุอย่างในโลกปัจจุบันอยู่มากทีเดียว" [ดร.รัฐพล, ๖๒]

การนำเสนอประเด็นเรื่องวิทยาศาสตร์เปรียบเทียบกับเรื่องเหนือธรรมชาติในนวนิยายเรื่องนี้ สะท้อนให้เห็นว่าแม้ความรู้วิทยาศาสตร์จะมีอิทธิพลต่อคนไทยผ่านทางระบบการศึกษาก็ตาม แต่ความรู้ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาก็มีอิทธิพลต่อคนไทยมากเช่นกัน ดังเห็นได้จากแนวคิดหรือคำอธิบายของตัวละคร ดร.รัฐพล ซึ่งผู้แต่งกำหนดให้เป็นนักพฤกษศาสตร์และเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งนับเป็นคนมีการศึกษาสูง จากเนื้อเรื่องผู้แต่งไม่ได้ให้รายละเอียดว่าตัวละครนี้ สนใจหรือศึกษาในด้านศาสนาหรือฌานสมาธิแต่อย่างใด แต่ที่ขณะที่เขาแสดงตลอดเนื้อเรื่องมีลักษณะเชื่อถือและยอมรับเหตุการณ์ที่ดูเหนือธรรมชาติทุกอย่าง โดยไม่มีข้อ

สงสัยหรือคัดค้าน จุดนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดความเชื่อในพุทธศาสนานั้น ได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย และมีอิทธิต่อความคิดเห็นไม่ยิ่งหย่อนกว่าความคิดที่รับจากการศึกษาในระบบ

วิธีการที่ผู้แต่งใช้ทำให้เนื้อเรื่องของ *เกาะมหัศจรรย์* ดูน่าเชื่อถือ ก็ด้วยการโยงเหตุการณ์หรือตัวละครที่ดูเหนือธรรมชาติเข้ากับพุทธศาสนา และให้ตัวละครที่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ช่วยอธิบายรับรองเรื่องราวในอีกชั้นหนึ่ง จุดนี้สะท้อนให้เห็นว่าความรู้สำคัญที่แพร่อยู่ในสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยร่วมสมัยปัจจุบันคือ วิทยาศาสตร์ พุทธศาสนา และเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ โดยที่ความรู้วิทยาศาสตร์นับเป็นความรู้ล่าสุดหรือทันสมัยที่สุดใน ๓ ศาสตร์นี้ จึงดูน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดด้วยในหมู่ผู้มีการศึกษา ส่วนพุทธศาสนานั้นเป็นแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย เป็นความรู้ที่แทรกอยู่ในหลักปฏิบัติหรือวัฒนธรรม จึงมีลักษณะที่เป็นความเชื่อหรือแนวทางที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ ความถูกต้องของความรู้จึงอาจคลาดเคลื่อนหรือมีลักษณะเป็นความเชื่อต่อกันมาอยู่มาก แต่ก็ปรากฏฐานความคิดที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก

ในส่วนเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับพุทธศาสนา ต่างกันที่เป็นความรู้ดั้งเดิมที่เก่าแก่กว่า จึงทำให้มีลักษณะเป็นความเชื่อมากกว่าและมีความคลาดเคลื่อนมากด้วยเช่นกัน เรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์นี้ปะปนอยู่ในพุทธศาสนาจนยากที่จะแยกให้ชัดเจนว่าส่วนใดเป็นพุทธส่วนใดเป็นไสย ซึ่งในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ (๒๕๔๑: ๒๑๖-๙) เห็นว่าทั้งพุทธศาสนา ไสยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องผสมผสานกันอยู่ ต่างกันที่จุดมุ่งหมายซึ่งนับว่าสิ่งสำคัญกว่าการกระทำ วิทยาศาสตร์มุ่งที่ความรู้ทางกายภาพ (แม้แต่เรื่องจิตวิทยา) ส่วนพุทธศาสนามุ่งที่การดับทุกข์ และไสยศาสตร์แม้เป็นวิธีลวงหรืออุบายให้คนหายกลัว แต่ก็เป็นวิทยาศาสตร์ คือเกิดผลทางจิตวิทยา นี้เป็นเหตุผลที่ไสยศาสตร์ยังดำรงอยู่ได้แม้ในยุควิทยาศาสตร์

ในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุที่แบ่งความเป็นศาสตร์ประเภทต่าง ๆ อยู่ที่ผลของความรู้ นั้น โดยท่านชี้ว่าพุทธศาสนามุ่งแก้ปัญหาด้านจิตใจ มุ่งที่การดับทุกข์ ขณะที่ไสยศาสตร์เน้นที่ความเชื่อ ไม่บอกเหตุผลไม่มีคำอธิบาย แต่ในไสยศาสตร์ก็มีความจริงตามธรรมชาติบางอย่างแฝงอยู่ ความรู้นี้จึงดำรงอยู่ได้แม้ในยุควิทยาศาสตร์ที่ใช้หลักเหตุผล เพราะความเป็นเหตุเป็นผลมีอยู่ในไสยศาสตร์แต่ไม่ได้อธิบายออกมาเท่านั้น ส่วนวิทยาศาสตร์หากเป็นความรู้

ขั้นสูงเกินไป จนคนทั่วไปไม่อาจเข้าใจหรือพิสูจน์ได้ ความรู้นั้นก็ดูไม่ต่างจากไสยศาสตร์ เพราะไม่ต้องอธิบายเหตุผล

การผสมผสานของความรู้วิทยาศาสตร์ พุทธศาสนา และไสยศาสตร์เป็นลักษณะที่พบเป็นปกติในนวนิยายไทยร่วมสมัยที่ศึกษา จุดนี้นับเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของการพัฒนาและคลี่คลายของความรู้ ว่าต่างมีอิทธิพลต่อกัน มีการอิงอาศัยกันและกัน ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะที่ดี เพราะเมื่อมีคู่แข่งหรือการเปรียบเทียบ ศาสตร์แต่ละสาขาย่อมปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้เป็นที่สนใจ หรือเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอยู่ตลอดเวลา ต่างกับการผูกขาดหรือมีเพียงศาสตร์เดียว ที่จะเห็นความก้าวหน้าหรือการพัฒนาได้ยากเพราะไม่มีคู่แข่ง ดังนั้นลักษณะที่ควรส่งเสริมจึงคือการปล่อยให้ในสังคมมีความหลากหลายของความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ แข่งขันกันอย่างเสรี ไม่ใช่ยึดเพียงมาตรฐานหรือหลักการเดียวตายตัว ซึ่งหากศาสตร์อื่นไม่เข้ากับหลักการนั้น ก็ถูกกำจัดออกไป สภาพการณ์เช่นนั้นคงเป็นอันตรายยิ่งต่อทั้งศาสตร์อื่น และศาสตร์หลักเองด้วย

ประเด็นการกล่าวถึงสุดยอดปรารถนาของมนุษย์ในเรื่องการทำความดีเพื่อการหลุดพ้น จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่นวนิยายไทยร่วมสมัย ใช้สื่อแนวคิดที่ผสมผสานกันระหว่างวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนา และเรื่องเหนือธรรมชาติในสังคมไทย ซึ่งช่วยให้เห็นว่าลักษณะเช่นนี้เองที่ทำให้สังคมไทยมีความหลากหลายในแนวคิดความเชื่อ ซึ่งแต่ละแนวคิดก็ได้อาศัยกันพัฒนาตนขึ้น เพื่อให้ความคิดความเชื่อนั้น ๆ ดำรงอยู่ได้ ตัวอย่างเนื้อความจากเรื่องที่สะท้อนลักษณะนี้ เช่น

“ตามที่หลวงพ่อบ๊องท่านพูดให้ฟัง ผู้ที่ใช้พลังจิตครอบเกาะแร่ดินี้ไว้คือ ฤาษีอัสดาบส ซึ่งเป็นผู้ทรงเวทวิทยาสถียเมื่อประมาณหนึ่งพันปีมาแล้ว ที่จริงเท่าที่ตาเคยเห็นในสมาธิหรือในนิมิต ความจริงท่านผู้นี้ก็คือ พระในพุทธศาสนาแน่แหละ เพียงแต่ท่านศึกษามุ่งไปในทางญาณสมบัติและพลังทางจิตมากเป็นพิเศษ...” [ดาเพิ่ม, ๖๑]

“...ตามหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ก็ว่าไว้อย่างนั้น... นักวิทยาศาสตร์ยุคใหม่จึงจะกล่าวถึงทฤษฎี [ของไอน์สไตน์] นี้ใหม่ว่า พลังงานจะไม่หายไปจากจักรวาล... เพราะฉะนั้นตามที่ตากล่าวว่า รูปนามของพระฤาษียังคงอยู่ แม้ท่านจะมรณภาพไปนานนับเป็นพัน ๆ ปีมาแล้วก็ตาม ก็ถือว่าไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

เพราะรูปนามของคนเมื่อมีชีวิตอยู่ก็จัดเป็นพลังงานรูปหนึ่ง คือพลังงานความร้อน เพราะฉะนั้นจึงน่าจะยังคงอยู่ในโลกนี้..." [ดร.รัฐพล, ๖๒]

เนื้อความข้างต้นผู้แต่งได้เชื่อมโยงเรื่องเหนือธรรมชาติ คือการใช้พลังจิตกำกับหรือครอบเกาะไว้ไม่ให้คนทั่วไปเห็น เข้ากับพุทธศาสนา กล่าวคือ ผู้ใช้พลังจิตคือพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ที่มุ่งศึกษาด้านฌานสมาบัติ และโยงไปถึงวิทยาศาสตร์ โดยนักพฤกษศาสตร์อธิบายว่า ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ยอมรับว่า จิตหรือรูปนามของมนุษย์เป็นพลังงาน และพลังงานไม่สูญหายไปจากโลก ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่ารูปนามหรือวิญญาณของ ฤๅษีอัสดาบส แม้จะดับขันธไปนานแล้วแต่ก็ยังคงอยู่ ตัวอย่างการเชื่อมโยงหรืออธิบายเหตุการณ์เหนือธรรมชาติให้เป็นวิทยาศาสตร์ทำนองนี้ ในด้านหนึ่งก็เป็นการสนับสนุนหรือยกย่องวิทยาศาสตร์ว่า เป็นความรู้หรือเครื่องมือใช้อธิบาย ทำความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้เกือบทั้งหมด เป็นเสมือนกุญแจไขสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมนุษย์

จากข้อมูลที่ได้อภิปรายมา ผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะการผสมผสานของความรู้ทั้งวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนา และไสยศาสตร์ ที่คาบเกี่ยวกันและร่วมกันแสดงบทบาทในสังคมไทยร่วมสมัยนั้น เป็นความร่วมรอยและเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่นิยมทางสายกลาง การผสมผสาน ไม่ยึดถือสิ่งใดโดยเด็ดขาดหรือทุ่มเทไปแต่ทางเดียว ทั้งนี้เพื่อหากเกิดความผิดพลาด ก็จะสามารถปรับตัวหรือแก้ไขสถานการณ์ได้โดยไม่ยากจนเกินไป

โดยสรุปของบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ในนวนิยายไทยร่วมสมัย โดยแยกเป็น ๕ ประเด็น คือ

ประเด็นเรื่องวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ เป็นการเสนอทัศนคติความคิดเห็นเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เปรียบเทียบกับไสยศาสตร์หรือเรื่องเหนือธรรมชาติของนักเขียน ซึ่งพบมากในนวนิยายที่ศึกษา จากระยะเวลาของกลุ่มข้อมูลที่ศึกษารวม ๑๗ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๔๖) ปรากฏแนวคิดต่อวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาและความแพร่หลายของความรู้วิทยาศาสตร์ในสังคมไทย โดยทัศนคติในระยะต้นของนวนิยายที่ศึกษา นักเขียนมีความไม่ไว้วางใจความรู้วิทยาศาสตร์ เนื่องจากเห็นว่า เป็นเรื่องแปลกแยกห่างไกลจากสังคมไทย นักเขียนได้เน้นสื่อถึงข้อเสียของวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญแต่เฉพาะด้านวัตถุ และละเลยด้านอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ วิทยาศาสตร์ดู

เป็นความรู้ใหม่ที่มารุกไล่ไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นเครื่องมือและที่พึ่งทางใจที่สำคัญของคนไทย โดยเฉพาะในชนบท

ในระยะต่อมาทัศนะของนักเขียนซึ่งมีความสนใจศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ ได้เสนอแนวคิดที่เชื่อมั่นในอำนาจการอธิบายความแบบ "เหตุผลนิยม" (rationalism) ของวิทยาศาสตร์ และได้วิจารณ์ประสิทธิภาพของการศึกษาไทย ที่ไม่ทัดเทียมกับการศึกษาแบบ "ฝรั่ง" ทำให้คนไทยจำนวนไม่น้อยยังคงเชื่อถือเรื่องไสยศาสตร์ ระยะท้ายของข้อมูลที่ศึกษาเป็นช่วงเวลาที่สังคมไทย ตื่นตัวและให้ความสนใจต่อเรื่องวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมากขึ้น ทัศนะที่สะท้อนผ่านนวนิยายมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนระหว่างวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ นักเขียนได้สื่อว่าความรู้วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องใกล้ตัว มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับไสยศาสตร์ที่เป็นศรัทธาความเชื่อที่จำเป็นต่อจิตใจ ทัศนะของนักเขียนในระยะนี้เห็นว่าทั้งสองศาสตร์เป็นความรู้เสมอกัน ควรจะได้พัฒนาและเป็นที่ยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน

ประเด็นต่อมาเรื่องการต่อกรกับกฎธรรมชาติ ทั้งนวนิยายที่เสนอเนื้อเรื่องแนววิทยาศาสตร์ และมีเนื้อเรื่องแนวเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์ ต่างแสดงทัศนะที่มีจุดร่วมกันว่า มนุษย์นั้นพยายามใช้ความรู้ ไม่ว่าจะในด้านวิทยาศาสตร์หรือไสยศาสตร์เอาชนะกฎธรรมชาติสูงสุด ซึ่งคือกฎของการเกิดและตาย เพื่อเป้าหมายความเป็นอมตะ ทั้งนี้เนื่องจากกิเลสหรือความอยากเฉพาะคน ที่ต้องการมีอำนาจอยู่ในสภาพที่ยิ่งใหญ่ตลอดไป ซึ่งนักเขียนเห็นว่าเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ไม่ควรทำ โดยย่ำว่ากฎธรรมชาติหรือวัฏจักรของชีวิต เป็นกฎที่ถูกต้อง แน่นนอน และจะเป็นอยู่ตลอดไป มนุษย์ไม่สามารถจะฝืนกฎนี้ได้ ผู้ที่ทำทลายกฎจะถูกลงโทษและพ่ายแพ้ในที่สุด

ประเด็นเรื่องโลกหลากมิติ นวนิยายที่ศึกษาทั้งแนวเรื่องที่เน้นด้านวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ ได้เสนอประเด็นเกี่ยวกับโลกในหลายรูปแบบ ได้แก่ โลกคู่ขนาน โลกอดีตในปัจจุบัน โลกตะวันตกพบตะวันออก และโลกที่มองไม่เห็น โดยทุกหัวข้อนักเขียนยังคงแสดงทัศนะต่อวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ในแง่มุมที่แตกต่างกัน บ้างเห็นว่าแต่ละศาสตร์ก็มีจุดเด่นหรือข้อดีด้วยกัน บ้างชี้ว่าความรู้นั้นสัมพันธ์กับบริบทของแต่ละยุคหรือพื้นที่ ไม่อาจใช้เกณฑ์ที่ต่างยุคไปมาประเมินได้ และบ้างก็เชื่อมโยงความรู้วิทยาศาสตร์ให้อธิบาย ไสยศาสตร์หรือพุทธศาสนา ซึ่งก็สะท้อนถึงอิทธิพลของความรู้วิทยาศาสตร์ ที่เป็นภาษาและหลักเหตุผลของผู้มีการศึกษาในสังคมไทยปัจจุบัน

ประเด็นเรื่องศักยภาพของมนุษย์นักเขียนได้เสนอแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรม (การกระทำ) โดยนำเสนอว่าไสยศาสตร์เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดกันมานับแต่อดีต ความรู้ไสยศาสตร์ (โหราศาสตร์) อาจทำนายเหตุการณ์อนาคต หรือเรื่องที่อยู่เหมือนเหนือธรรมชาติได้ แต่สิ่งสำคัญในชีวิตมนุษย์คือการกระทำ ซึ่งเป็นไปตามกฎการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว นอกจากนี้ยังมีประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงกับความรู้ไสยศาสตร์ โดยนักเขียนสะท้อนว่าแม้ผู้หญิงจะมีความสามารถเรียนความรู้ได้ไม่แพ้ชาย แต่ก็ถูกจำกัดศักยภาพในการเป็นผู้นำ ซึ่งทัศนะนี้สอดคล้องกับปรัชญาพุทธศาสนาที่เห็นว่า ผู้หญิงไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ปกครอง

ประเด็นสุดท้ายคือเรื่อง สูดยอดปรารถนาของมนุษย์ เป็นการพิจารณาถึงเป้าหมายความต้องการสูงสุดของตัวละคร ซึ่งก็หมายถึงคนไทย ซึ่งได้แก่ ความต้องการเป็นอมตะเพื่ออำนาจ โดยเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ได้สภาพนี้คือการใช้ไสยศาสตร์ ซึ่งมักเป็นไปในทางร้าย นักเขียนที่เสนอเรื่องแนวนี้มักกำหนดให้อำนาจพุทธคุณ เป็นฝ่ายปราบปรามอำนาจไสยศาสตร์ได้ ความปรารถนาลักษณะต่อมาคือ การต้องการความรู้เพื่อชื่อเสียง นักเขียนที่เสนอประเด็นนี้ต้องการเตือนคนไทยให้มองไสยศาสตร์ในแง่มุมที่เป็นความรู้อย่างหนึ่ง ความปรารถนาสุดท้ายคือ การทำความดีเพื่อการหลุดพ้น ซึ่งเป็นความเชื่อตามพุทธศาสนา นักเขียนเสนอประเด็นนี้โดยอธิบายความเป็นไปได้ โดยใช้เหตุผลแบบวิทยาศาสตร์สนับสนุนและอ้างอิงพุทธศาสนา ซึ่งก็สะท้อนว่าความรู้หลักทั้งสามนี้มีอิทธิพลผสมผสานร่วมกันอยู่อย่างแยกไม่ออก